

Syftet med denna rapport är att ge förbunden i Facken inom industrin ett underlag som beskriver de ekonomiska förutsättningarna inför avtalsrörelsen 2017.

Ekonomiska bedömningar

Hösten 2016

Facken inom industrin (FI) är ett samarbetsorgan mellan de fackförbund inom industrin som omfattas av det så kallade industriavtalet. De fem förbunden är Sveriges Ingenjörer, Unionen, IF Metall, Svenska Livsmedelsarbetareförbundet samt GS (Facket för skogs-, trä- och grafisk bransch).

Ytterligare exemplar av rapporten kan beställas på e-postadress: fi.kansli@fikansli.se. Rapporten finns även att hämta på www.fackeninomindustrin.se

Förord

Syftet med rapporten ”Ekonomiska bedömningar – inför avtalsrörelsen 2017” är att ge de förtroendevalda i förbunden i Facken inom industrin ett underlag som beskriver de ekonomiska förutsättningarna inför avtalsrörelsen 2017.

När parterna inom industrin agerar måste de beakta att de har en lönenormerande roll på hela den svenska arbetsmarknaden. Det innebär att förbunden måste anlägga ett långsiktigt perspektiv och beakta de samhällsekonomiska förutsättningar som råder.

Upplägget av rapporten och de bedömningar som arbetsgruppen gör följer de resonemang och principiella förhållningssätt som redovisas i Facken inom industrins skrift ”Bästa möjliga – om lönebildning och samhällsekonomi”.

Rapporten inleds med arbetsgruppens sammanfattande bedömningar. Därefter följer sex kapitel som i tur och ordning behandlar ”Omvärlden”, ”Industrins konkurrenskraft”, ”Sveriges ekonomi”, ”Inflation”, ”Sysselsättning och arbetsmarknad” och ”Löner”.

Rapporten innehåller en omfattande mängd fakta. Som underlag har arbetsgruppen använt många olika källor. De rapporter som används flitigast är Industrins ekonomiska råds rapport ”Inför 2017 års avtalsrörelse” och Konjunkturinstitutets ”Lönebildningsrapporten 2016”. Vi har också använt en hel del internationella källor, framför allt data och rapporter från OECD, Eurostat, ECB och IMF.

De bedömningar som arbetsgruppen gör i rapporten står rapportförfattarna själva för.

I arbetsgruppen som arbetat fram denna rapport har ingått Lars Jagrén och Tobias Brännemo, Unionen, Maja-Malin Ekelöf och Erica Sjölander, IF Metall, Staffan Bjurulf, Sveriges Ingenjörer, Martina Aksberg och Göran Nilsson, Facken inom industrin.

*Göran Nilsson
Kanslichef
Facken inom industrin
Oktober 2016*

Innehåll

1. SAMMANFATTANDE BEDÖMNINGAR	1
1.1 Ekonomiska förutsättningar inför Avtal 2017	1
1.2 Principiella utgångspunkter och förhållningssätt	3
1.3 Bästa möjliga löneökningstakt	5
2. OMVÄRLDEN	12
2.1 Återhämtningen fortsätter	13
2.2 Svag världshandel men svensk export hänger med.....	17
2.3 Sammanfattning	18
3. INDUSTRINS KONKURRENSKRAFT	19
3.1 Industriproduktionen ökar återigen	19
3.2 Lägre ökning av arbetskraftskostnaderna	22
3.3 Stora svängningar i växelkursen.....	23
3.4 Lägre relativ arbetskraftskostnad.....	24
3.5 Lägre produktivitetstillväxt	26
3.6 Lägre relativ enhetsarbetskraftskostnad	27
3.7 Högt kapacitetsutnyttjande	28
3.8 Kraftig investeringsuppgång	29
3.9 Lönsamheten fortsätter att förbättras.....	31
3.10 Sverige tar marknadsandelar.....	35
3.11 Fortsatt stort bytesbalansöverskott	36
3.12 Sammanfattning	37
4. SVERIGES EKONOMI	38
4.1 Återhämtad tillväxt.....	38
4.2 Fortsatt högkonjunktur.....	39
4.3 Hushållen fortsätter konsumera	40
4.4 Snabb tillväxt av den offentliga konsumtionen	41
4.5 Kluven investeringsbild.....	42
4.6 Hygglig exportutveckling.....	43
4.7 Produktionen ökar i alla sektorer	43
4.8 Lägre produktivitetsutveckling	46
4.9 Sammanfattning	47
5. INFLATION	48
5.1 Låg men stigande inflation.....	48
5.2 Högre inflation i Sverige än i Europa	49
5.3 Penningpolitiken	50
5.4 Penningpolitiken påverkar växelkursen.....	53
5.5 Bytesförhållandet stabilt	54
5.6 Också företagens priser ökar.....	55
5.7 Inflationen närmar sig målet	56
5.8 Sammanfattning	57
6. SYSSELSÄTTNING OCH ARBETSMARKNAD	58
6.1 Sysselsättningen ökar	58
6.2 Arbetslösheten ner under sju procent	60
6.3 Matchningen fungerar fortsatt dåligt	63
6.4 Utmaningar	65
6.5 Sammanfattning	67
7. LÖNER	68
7.1 Lägre löneökningstakt efter finanskrisen.....	68
7.2 Fortsatta reallöneökningar	69
7.3 Två till tre procent vanligaste löneökningen	70
7.4 Likartad utveckling för arbetare och tjänstemän.....	71
7.5 Större lönespridning bland tjänstemän	72
7.6 Något mindre lönegap	73
7.7 I takt med Europa	74
7.8 Industrin normerar	76
7.9 Sammanfattning	77

1. Sammanfattande bedömningar

I avsnitt 1.1 görs en sammanfattning av de ekonomiska förutsättningarna inför avtalsrörelsen 2017. Förutsättningar som beskrivs mer utförligt i kapitel 2-7. Avsnitt 1.2 innehåller en kortversion av de utgångspunkter och förhållningssätt, rörande lönebildning, som Facken inom industrin är överens om. I avsnitt 1.3 appliceras de principiella utgångspunkterna och förhållningssätten på de rådande ekonomiska förutsättningarna.

1.1 Ekonomiska förutsättningar inför Avtal 2017

Den ekonomiska tillväxten i de länder som är viktigast för svensk export har under de senaste tre åren legat runt två procent per år. Det är lägre än perioden före finanskrisen men högre än under perioden 2008-2013. Förväntningarna på de närmaste kommande åren är att tillväxten blir ungefär densamma. Det innebär en fortsatt modest men relativt stabil återhämtning.

Långsammare utveckling av produktivitet och utrikeshandel liksom låg inflation och låga räntor karakteriserar situationen i omvärlden. Dessa förutsättningar påverkar också den svenska ekonomins utveckling. Tendenser till ökad nationalism parat med svårigheter att få till stånd nya handelsavtal utgör politiska risker som kan minska tillväxten ytterligare. Vad världen skulle behöva är mer av politiskt och ekonomiskt samarbete.

Under en längre tid har det globala sparandet ökat samtidigt som efterfrågan på sparande har minskat. Det har lett till en lågräntemiljö med fallande realräntor.

På marginalen kan svensk ekonomi utvecklas sämre eller bättre än omvärlden. År 2012 utvecklades svensk ekonomi påtagligt sämre men sedan 2014 har tillväxten i den svenska ekonomin varit snabbare än den genomsnittliga tillväxten i Sveriges viktigaste export och konkurrentländer. Till en del beror det på att Sverige har en snabbare befolkningsökning.

Sverige befinner sig nu i högkonjunktur. Det mesta talar för att tillväxttoppen inträffade under slutet av 2015 och att BNP-tillväxten nu gradvis dämpas.

Förbättrad konkurrenskraft

Under åren 2012-2013 var svensk industris konkurrenssituation ansträngd. Kapacitetsutnyttjandet var lågt, industriproduktionen utvecklades svagare än i andra länder och Sverige tappade marknadsandelar. En orsak till detta var den starka kronkursen.

Olika konkurrenskraftsindikatorer visar att utvecklingen vände under föregående avtalsperiod (2013-2015). Omsvängningen sammanfaller med omläggningen av den svenska penningpolitiken. Efter 2014 har svensk konkurrenskraft stärkts. Industriproduktionen har ökat och lönsamheten i svensk industri har förbättrats och

bedöms nu vara på normala nivåer. Industrins investeringar har också ökat efter 2014.

Sveriges relativa arbetskraftskostnad är, vid en jämförelse med de viktigaste konkurrentländerna i Västeuropa, omkring 10 procent lägre idag än 2012. Något högre ökning av arbetskraftskostnaderna i Sverige uppvägs av att också svensk industris produktivitetsökning varit något högre. Till det kommer en väsentligt lägre kronkurs.

En avstämning av utvecklingen av produktion och sysselsättning i industrinära tjänstebanscher och internationellt konkurrensutsatta banscher utanför industrin tyder på att utvecklingen i dessa banscher varit starkare än i industrin.

Högre inflation och stigande inflationsförväntningar

Efter ett antal år med mycket låg inflation förväntas inflationen under 2016, mätt med KPI bli omkring en procent och mätt med KPIF omkring 1,5 procent. Inflationen i Sverige är nu högre än i flertalet europeiska länder. Under 2017 förväntas inflationen stiga ytterligare.

I flera europeiska länder är inflationen låg och det finns vissa tendenser till sviktande inflationsförväntningar. I Sverige är utvecklingen den motsatta. Efter att Riksbanken la om penningpolitiken och satte inflationsmålet i fokus 2014 har inflationsförväntningarna vänt uppåt. De femåriga inflationsförväntningarna ligger nu runt två procent i Sverige.

Företagens förädlingsvärdepriser har de senaste åren ökat med mellan 1,0 och 1,5 procent per år. Det gäller såväl i industrin som i hela näringslivet. Det svenska bytesförhållandet har varit relativt stabilt de senaste 10 åren.

Stigande sysselsättning

Sysselsättningen i Sverige bedöms öka med 215 000 personer mellan 2013 och 2016 och med ytterligare 63 000 personer 2017. En stor del av ökningen sker bland utrikes födda. Antalet personer som är direkt sysselsatta inom industrin minskade med 20 000 personer mellan 2012 och 2014. Sedan dess har minskningen stannat av och under 2017 väntas en liten ökning av industrissysselsättningen.

Arbetslösheten uppskattas bli i genomsnitt 6,8 procent under 2016 och 6,4 procent under 2017. Antalet varsel har sjunkit de senaste åren och är nu på historiskt sett låga nivåer. Matchningen på svensk arbetsmarknad fortsätter att fungera dåligt. Bristtalen är höga och många företag har svårt att hitta arbetskraft. Samtidigt finns många arbetslösa som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Fortsatt ökade reallöner

De industrianställdas löner har ökat med ungefär 2,5 procent per år under de senaste åren. År 2016 förväntas reallönen öka med cirka 1,5 procent mätt med KPI och omkring 1 procent mätt med KPIF. Löneökningarna på övriga delar av svensk arbetsmarknad följer i stort de inom industrin.

Lönerna ökade något långsammare i Sverige än i Tyskland under perioden 2013-2015. Däremot har lönerna i Sverige ökat något snabbare än i Västeuropa i genomsnitt. Sverige ligger i Eurotoppen när det gäller industrianställdas reallöneutveckling.

1.2 Principiella utgångspunkter och förhållningssätt

Facken inom industrin har enats om ett antal principiella utgångspunkter och förhållningssätt till stöd för att bedöma hur stort löneutrymme är¹. I avsnitt 1.2 görs en genomgång av dessa utgångspunkter och förhållningssätt.

Industrins lönenormerande roll

De speciella förhållanden som råder för verksamheter som tillhör den internationellt konkurrensutsatta sektorn motiverar att parterna inom denna sektor har en särställning i lönebildningen i Sverige. Avtalsområdena inom industrin utgör kärnan i den internationellt konkurrensutsatta sektorn. Därför bör parterna inom industrin vara först med att teckna nya avtal. Det är en bra ordning för industrins anställda, industrin och hela samhällsekonomin.

Efter att det första Industriavtalet träffades 1997 har parterna inom industrin haft en lönenormerande roll på svensk arbetsmarknad. Erfarenheterna av den ordningen är goda. När parterna inom industrin tar gemensamt ansvar för normeringen vinner den kraft och legitimitet på svensk arbetsmarknad.

För att industrins parter ska kunna normera löneökningar på hela arbetsmarknaden krävs att de centrala avtalen innehåller löneökningar som signalerar till övriga parter på arbetsmarknaden vad löneökningstakten bör vara.

Industrins parter har att bedöma de ekonomiska förhållandena inom den konkurrensutsatta sektorn men de måste också ta hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna i hela den svenska ekonomin.

Inflationsmålet

Riksdagen har beslutat att målet för den svenska penningpolitiken är att upprätthålla ett fast penningvärde. Riksbanken har preciserat ett operativt mål som innebär att den årliga ökningen av konsumentprisindex (KPI) ska vara två procent. Tvåprocentmålet är ett ankare för pris- och lönebildningen i svensk ekonomi. Parterna bör agera som om Riksbanken når sitt inflationsmål och inte försöka följa inflationens tillfälliga svängningar upp och ner.

¹ I skriften ”Bästa möjliga – om lönebildning och samhällsekonomi” görs en utförligare genomgång av dessa utgångspunkter och förhållningssätt. Finns på www.fackeninomin-dustrin.se.

Konkurrenskraften

Innan Facken inom industrin fastställer sina lönekrav måste en bedömning göras av den svenska ekonomins internationella konkurrenskraft. Utveckling av produktivitet, inköps- och försäljningspriser har stor betydelse för den svenska industrins konkurrenskraft.

En bedömning av den internationella konkurrenskraften måste också beakta produktionsvolymernas utveckling. Produktiviteten kan öka genom att lågproduktiva verksamheter slås ut. För att detta ska vara långsiktigt hållbart måste andra verksamheter med högre produktivitet växa till.

En situation där svensk ekonomi växer, men där tillväxten enbart beror på att hemmamarknaden växer samtidigt som den internationellt konkurrensutsatta sektorn trängs tillbaka, är inte långsiktigt hållbar. Å andra sidan kan en analys av tillståndet för den internationellt konkurrensutsatta sektorn som enbart bygger på industrins utveckling bli missvisande. Det beror på att den internationellt konkurrensutsatta sektorn är större än enbart industrin och vad som i statistiken klassificeras som industri.

Förändras nivån på det internationella kapitalavkastningskravet eller befinner sig svensk konkurrensutsatt sektor i obalans gentemot omvärlden kan lönekraven behöva modifieras. Bytesförhållandet som anger prisutvecklingen på svenska exportprodukter jämfört med prisutvecklingen på svensk import är en annan nyckelfaktor som påverkar utrymmet för löneökningar.

Sysselsättningen

Utvecklingen av sysselsättning och arbetslöshet påverkas av en mängd faktorer. Misslyckad ekonomisk politik kan få förödande effekter på sysselsättningen. Exempelvis var den kraftiga ökningen av arbetslösheten under 2009 en direkt effekt av finanskrisen. Bristerna i de finansiella marknadernas sätt att fungera, överdriven kreditexpansion och handel med finansiella instrument som få förstod sig på m.m., var orsaken till att miljontals löntagare miste sina jobb och att arbetslösheten steg kraftigt i många länder.

Även lönebildningen kan påverka utvecklingen av arbetslöshet och sysselsättning. Såväl för höga som för låga löneökningar kan leda till lägre sysselsättning och högre arbetslöshet. Löneökningar som utgår från inflationsmålet och har sin grund i ökad produktivitet har positiva effekter på sysselsättningen.

Kortsiktiga variationer i växelkursen

Utvecklingen av värdet på den svenska kronan har stor betydelse för företag med stor export och import och för hela den svenska ekonomin. Lönebildningen kan också påverka växelkursen direkt och indirekt via lönebildningens effekter på penningpolitiken. Det talar för att parterna borde fästa stort avseende vid rådande växelkurs och söka prognostisera den framtida utvecklingen när de förhandlar om nya löner.

Problemet är att växelkursens påverkas av många olika faktorer och att växelkursens utveckling är svårprognostiserad. Ibland kan växelkursen variera kraftigt på kort tid. Om parterna skulle försöka ta hänsyn till växelkursens utveckling när de förhandlar om nya löner är faran stor för att effekten skulle bli densamma som om parterna skulle försöka ta hänsyn till tillfälliga variationer i inflationstakten. Lönebildningen skulle bli mer instabil och risken ökar för att lönebildningen skulle förstärka obalanser i den samhällsekonomiska utvecklingen. Facken inom industrin har därför gjort bedömningen att parterna, i sina förhandlingar om nya löner, varken kan eller bör ta hänsyn till växelkursens svängningar när de uppskattar löneutrymmet.

Långsiktigt perspektiv

Den ekonomiska utvecklingen följer ett konjunktorellt mönster. Ibland är det högkonjunktur, ibland lågkonjunktur och ibland befinner sig ekonomin någonstans däremellan. De ekonomiska förutsättningarna kan svänga snabbt. Ofta är det förändringar i vår omvärld som driver på. I praktiken är det tillfälligheter som avgör i vilket konjunkturläge förhandlingarna sker.

Om konjunkturläget ges stor betydelse blir det viktigt att söka ”ta ut så mycket som möjligt” för facken i högkonjunktur och ”pressa ner löneökningstakten så mycket som möjligt” för arbetsgivarna när förhandlingarna sker i lågkonjunktur. Ett sådant beteende riskerar att leda till mer konfliktfyllda avtalsrörelser och att lönebildningen ökar på obalanser i ekonomin och bidra till ökade svängningar i konjunkturcyklerna.

Facken inom industrin menar att förhandlingar om nya löner inte bör följa de konjunktorella svängningarna utan utgå från ett mer långsiktigt perspektiv. På så sätt kan lönebildningen bidra till ökad förutsägbarhet och stabilitet.

Ekonomisk politik

Regering och riksdag har ansvaret för att utforma en finanspolitik som hanterar de konjunktorella svängningarna. Riksbanken har, givet inflationsmålet, ett ansvar för att föra en penningpolitik som bidrar till att stabilisera utvecklingen av produktion och sysselsättning. Om resursutnyttjandet är lågt och arbetslösheten hög, bör Riksbanken föra en expansiv penningpolitik. Det gäller även om inflationen är nära målet. Det är inte parternas uppgift att via lönebildningen bedriva ”stabiliseringspolitik”.

1.3 Bästa möjliga löneökningstakt

I detta avsnitt appliceras de i avsnitt 1.2 beskrivna principiella utgångspunkterna och förhållningssätten på de rådande ekonomiska förutsättningarna. Det aktualiserar ett antal avvägningar och bedömningar. Dessa kommenteras i fyra delavsnitt. Avslutningsvis sammanfattas arbetsgruppens slutsatser i åtta punkter.

Viktigt att hålla fast vid inflationsmålet

I avtalsrörelserna 2013 och 2016 har frågan om inflationsmålets betydelse för lönebildningen i Sverige haft stor betydelse. Bakgrunden var den låga inflationen och att Riksbanken under perioden 2011 till juli 2014 förde en penningpolitik som skapade oklarhet kring vad som styrde penningpolitiken.

Efter omfattande kritik och under trycket av fallande inflationsförväntningar la Riksbanken om sin penningpolitik i juli 2014. Penningpolitikens fokus blev att nå inflationsmålet. Det innebar i sin tur att penningpolitiken blev betydligt mer expansiv. I de penningpolitiska rapporterna och i tal från Riksbankens direktionsledamöter utvecklade Riksbanken sin syn på samspelet mellan penningpolitik och lönebildning. Beskrivningar som stämde väl med Facken inom industrins uppfattningar. Vikten av ett bra samspel mellan lönebildning och penningpolitik understöks.

Industrins arbetsgivare och andra arbetsgivare fortsatte dock att kritisera Riksbanken också efter omläggningen av politiken 2014. Någon samsyn mellan parterna om inflationsmålets betydelse för lönebildningen kunde därför inte nås i 2016 års avtalsförhandlingar. Inför avtalsrörelsen 2017 är inflationstakten betydligt högre, även om den har en bit kvar till Riksbankens inflationsmål. De gör att frågan rimligen borde ha mindre betydelse. Olika uttalanden från arbetsgivarföreträdare tyder på att frågan ändå kan komma att bli viktig också i 2017 års avtalsrörelse.

Under alla omständigheter är det viktigt att de fackliga lönekraven och bedömningar av en avtalsuppgörelse utgår från Riksbankens inflationsmål.

"I takt med Europa" eller "pris + produktivitet"

I skriften "Bästa möjliga" anges två olika ansatser för att ringa in löneutrymmet. Det två ansatserna benämns "I takt med Europa" respektive "Pris + produktivitet". Innan någon av ansatserna omvandlas till ett siffersatt lönekrav måste en avstämning göras av lönekravets effekt på sysselsättning, konkurrenskraft och inflationsmålet.

Idag är löneökningstakten i svensk industri omkring 2,5 procent. I den tyska tillverkningsindustrin ökar lönerna något snabbare. I Västeuropa är löneökningstakten i genomsnitt runt två procent. Näringslivets förädlingsvärdepris förväntas ha en långsiktig ökningstakt på runt 1,5 procent och produktivitetsutvecklingen i svenskt näringsliv har varierat mellan 1 och 2 procent de senaste åren. Det innebär att ansatsen "I takt med Europa" idag indikerar ett löneutrymme på runt två procent och att ansatsen "pris + produktivitet" indikerar ett löneutrymme på omkring tre procent. Hur kommer det sig att ansatserna ger så olika indikationer?

Tumregeln "I takt med Europa" utgår från att priser och produktivitet ökar ungefär på samma sätt i Europa och i Sverige. Europeiska Centralbankens (ECB) inflationsmål och den svenska Riksbankens inflationsmål är inte exakt lika men ganska

lika². Egentligen är ECBs inflationsmål något lägre. I dagsläget är det dessutom så att ECB har stora bekymmer med att få upp inflationen. Det har lett till att inflationsförväntningarna i flera europeiska länder fallit under senare tid och därmed fjärrat sig från inflationsmålet. Tillsammans med en förhållandevis svag ekonomisk utveckling pressar det ner löneökningstakten i Europa.

Tumregeln ”I takt med Europa” är tänkt att automatiskt beakta den svenska lönebildningens restriktioner i form av inflationsmålet och kravet på internationell konkurrenskraft. I dagsläget harmoniserar inte tumregeln ”I takt med Europa” med det svenska inflationsmålet.

Även ansatsen ”pris + produktivitet” har sina svagheter. För att ansatsen ska indikera rätt löneökningstrymme krävs att uppskattningarna av den framtida utvecklingen av det svenska näringslivets förädlingsvärdepriser och produktivitet är korrekta. Uppskattningar som till stor del bygger på hur det varit. Om det blir så är högst osäkert. De som landar på ett löneutrymme en bit över tre procent gör bedömningen att produktivitetsökningarna stiger under de kommande åren. Ansatsen utgår också från att kravet på internationell konkurrenskraft är uppfyllt.

Svaret på frågan ”I takt med Europa” eller ”Pris + produktivitet” är att ingen av ansatserna räcker till för att ge ett svar på frågan: Vilken är ”Bästa möjliga” löneökningstakt? För att ytterligare närma sig svaret på den frågan behöver en bedömning göras av Sveriges internationella konkurrenskraft.

Bedömning av Sveriges internationella konkurrenskraft

Kravet på internationell konkurrenskraft är lika viktigt som inflationsmålet. Vårt perspektiv är att ett land med en hög konkurrenskraft befinner sig på en hög produktivitetsnivå och därmed kan bära höga arbetskraftskostnader. Höga arbetskraftskostnader är därmed en indikator på stark konkurrenskraft dvs. något positivt. Stärkt konkurrenskraft innebär att arbetskraftskostnaderna kan öka.

Ur ett företags perspektiv kan en sänkning av arbetskraftskostnaderna uppfattas som något som stärker företags konkurrenskraft. Ur de anställdas och samhällets perspektiv är däremot en stärkt konkurrenskraft något som är eftersträvanvärt utifrån att det ger möjligheter till högre löner och högre arbetskraftskostnader.

Hur har då Sveriges konkurrenskraft och relativa arbetskraftskostnadsnivå utvecklats under senare år? Behöver den svenska arbetskraftskostnadsnivån sänkas för att vi ska nå balans gentemot omvärlden eller är det rent av läge för att höja den svenska relativa arbetskraftskostnadsnivån?

För det första kan vi konstatera att Sveriges relativa arbetskraftskostnadsnivå har sjunkit med omkring 10 procent under de senaste fyra åren. För det andra kan vi konstatera att ett flertal konkurrenskraftsindikatorer visar på att svensk industri idag hävdar sig relativt väl jämfört med våra viktigaste konkurrentländer. Det tyder

² ECBs penningpolitik syftar till att upprätthålla prisstabilitet, vilket definieras som en inflationstakt nära men inte över två procent, dvs. strax under två procent på årsbasis.

på att Sveriges relativa arbetskraftskostnad inte behöver sänkas ytterligare. Vår bedömning är samtidigt att sänkningen av Sveriges relativa arbetskraftskostnader skett utifrån ett för svensk industri ansträngt läge och till största delen beror på en försvagning av den svenska kronkursen. Förbättringen av Sveriges relativa arbetskraftskostnad bör därför inte tas till intäkt för en högre löneökningstakt.

På lång sikt avgörs svensk industris konkurrenskraft av om nya jobb skapas i företag som växer och levererar ett högt förädlingsvärde. Industrins parter bör arbeta ännu mer intensivt med åtgärder som syftar skapa bra miljöer för forskning och utveckling i Sverige och med att öka svensk industris innovationskraft. Fler kraftfulla verktyg behövs för att öka de anställdas och företagets förnyelse- och omställningsförmåga. Satsningar på kompetensutveckling betalar sig. Investeringsnivån bör höjas ytterligare och företagen bör själva noggrant överväga om deras ofta högt ställda avkastningskrav verkligen är rimliga. Det behövs ett mer långsiktigt industriellt perspektiv på företagets utveckling och mindre av ”kvartalskapitalism”.

Inflationsmål och internationell konkurrenskraft – en målkonflikt?

I debatten om vilket utrymme det finns för löneökningar framstår det ibland som om det föreligger en motsättning mellan inflationsmålet och kravet på internationell konkurrenskraft. Exempelvis har industrins arbetsgivorganisationer, åtminstone tidigare, angripit inflationsmålet och misskrediterat Riksbankens penningpolitik i syfte att nå löneavtal på lägre nivåer. De har hävdat att industris konkurrenskraft måste förstärkas. Utifrån ett arbetsgivarperspektiv betyder det lägre löneökningar. Riksbanken inflationsmål, menar de, motverkar en sådan utveckling.

Vår bedömning är att det inte finns någon målkonflikt mellan lönebildningens två restriktioner, inflationsmålet respektive kravet på internationell konkurrenskraft. Inflationsmålet syftar till att förse ekonomin med ett nominellt ankare som underlättar olika aktörers agerande. Kravet på internationell konkurrenskraft syftar till att säkerställa att ett lands ekonomi kan växa och utvecklas och skapa ökade reala värden samtidigt som landet i fråga upprätthåller en balans i det ekonomiska utbytet med omvärlden.

Internationell konkurrenskraft kan vinnas eller förloras vid olika inflationsmål. Ett inflationsmål med hög trovärdighet stärker ett lands internationella konkurrenskraft.

Vår bedömning är att om Riksbanken idag övergav tvåprocentmålet, till förmån för något som är lägre, så skulle den svenska kronans växelkurs omedelbart stiga. Hur mycket är osäkert men det skulle kunna bli en upprepning av situationen 2012 och 2013 eller kanske betydligt värre. Växelkursförstärkningen skulle då dra upp det svenska relativa kostnadsläget. Att Riksbanken och arbetsmarknadens parter skulle släppa inflationsmålet och exempelvis träffa löneavtal utifrån antaganden om noll eller en procents inflationstakt vore mycket riskabelt.

Ett annat scenario vore att Riksbanken håller fast vid inflationsmålet men att arbetsmarknadens parter väljer att agera som om inflationsmålet inte fanns. Parterna

skulle kunna utgå från att inflationen blir noll eller en procent. Parterna skulle då tvinga Riksbanken att föra en mycket expansiv penningpolitik. I dagsläget då penningpolitiken redan är extremt expansiv skulle det försätta Riksbanken i en mycket besvärlig situation.

Ett sådant scenario vore direkt skadligt för svensk ekonomi och skulle dessutom kullkasta en viktig utgångspunkt för Industriavtalet. Industriavtalet syftar till att de löneavtal som parterna inom industrin träffar också ska vara en tydlig signal om hur stora löneökningarna kommer att bli och har kraft att normera lönebildningen på övriga delar av arbetsmarknaden. Vår bedömning är att om parterna inom industrin valde ett sådant scenario till sin strategi skulle det i sin förlängning undergräva industriparternas och Industriavtalets legitimitet och nuvarande modell för lönebildning i Sverige. Parterna bör istället eftersträva ett bra samspel mellan lönebildningen och penningpolitiken.

Vår bedömning är att det varken utifrån inflationsrestriktionen eller kravet på internationell konkurrenskraft finns skäl att sänka den svenska löneökningstakten. Är det då läge att höja löneökningstakten?

Även om ”I takt med Europa” i dagsläget inte är en bra ansats går det inte att bortse från att för stora skillnader i löneökningstakt mellan Sverige och ett Europasnitt kan få oönskade konsekvenser för det svenska kostnadsläget. Den direkta effekten av en halv eller en procents skillnad i den nominella löneökningstakten ett enskilt år är relativt lätt att uppskatta och av marginell betydelse. Den indirekta effekten av en högre löneökningstakt via en förändrad penningpolitik och dess eventuella effekter på växelkursen är svårare att uppskatta och skulle kunna orsaka problem.

En högre löneökningstakt i Sverige kan leda till ökade skillnader i penningpolitik mellan Sverige och euroområdet. Det behöver inte vara problematiskt. Om inflationen i Sverige är högre än i omvärlden så är det rimligt att också den nominella räntan är högre. Det är också väl förenligt med ekonomisk teori att anta att om inflationstakten i Sverige under en period är högre än i våra viktigaste konkurrentländer så kommer kronkursen att försvagas i ungefär motsvarande grad.

Det svåra är att bedöma vad som faktiskt händer med den svenska räntan och växelkursen på kort sikt om skillnaderna i löneökningstakt mellan Sverige och övriga Västeuropa ökar. Vad som händer beror på hur aktörerna på den internationella kapitalmarknaden och Riksbanken bedömer situationen och reagerar. Det finns en risk för att en ökad skillnad i löneökningstakt kan leda till högre realränta och en påtagligt förstärkt växelkurs. Därmed kan också det svenska kostnadsläget stiga. Risken för en sådan utveckling ökar ju större skillnaderna i löneökningstakt blir. Det talar emot en höjning av löneökningstakten i Sverige.

Ovanstående genomgång bygger på resonemang om olika tänkbara scenarier utifrån löneökningars eventuella effekter på skillnaden mellan penningpolitiken i Sverige och i ECB området och de effekter en sådan skillnad kan få den svenska växelkursen och realräntan. Scenarier som kan upplevas något spekulativa. Vår principiella hållning är också den att vi avråder parterna från att söka väga in eventuella

förändringar av växelkursen i ställningstagandet kring ”siffersättning” av ett lönekrav. Utifrån rådande läge har vi ändå valt att redogöra för dessa tänkbara förlopp och riskerna med både för låga och för höga löneökningar och dess eventuella effekt på växelkurs och svenskt kostnadsläge. En slutsats skulle kunna vara att inflationsmålet i dagsläget sätter en tydligare gräns neråt och kravet på internationell konkurrenskraft sätter en tuffare gräns uppåt.

I stället för att hänga upp våra rekommendationer på ovanstående scenarier väljer vi istället att utgå från dagsläget och dra följande slutsats: Nuvarande löneökningstakt ger reallöneökningar, är förenlig med en inflationsutveckling som närmar sig inflationsmålet och uppfyller kravet på internationell konkurrenskraft. I en osäker värld är det i sig ett argument för att fortsätta med ungefär samma löneökningstakt. Därmed kan lönebildningen även fortsättningsvis bidra till stabilitet och förutsägbarhet.

Våra viktigaste slutsatser i punktform

Nedan sammanfattas våra viktigaste slutsatser i åtta punkter.

- Den ekonomiska tillväxten i de länder som är viktigast för svensk export har under de senaste tre åren legat runt två procent per år. Det är lägre än under perioden före finanskrisen men högre än under perioden 2008-2013. Förväntningarna på de närmast kommande åren är att tillväxten blir ungefär densamma. Det innebär en fortsatt modest men relativt stabil återhämtning.
- En genomgång av ett antal konkurrenskraftsindikatorer visar att svensk industri idag hävdar sig relativt väl jämfört med våra viktigaste konkurrentländer.
- Svensk industris relativa arbetskraftskostnadsnivå har sjunkit med omkring 10 procent under de senaste fyra åren. Vår bedömning är att sänkningen skett utifrån ett för svensk industri ansträngt läge och till största delen beror på en försvagning av den svenska kronkursen. Förbättringen av svensk industris relativa arbetskraftskostnad bör därför inte tas till intäkt för en högre löneökningstakt.
- Inflationstakten, mätt med KPIF, är idag omkring 1,5 procent. Penningpolitiken är fokuserad på att nå inflationsmålet. Det innebär att Facken inom industrin bör fortsätta att utgå från Riksbankens inflationsmål. Det vore önskvärt att industrins arbetsgivare också anslöt sig till ett sådant förhållningssätt.
- Den finns ingen motsättning mellan Riksbankens inflationsmål och en stark konkurrenskraft. Internationell konkurrenskraft kan vinnas eller förloras vid olika inflationsmål. Ett inflationsmål med hög trovärdighet stärker ett lands internationella konkurrenskraft.
- Såväl för låga som för höga löneökningar riskerar att öka arbetslösheten. Nuvarande lönenivåer i Sverige och rådande löneökningstakt är väl förenlig med en fortsatt ökning av sysselsättningen.

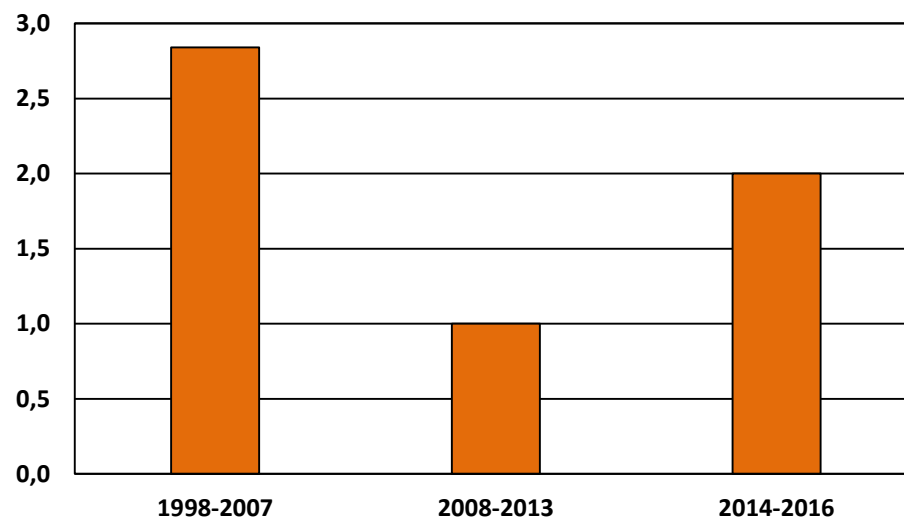
- För att varaktigt minska arbetslösheten krävs omfattande utbildningssatsningar framförallt riktade gentemot grupper av arbetslösa som har en kortare och bristfällig utbildning. Parterna kan förbättra matchningen på arbetsmarknaden genom att satsa betydligt mer på kompetensutveckling. Därutöver behövs kraftfulla satsningar inom arbetsmarknads- och utbildningspolitikens områden.
- Nuvarande löneökningstakt ger reallöneökningar, är förenlig med en inflationsutveckling som närmar sig inflationsmålet och uppfyller kravet på internationell konkurrenskraft. En höjning alternativt sänkning av löneökningstakten ökar riskerna för att lönebildningen antingen kommer i konflikt med inflationsmålet eller konkurrenskraftsrestriktionen. Det talar för fortsatta löneökningar i ungefär samma takt som idag. Därmed kan lönebildningen även fortsättningsvis bidra till stabilitet och förutsägbarhet.

2. Omvärlden

I det här kapitlet görs en internationell utblick med fokus på den ekonomiska utvecklingen i de regioner som är viktigast för svensk export. Avstamp tas i tiden före finanskrisen men tyngdpunkten läggs på perioden 2015-2017. Prognoser från IMF och Konjunkturinstitutet används för de två senare åren. Vidare görs en genomgång av utvecklingen av svenska exportmarknader från 2007 och framåt.

Sett över en längre period kan tillväxttakten i omvärlden delas in i tre faser. Av diagram 2.1 framgår att under decenniet från industriavtalets tillkomst var den genomsnittliga utvecklingen god och tillväxten ökade med närmare tre procent per år mätt med KIX-vikter³, dvs. om man väger samman omvärlden enligt betydelsen för svensk export. I samband med och åren efter finanskrisen kom en svag period med en genomsnittlig tillväxt på en procent per år. De senaste åren verkar ekonomin vara i en ny fas med en högre genomsnittlig tillväxttakt på cirka två procent per år. Utvecklingen är alltså inte tillbaka på den tidigare mycket höga takten men det verkar som om världsekonomin har lämnat de svaga åren bakom sig.

Diagram 2.1 BNP-utveckling i omvärlden enligt utrikeshandelsvägt index (KIX)

Källa: Konjunkturinstitutet

Även om man kan hävda att världsekonomin på en övergripande nivå repat sig från finanskrisen finns det åtta år efter Lehman Brothers-kollapsen fortfarande vissa kvarstående effekter som påverkar den ekonomiska utvecklingen i en del länder. Det finns också underliggande trender som åldrande befolkning och svagare produktivitet utveckling som gör att förväntningarna om att tillväxttakten ska återgå till förkristalen inte hålls för troligt.

³ KIX vikter för olika länder tas fram av Konjunkturinstitutet och baseras på ländernas handel med Sverige vad gäller bearbetade varor och råvaror och länderns betydelse som konkurrent på Sveriges exportmarknader. BNP- utvecklingen i omvärlden mätt med KIX index väger således samman BNP tillväxten i Sveriges omvärld med hänsyn till ländernas betydelse som marknad för svensk export och konkurrentland till Sverige.

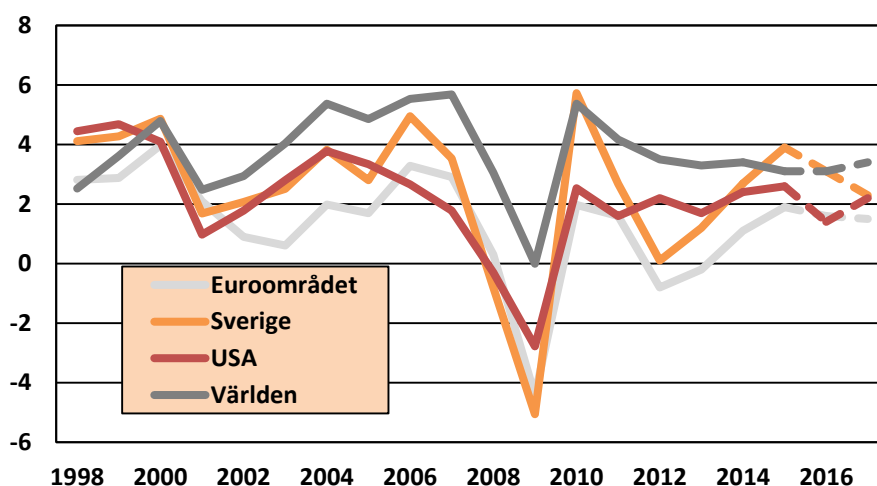
2.1 Återhämtningen fortsätter

Utvecklingen av världsekonomin hittills under 2016 har varit en blandning av positiva och negativa nyheter. På den negativa sidan finns en lite sämre tillväxt än väntat i USA, medan

den positiva domineras av att farhågorna om en kraftig inbromsning i Kina inte förverkligats och att nedgången i Ryssland blivit betydligt mindre än väntat. Totalt sett har varuhandeln minskat, och den globala industriproduktionen utvecklats svagt under första halvåret.

Efter några år av svag men tilltagande tillväxt verkar återhämtningen i Europa fortsätta de kommande åren i en takt strax under två procent (se diagram 2.2). Den amerikanska ekonomin växer i hygglig takt, även om 2016 är ett något svagare år. Tillväxten i världsekonomin understöds av den fortsatt expansiva penningpolitiken. Sammantaget kan tillväxtförväntningarna beskrivas som en fortsatt modest men ändå relativt stabil återhämtning i den globala ekonomin.

Diagram 2.2 BNP-utveckling 1998-2017, procent

Källa: Konjunkturinstitutet

År 2015 var den globala tillväxten 3,1 procent (se tabell 2.1). Konjunkturinstitutet prognosticerar i oktober 2016 samma tillväxttakt 2016 och en ökning till 3,4 procent 2017. Internationella valutafondens prognos är densamma, en tillväxt på 3,1 procent 2016 och 3,4 procent 2017. Ökningen i tillväxttakt mellan 2016 och 2017 väntas komma av en starkare ekonomisk utveckling i både OECD och tillväxtländerna. Längst ned i tabell 2.1 redovisas den KIX-vägda BNP-prognosen. Den visar på en tillväxt på 1,9 procent 2016 och sedan en ökning till 2,1 procent 2017.

Tabell 2.1 BNP i utvalda länder och regioner

	2015	2016	2017
Finland	0,2	0,8	1,0
Tyskland	1,5	1,8	1,5
Euroområdet	1,9	1,6	1,5
Danmark	1,0	1,0	1,5
Storbritannien	2,2	1,9	0,9
Sverige	3,9	3,1	2,3
Norge	1,6	0,9	1,2
USA	2,6	1,4	2,2
Kina	6,9	6,6	6,0
Världen	3,1	3,1	3,4
KIX-vägd	2,1	1,9	2,1

Källa: Konjunkturinstitutets Lönebildningsrapporten oktober 2016

Osäkerheter och risker

Liksom tidigare kännetecknas prognoserna för den internationella ekonomin av en betydande osäkerhet. Riskerna är i huvudsak politiska och institutionella.

Till de nya osäkerhetsfaktorerna hör Storbritanniens beslut att lämna EU (Brexit). Detta får vissa direkta effekter i form av lägre investeringar och därmed lägre tillväxt i Storbritannien som i sin tur slår mot svensk export till landet och ger en viss marginell effekt på hela Europas tillväxt. Denna direkta negativa effekt ska dock inte överdrivas. Viktigare är därför sannolikt den ökade politiska osäkerheten kring hela EU-projektet liksom det faktum att EUs interna arbete riskerar att helt domineras av Brexit med liten tid att hantera de andra viktiga frågorna rörande TTIP och andra handelsavtal, migrationspolitik, behovet av strukturella reformer mm. Med tanke på Londons roll som finansiellt centrum finns också risken för förnyad osäkerhet på finansmarknaderna som kan slå på den reala ekonomin.

Det kommer att ta flera år innan Storbritannien formellt lämnar EU. Komplicerade förhandlingar väntar om för det första själva utträdesförhandlingarna, för det andra om villkoren för Storbritannien utanför EU i dess relationer med unionen, och för det tredje om övergångsregelverket.

En andra ny osäkerhet gäller vilken politik som kommer att föras efter det amerikanska presidentvalet och då särskilt om Donald Trump blir vald, med tanke på den osäkerhet som finns om både hans inrikes- och utrikespolitiska program. Även vid en Clintonseger finns det viss osäkerhet om den amerikanska politiken framöver, exempelvis den framtida handelspolitiken och möjligheten till nya handelsavtal som exempelvis TTIP.

Det finns en osäkerhet kopplad till de under 2017 kommande valen i Tyskland och Frankrike. Populistpartiers befarade framgångar där (och i andra länder) riskerar att i sin förlängning påverka tillväxten negativt.

En fortsatt osäkerhet gäller också hur penningpolitiken globalt kommer att utvecklas. Hur snabbt man går fram med räntehöjningar från USA:s centralbank kan få inverkan på globala ekonomin. Någon gång måste även penningpolitiken i euroområdet börja göras mindre expansiv men det är osäkert när den tidpunkten kommer.

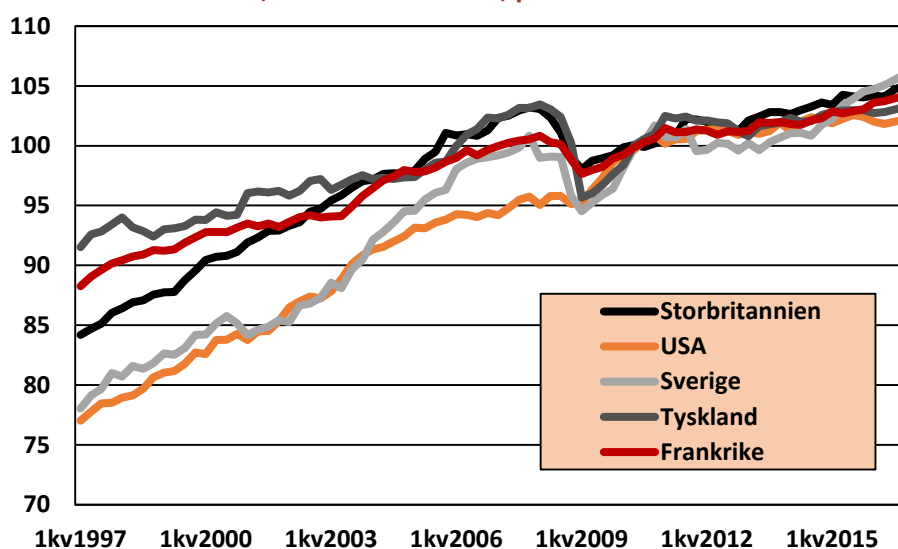
Långsammare produktivetsutveckling globalt

I nästan alla länder är produktivetsutvecklingen långsammare än tidigare trend. De flesta prognoser utgår från att produktiviteten inte kommer att återgå till den tidigare höga tillväxttakten. Det finns flera skäl till denna slutsats; exempelvis har en lång period med låga investeringar sammanfallit med en ekonomisk politik inriktad mot att skapa arbetstillfällen för branscher och personer med lägre produktivitet. Kvardröjande effekter av finanskrisen kan också delvis förklara den långsammare ökningstakten.

Samtidigt finns potential för snabbare produktivetsökningar framöver. Även om bara en del av den tidigare ökningstakten återkom skulle det ha stor betydelse för tillväxtpotentialen på medellång sikt och för vinstutvecklingen i näringslivet. En möjlighet som förs fram är att ett nytt produktivetsprång skulle kunna komma som en eftersläpande effekt av det senaste decenniets digitalisering och teknikrevolution.

Diagram 2.3 Produktivetsutveckling i några länder (hela ekonomin)

1kv 1997 till 4 kv 2016, Index=100 år 2010, procent

Källa: OECD, Thomson Reuters Datastream

Diagram 2.3 visar produktivetsutvecklingen i hela ekonomin i några stora länder och Sverige. Som framgår av diagrammet var produktivetsökningen högre i alla länder fram till finanskrisen. Efter 2010 var produktivetsutvecklingen nästan obefintlig under ett antal år. Under senare år syns en viss ökning. Sverige var det land som hade högst ökning av produktiviteten fram till 2007, 2,5 procent per år. Under perioden 2011-2013 låg produktivetsnivån i stort sett stilla också i Sverige. Sedan 2014 ökar produktiviteten i hela den svenska ekonomin åter och ökningstakten är även lite snabbare än i de andra länderna.

Tillväxtekonomierna

BNP växer snabbare i många tillväxtekonomier de kommande åren. Det senaste årets fall i Brasilien och Ryssland vänds till en uppgång under 2017. Råvaruproducerande länder fortsätter anpassningen till lägre råvarupriser.

Samtidigt påverkas en del tillväxtländer som är särskilt beroende av handel med Kina negativt av att tillväxten i Kina bromsar upp till cirka sex procent. Att Kinas tillväxt blir lite långsammare hänger ihop med den ombalansering av ekonomin som man är inne i där konsumtionen ska öka mer än investeringarna och tjänsektorn ska expandera mer än industrin. Den ökade skuldsättningen i den kinesiska ekonomin utgör en risk för utvecklingen framöver.

USA

Inhemsk efterfrågan driver utvecklingen i USA och det råder en relativt god konjunktur som förväntas förstärkas under 2017. Under 2016 har dock tillväxten varit svagare än tidigare förväntat vilket till en del hänger samman med den osäkerhet om framtida politiska inriktningen som presidentvalet medför. Industrin och exporten tyngs av att dollarn har stärkts. Särskilt den viktiga energisektorn har dragit ned på sina investeringar. Arbetsmarknaden i USA utvecklas samtidigt väl och arbetslösheten sjunker till under fem procent.

Fortfarande är inflationen låg och löneökningstakten långsam. Penningpolitiken har ändå börjat stramas åt, och en första höjning av reporäntan genomfördes i december 2015. Ytterligare räntehöjningar är att vänta, en höjning kan komma i slutet av 2016 och ytterligare en höjning under 2017.

Europa

I euroområdet fortsätter den långsamma tillväxtutvecklingen som man haft sedan finanskrisen. Tyskland har en bättre utveckling medan det är lågkonjunktur i Frankrike, Italien och Spanien. Arbetslösheten är också fortsatt hög i många länder även om den minskat det senaste året. Tyskland har fortsatt en mycket låg arbetslöshet. Arbetsmarknaden i euroområdet väntas fortsätta att stärkas framöver.

Penningpolitiken är fortsatt starkt expansiv, och någon höjning av ECB:s styrränta förväntas inte ske förrän mot slutet av 2017. Däremot fortsätter obligationsköpen från ECB:s sida under återstoden av 2016 och åtminstone första halvåret 2017 för att stödja tillväxten. En fortsatt expansiv penningpolitik ger stöd åt återhämtningen men inflationen fortsätter att vara mycket låg under flera år framöver. Samtidigt finns också problem med en svag banksektor i flera länder vilket hämmar kreditgivning och därmed efterfrågan.

Storbritannien får en långsammare tillväxt till följd av den osäkerhet som Brexit medfört för investeringar och konsumtion. Det svaga pundet ger stöd till exporten.

Norden

De nordiska ländernas tillväxttakter närmar sig varandra då de övriga länderna gradvis återhämtar sig till den svenska goda tillväxttaktsnivån. Den lägsta arbetslösheten finns i Norge även om den har ökat där de senaste åren till följd av den

svaga utvecklingen av norsk ekonomi när oljepriset varit lägre. Norsk ekonomi förväntas dock återhämta sig framöver med god hjälp av expansiv penning- och finanspolitik, en svagare krona och en gradvis stegring av oljepriset.

Även i Finland har arbetslösheten ökat igen på senare år när krisen inom finsk skogsindustri och telekombransch drabbat finsk ekonomi hårt. Nu finns vissa tecken på en begynnande återhämtning i framförallt tjänstesektorn. I Danmark har sysselsättningen stigit och arbetslösheten minskat de senaste åren. Det är god tillväxt i tjänste- och byggsektorn.

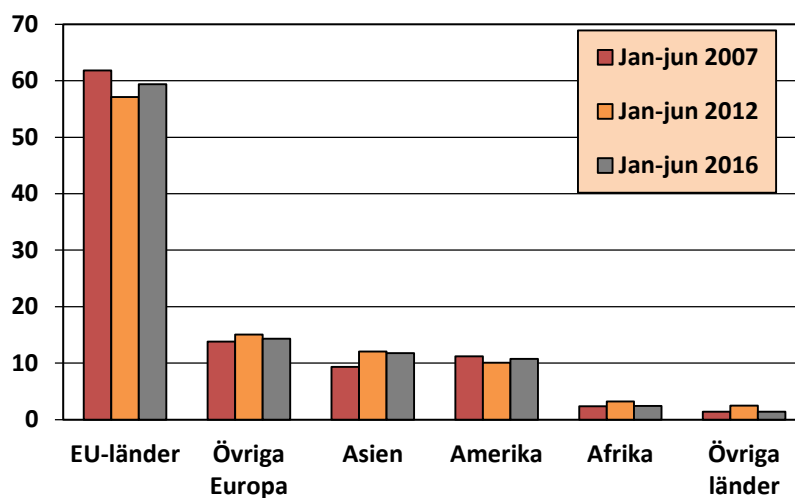
2.2 Svag världshandel men svensk export hänger med

Efter finanskrisen har tillväxten i världshandeln bromsat in och de senaste åren har den totala världsexporten bara ökat med drygt två procent vilket är långsammare än den globala BNP-tillväxten. Långsammare utveckling av handeln beror dels på konjunkturella faktorer som svag efterfrågan, särskilt låga investeringar och de lägre råvarupriserna. Men det finns också strukturella faktorer som påverkar utvecklingen där fysisk handel till en del ersatts av handel i data och information och en regionalisering av värdekedjorna. Den här utvecklingen har betydelse för ett så utrikeshandelsberoende land som Sverige.

Den väntade stabila världstillväxten framöver leder till ett högre kapacitetsutnyttjande, vilket i kombination med fortsatt låga räntor skapar utrymme för högre investeringar. Detta kan gynna den investeringsvarutunga svenska exporten. Ett långsamt starkare Europa, en hygglig tillväxt i USA och fortsatt skaplig expansion i Kina medför sammantaget för de kommande åren goda chanser för en snabbare svensk exporttillväxt. Här väger för svensk del givetvis Euroområdet tyngst, men också Norden är en betydelsefull marknad. Svensk export gynnas också av en relativt svag krona gentemot både dollarn och euron.

Svensk export går i huvudsak till länder i närområdet. De nordiska länderna står som mottagare av en fjärdedel av den svenska exporten, medan en knapp femtedel gick till Tyskland och Storbritannien. Bland de sex största exportländerna är det bara USA som inte hör till Europa. Diagram 2.3 visar hur svensk varuexport fördelats mellan olika ländergrupper under tre perioder mellan 2007 och 2016. Vi kan konstatera att det är en stabil utveckling på hur svensk export fördelar sig över regioner under det senaste decenniet.

**Diagram 2.4 Svensk varuexport jan-jun 2007, 2012 och 2016
andel till respektive område, procent**

Källa: SCB

2.3 Sammanfattning

Återhämtningen av den globala tillväxten fortsätter med en tillväxt på drygt tre procent per år. Tillväxttakten är lägre än före finanskrisen men högre än under krisåren. Tillväxten i de länder som Sverige har störst ekonomiskt utbyte med växlade upp 2014 och har sedan dess legat relativt stabilt på runt två procent per år. Förväntningarna på de närmast kommande åren är att tillväxten kommer ligga kvar omkring samma nivå.

Produktiviteten ökar inte lika snabbt som före krisen och världshandeln ökar också mer långsamt vilket påverkar den globala tillväxten.

Det finns många osäkerheter som huvudsakligen kan summeras som politiska och institutionella, exempelvis effekterna på EU av Brexit, USAs politiska inriktning efter presidentvalet och den framtida penningpolitiken.

3. Industrins konkurrenskraft

I detta kapitel görs en genomgång av ett antal indikatorer som kan användas för att bedöma utvecklingen av svensk industris konkurrenskraft. Jämförelser görs över tid och med några viktiga konkurrentländer.

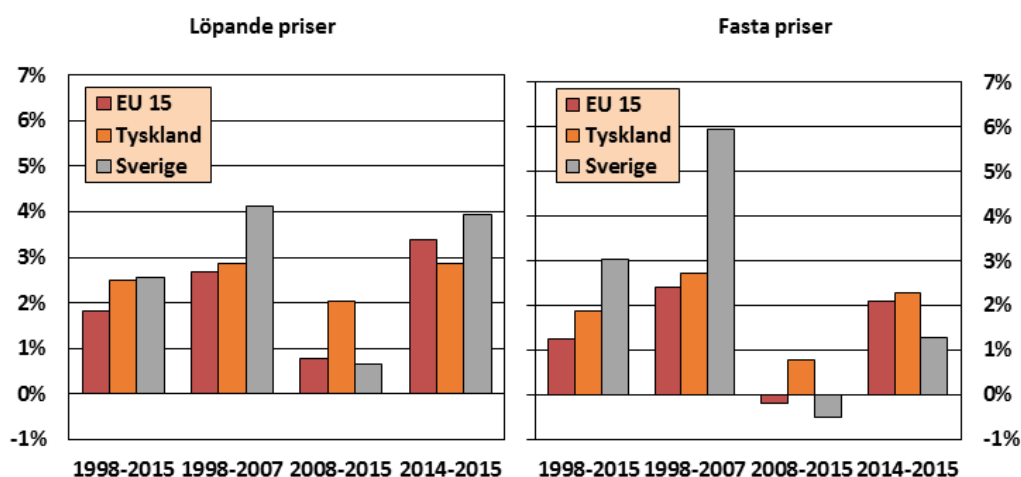
3.1 Industriproduktionen ökar återigen

Utvecklingen av industriproduktionen mäts i antingen löpande eller fasta priser (dvs. utvecklingen justerad för prisförändringar). Beroende på vilket av dessa mått som används blir bilden som ges olika. I detta avsnitt redovisas därför utvecklingen utifrån båda måtten, för några olika tidsperioder (se diagram 3.1).

Under hela perioden med industriavtal har svensk industri utvecklats något starkare än tysk industri och ännu lite bättre än EU 15-snittet. Det gäller både mätt i löpande och fasta priser även om utvecklingen är mer accentuerad sett till det senare måttet. Skillnaden är dock tydlig mellan före och efter finanskrisen. Svensk industri gick betydligt starkare än tysk och europeisk till och med 2007, särskilt mätt i fasta priser. Nedväxlingen efter finanskrisen var dock betydande med kraftigt fallande produktion.

Även för tysk och europeisk industri finns en tydlig skillnad i produktionsutveckling mellan före och efter krisen, men utvecklingen i svensk industri utmärker sig. Fallet sett till fasta priser var ungefär 6,5 procentenheter mellan de båda tidsperioderna. Under de senaste två åren har siffrorna dock pekat uppåt igen, även om utvecklingen för Sveriges del ännu inte är i paritet med hur det såg ut under åren innan finanskrisen.

Diagram 3.1 Produktionsutveckling i tillverkningsindustrin, olika tidsperioder

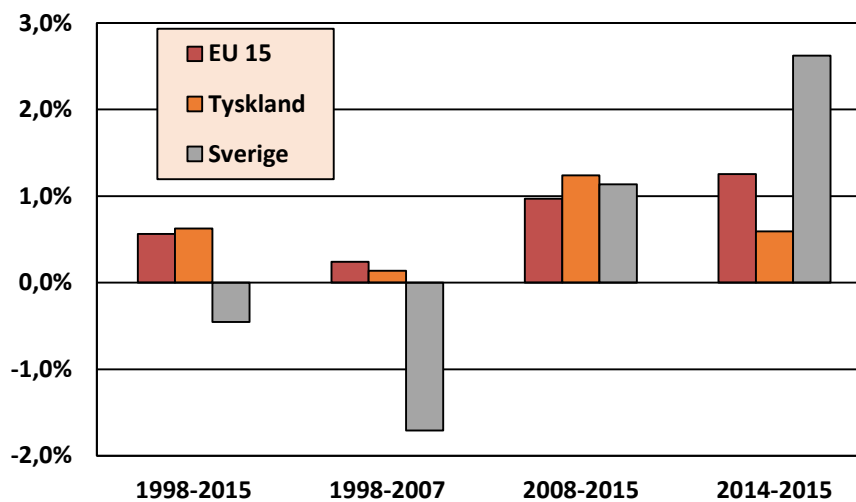
Källa: Eurostat och egna beräkningar

I tysk industri och i gruppen EU 15-snittet har produktionsutvecklingen mätt i löpande priser varit högre än mätt i fasta priser för alla de valda tidsperioderna. I Sverige däremot var produktionsutvecklingen mätt i fasta priser högre än mätt i

löpande priser perioden 1998-2007. Det innebär att priserna (förädlingsvärdepriserna) faller.

Förädlingsvärdepriset tas fram som kvoten mellan förädlingsvärdet (dvs. produktion minus insatsförbrukning) mätt i löpande pris och förädlingsvärdet mätt i fast pris. Ett stigande pris på bruttoproduktionen höjer förädlingsvärdepriset, medan ett stigande pris på förbrukningen ger ett lägre förädlingsvärdepris. Förädlingsvärdeprisets utveckling visar därmed hur mycket av prisökningarna som företagen faktiskt kan tillgodogöra sig. Ett stigande förädlingsvärdespris innebär att priset ökar på det företaget producerat. Det innebär ett utökat utrymme för löner och vinster.

Diagram 3.2 Utveckling av förädlingsvärdepriser i tillverkningsindustrin

Källa: Eurostat och egna beräkningar

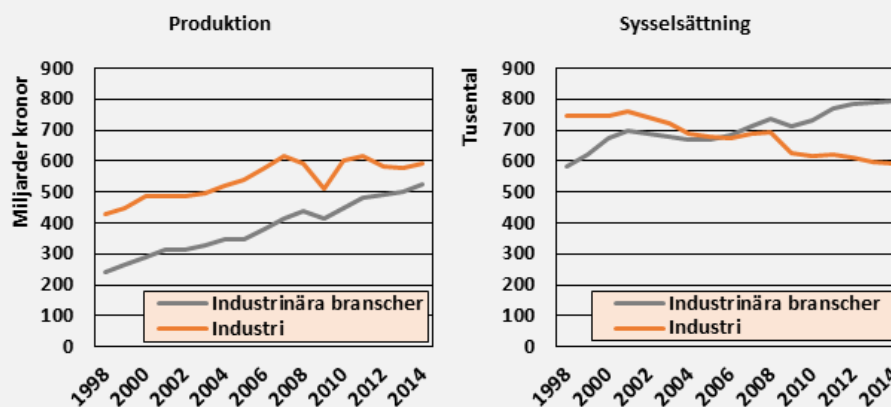
Diagram 3.2 visar att de svenska förädlingsvärdepriserna sjönk under perioden 1998-2007. Det var den period då produktionsutvecklingen i löpande priser understeg utvecklingen i fasta priser. Sett till löne- och vinstutrymme mer än uppvägdes fallet i förädlingsvärdepriser av en mycket god produktivitet utveckling under samma period. Perioden under och efter finanskrisen har förädlingsvärdepriserna återigen ökat.

Fördjupning 3.1 Industrins ekonomiska fotavtryck

Industriproduktionens utveckling är en indikator på industrins konkurrenskraft. Dock ger den inte en fullständig bild av industrins faktiska tyngd i ekonomin. Officiell statistiks uppdelning mellan varu- och tjänsteproduktion speglar inte samberoendet mellan olika sektorer. Idag säljs varor ofta ihop med tjänsteerbjudanden, exempelvis i form av service eller programvara. Det ger en branschglidning där företag kan komma att ses både som tillverkningsföretag och tjänsteproducenter. Industrieföretagen är dessutom stora och viktiga kunder till många externa tjänsteföretag när det kommer till exempelvis ekonomi- och juridikfunktioner, lokalvård och marknadsföring. Utöver det finns ett stort samberoende också mellan varu- och tjänstehandel där industrieföretag uppskattas stå för ungefär en fjärdedel av den svenska tjänsteexporten.⁴ Industrins ekonomiska fotavtryck är alltså större än vad statistiken ibland kan ge sken av. Det kan exemplifieras med hjälp av sysselsättningsmultiplikatorer. År 2013 skapade ett jobb inom svensk industri ytterligare 1,2 jobb i andra sektorer.⁵ Detta leder till implikationer också för internationella jämförelser – om det ser olika ut i olika länder exempelvis sett till vilken outsourcingstrategi som tillämpas, så kan det också väga in på jämförelsen.

Att industrins betydelse för produktion, sysselsättning och export är större än vad traditionell statistik visar gör att det finns skäl att titta på utvecklingen i de branscher utanför industrin där samberoendet är som störst. På samma sätt bör man titta på de branscher som, precis som industrin, i hög grad verkar på internationellt konkurrensutsatta marknader. I diagram 3.3 redovisas därför produktions- och sysselsättningsutvecklingen i industrin och i industrinära och/eller internationellt konkurrensutsatta branscher.⁶ Under perioden 1998-2015 syns en starkare utveckling för de industrinära branscherna än för industrin. Delar av denna utveckling beror av efterfrågan från industrin, men det går inte här att säga hur mycket.

Diagram 3.3 Produktionsutveckling för industri och industrinära branscher, löpande priser

Källa: SCB Nationalräkenskaper

⁴ Statistiskt perspektiv, Nummer 3 - 2015

⁵ Se *Ekonomiska bedömningar, Hösten 2015* för en mer ingående beskrivning av detta.

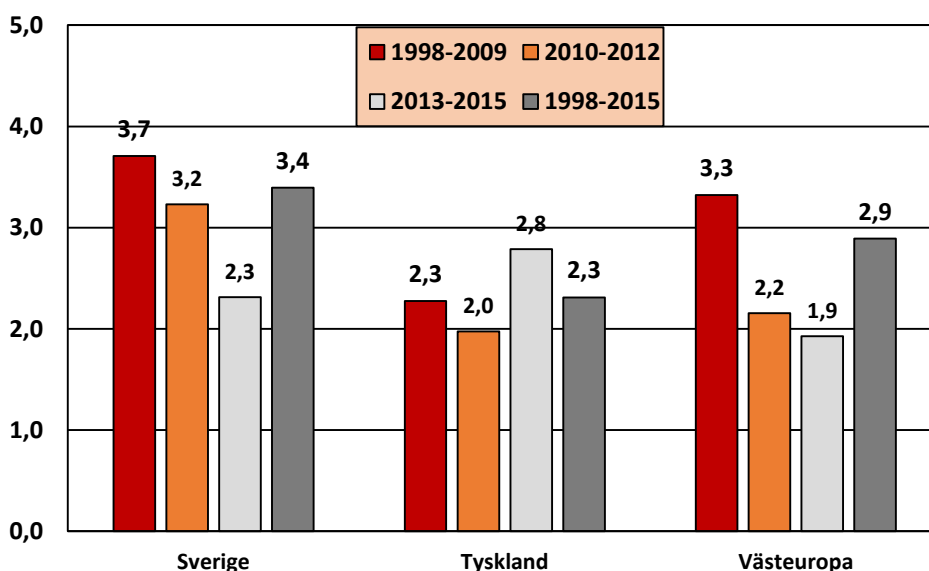
⁶ Till dessa klassas här SNI A01-03 Jordbruk, skogsbruk och fiske, E38-39 Avfallshantering och sanering, H50-53 Transport och magasinering, J58 Förlagsverksamhet, J62-63 Dataprogrammering och informationstjänster, K66 Stödtjänster till finansiella tjänster och försäkring, M69-70;73-75 Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik, N77-82 Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster inkl. bemanning. Urvalet är gjort genom en sammanvägning av andelen indirekt industrissysselsatta av totalen och exporten som andel av slutlig användning. När den sammanvägda andelen överstigit 50 procent har branschen ansetts kvalificerad. Antal indirekt sysselsatta och exportandel har tagits fram med hjälp av 2013 års Input-output-data.

3.2 Lägre ökning av arbetskraftskostnaderna

Arbetskraftskostnaderna i Sverige ökade med i genomsnitt 3,4 procent per år 1998-2015. Det var något högre än för de västeuropeiska länderna som hade en genomsnittlig ökning på 2,9 procent. Diagram 3.4 visar den genomsnittliga årliga ökningen av arbetskraftskostnaden i Sverige, Tyskland och Västeuropa under perioden 1998-2015 samt uppdelat på tre olika delperioder i detta tidsintervall.

Efter finanskrisen har arbetskraftskostnadernas ökningstakt sjunkit i både Sverige och Västeuropa. För de Västeuropeiska länderna som grupp sjönk ökningstakten först från 3,3 procent till 2,2 procent mellan perioderna 1998-2009 och 2010-2012. Därefter sjönk ökningstakten med ytterligare 0,3 procentenheter från 2,2 procent till 1,9 procent mellan perioderna 2010-2012 och 2013-2015.

Diagram 3.4 Procentuell årlig ökning av arbetskraftskostnaderna i Sverige, Tyskland och Västeuropa 1998-2015 (nationell valuta)

Källa: Eurostat Labour Cost Index

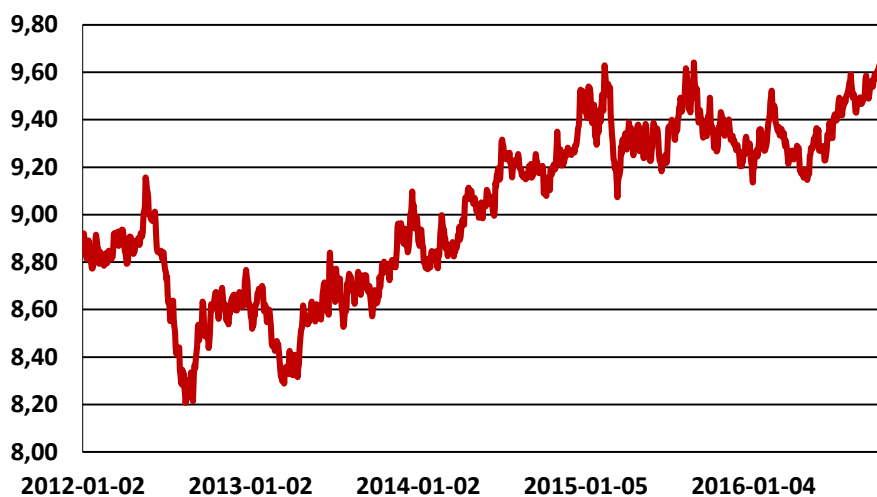
De svenska arbetskraftskostnadernas ökningstakt har minskat med totalt 1,4 procent, perioden 1998-2009 jämfört med perioden 2013-2015. Den största minskningen, från 3,2 procent till 2,3 procent, skedde mellan perioden 2010-2012 och perioden 2013-2015.

I Tyskland har utvecklingen varit den motsatta. Arbetskraftskostnadernas ökningstakt steg med 0,8 procentenheter, mellan perioderna 2010-2012 och 2013-2015, från 2 procent till 2,8 procent. Tyskland hade under lång tid den lägsta ökningstakten i Västeuropa men har de senaste åren haft en snabbare ökning av arbetskraftskostnaderna. Tyskland är Sveriges viktigaste konkurrentland och väger därmed tyngst i Västeuropa.

3.3 Stora svängningar i växelkursen

Under sommaren 2012 stärktes den svenska kronan betydligt, bland annat gentemot euron (se diagram 3.5). Under 2012 och 2013 var den svenska kronans kurs gentemot euron starkare än vad som kan betraktas som normalt under de senaste 15 åren. Sedan mitten av 2013 har den svenska kronans växelkurs mot euron successivt försvagats.

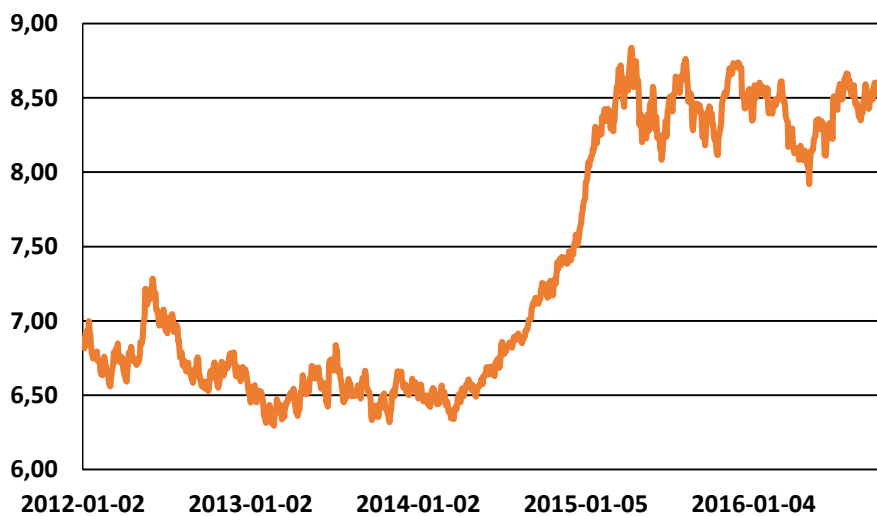
Diagram 3.5 Den svenska kronans kurs gentemot euron, dagsdata

Källa: Riksbanken

Sommaren 2014 försvagades kronan både mot euron och dollarn (se diagram 3.5 och 3.6), och har sedan dess fram till dagsläget legat kvar relativt stabilt kring denna svagare nivå. En orsak till den svenska kronans utveckling är förändringar i penningpolitikens inriktning (se kapitel 5).

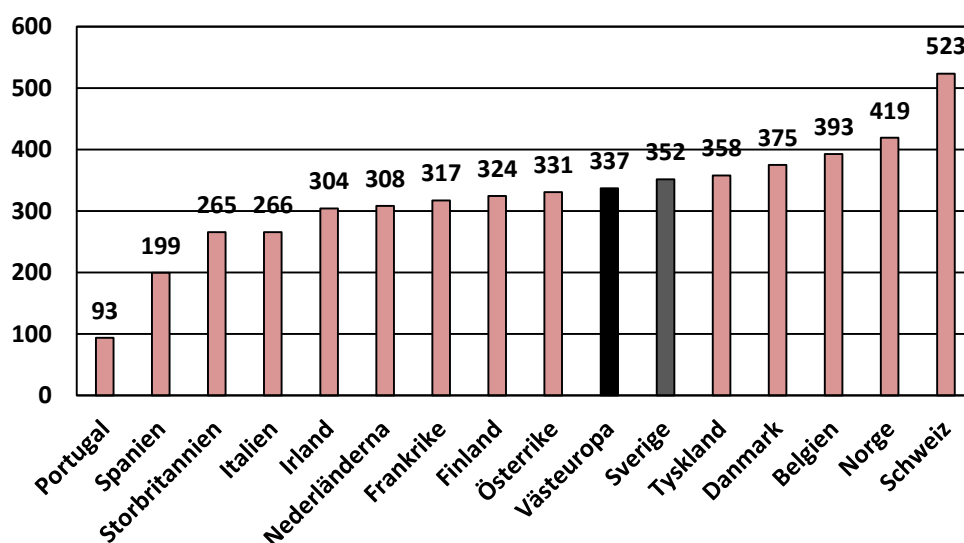
Diagram 3.6 Den svenska kronans kurs gentemot dollarn, dagsdata

Källa: Riksbanken

3.4 Lägre relativ arbetskraftskostnad

Diagram 3.7 Arbetskraftskostnad per timme, tillverkningsindustrin Västeuropa 2015 (gemensam valuta SEK/tim)

Källa: Conference Board

Jämförelse av arbetskraftskostnader mellan länder visar att växelkursen har stor inverkan.

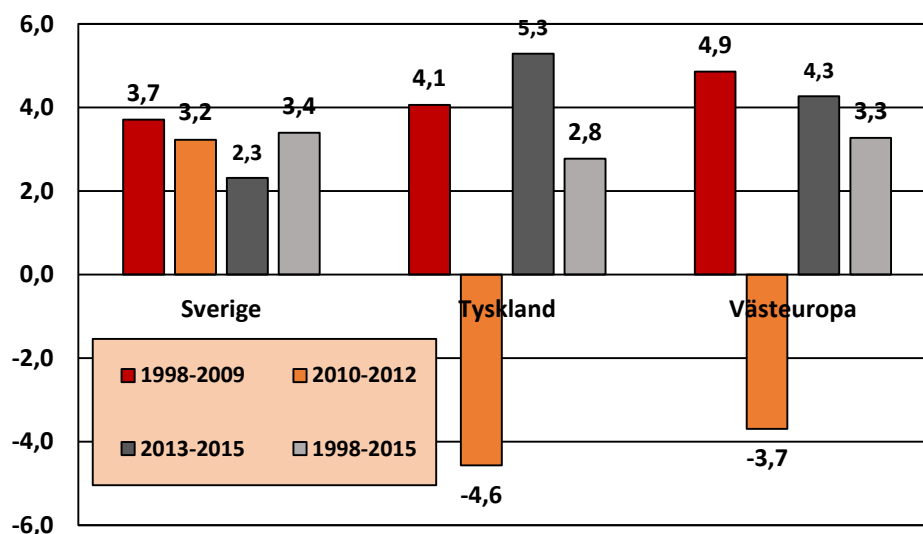
I diagram 3.7 presenteras 2015 års genomsnittliga arbetskraftskostnader per timme i svenska kronor i de Västeuropeiska länderna. Den lägsta arbetskraftskostnaden återfinns i Portugal med 93 kronor per timme medan Schweiz hade de högsta genomsnittliga arbetskraftskostnaderna med 523 kronor per timme. Den genomsnittliga arbetskraftskostnaden i Sverige var 352 kronor per timme och i Västeuropa i sin helhet 337 kronor per timme.

Diagram 3.8 visar ökningen av arbetskraftskostnaden under perioden 1998-2015, samt under tre delperioder, mätt med svenska kronor som gemensam valuta. Diagram 3.8 kan jämföras med diagram 3.4, som visar ökningen av arbetskraftskostnaden i nationell valuta. Vid jämförelse av de två diagrammen blir det tydligt att växelkurserna haft stor inverkan under perioden.

Sett över hela perioden 1998-2015 har arbetskraftskostnaderna ökat med 2,8 procent i Tyskland och 3,3 procent i Västeuropa i sin helhet. Räknat i nationell valuta var motsvarande siffror 2,3 respektive 2,9 procent (se diagram 3.4). När de tre delintervallen betraktas blir skillnaderna än tydligare. Den stärkta kronkursen under början av decenniet slog igenom kraftigt på arbetskraftskostnaderna 2010-2012. Arbetskraftskostnaderna i Tyskland minskade med i genomsnitt 4,6 procent per år mätt i svenska kronor, jämfört med en ökning med 2 procent årligen mätt i nationell valuta.

För Västeuropa i sin helhet minskade arbetskraftskostnaderna med 3,7 procent per år, mätt i svenska kronor, under period 2010-2012. Det ska jämföras med 2,2 procent ökning räknat i nationell valuta.

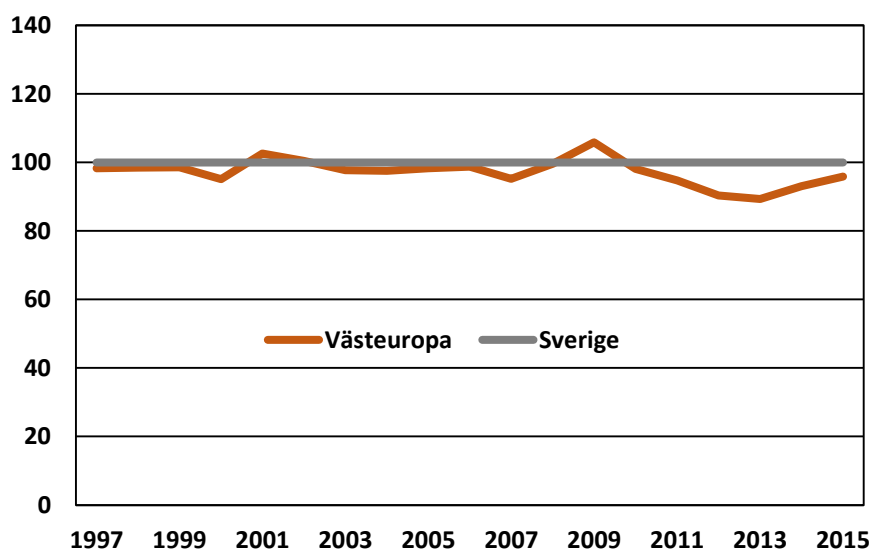
Diagram 3.8 Ökning av arbetskraftskostnaden i Sverige, Tyskland och Västeuropa 1998-2015 (gemensam valuta SEK), procent

Källa: Eurostat Labour Cost Index

Under 2013-2015 har arbetskraftskostnaderna ökat betydligt snabbare i Tyskland och Västeuropa än i Sverige, mätt i svenska kronor (gemensam valuta). I Sverige ökade arbetskraftskostnaderna med 2,3 procent per år 2013-2015. I Tyskland var ökningstakten 5,3 procent (2,8 procent i nationell valuta) och i Västeuropa 4,3 procent (1,9 procent i nationell valuta).

Diagram 3.9 Sveriges relativa arbetskraftskostnad jämfört med Västeuropa 1998-2015, Sverige=100

Källa: Conference Board, Riksbanken, Labour Cost Index och egna beräkningar

I diagram 3.9 presenteras de västeuropeiska ländernas arbetskraftskostnader i förhållande till de svenska. Under större delen av perioden, fram till finanskrisen, har skillnaden mellan Sverige och snittet för Västeuropa varit liten. De relativa arbetskraftskostnaderna i Sverige var mestadels omkring två till tre procentenheter högre

än genomsnittet för Västeuropa. En något högre ökning av arbetskraftskostnaden i Sverige uppvägs under denna period av en något försvagad växelkurs. I samband med att den svenska kronan försvagades kraftigt under 2001 och 2009 var arbetskraftskostnaderna i Sverige lägre än i Västeuropa.

Under perioden 2011-2013 skedde istället en förstärkning av kronkursen vilket fick till följd att den relativa arbetskraftskostnaden för Västeuropa sjönk. Kronan stärktes mot euron med nära tio procent (se diagram 3.5). År 2012 och 2013 var det svenska relativa kostnadsläget drygt 10 procent över snittet för Västeuropa. År 2014 vände trenden och den relativa arbetskraftskostnaden minskade mellan Sverige och Västeuropa och fortsatte minska ytterligare under 2015.

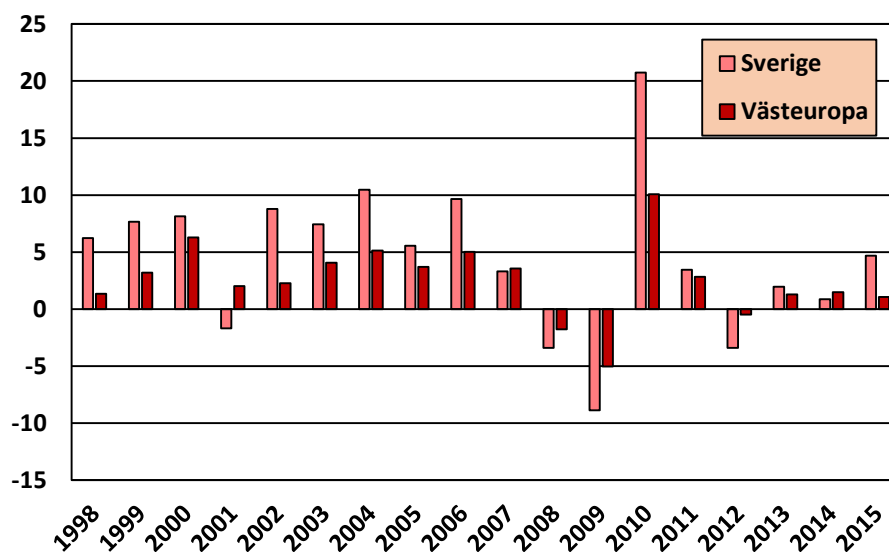
3.5 Lägre produktivitetstillväxt

Sverige hade i början av 2000-talet en produktivitetsutveckling som var i världstopp. Mellan 2002 och 2006 hade Sverige en produktivitetsökning som var mer än dubbelt så stor som det europeiska genomsnittet. Diagram 3.10 jämför svensk produktivitetsutveckling inom industrin med utvecklingen i Västeuropa. Att Sverige hade så hög tillväxt innan finanskrisen kan delvis förklaras av utvecklingen inom telekomsektorn.

År 2007 avtog den svenska produktivitetstillväxten och under krisåren 2008-2009 sjönk produktiviteten kraftigt. Produktivitetstillväxten sjönk även i Västeuropa under samma period, men inte lika mycket som för Sverige. När vändningen kom under 2010 blev återhämtningen i Sverige betydligt starkare än för Västeuropa. Den snabba rekylen av industriproduktionen 2010 skedde utan att antalet arbetade timmar ökade i lika stor omfattning. Det gjorde att produktiviteten ökade med omkring 21 procent år 2010. Produktivitetsnivån inom industrin var då tillbaka på en nivå som var högre än 2007.

Från 2011 fram till idag har produktiviteten inom svensk industri ökat något men ökningstakten har varit väsentligt lägre än under första delen av 2000-talet. Det handlar om cirka 1,5 procents årlig ökning i genomsnitt, vilket är marginellt högre än i Västeuropa, som haft en genomsnittlig ökningstakt på 1,25 procent under perioden. Kapacitetsutnyttjandet i svensk industri steg under 2014 och 2015, vilket har lett till att produktivitetsökningstakten ökat.

**Diagram 3.10 Produktivitetsutveckling inom gruv- och tillverkningsindustrin
Procent, 1998 - 2015**

Källa: Nationalräkenskaper från The Conference Board

3.6 Lägre relativ enhetsarbetskraftskostnad

Om man justerar arbetskraftskostnadens förändringstakt med produktivitetsutvecklingen får man utvecklingen av enhetsarbetskraftskostnaden (ULC⁷). Det är ett vanligt mått som ofta används för att beskriva utvecklingen av ett lands kostnadsmässiga konkurrenskraft. Gör man dessutom en jämförelse med ett annat land eller en grupp länder och tittar på skillnaden får man fram den relativa enhetsarbetskraftskostnaden (RULC⁸). Tar man dessutom hänsyn till förändringar av växelkursen får man utvecklingen av den relativa enhetsarbetskraftskostnaden med beaktande av växelkursförändringar.

Tabell 3.1 visar hur Sveriges RULC har utvecklats jämfört med Västeuropa 2013-2015. Av tabellen framgår att utvecklingen av de svenska arbetskraftskostnaderna var något högre än Västeuropasnittet 2013-2015. Samtidigt utvecklades produktiviteten i Sverige i något högre takt än i Västeuropa. Det gör att skillnaden i enhetsarbetskraftskostnadsökning mellan Sverige och Västeuropa var -0,2 procentenheter per år under denna period. Sverige har alltså haft en långsammare ökning av enhetsarbetskraftskostnaden.

⁷ ULC=Unit labour cost

⁸ RULC=Relativ unit labour cost

Tabell 3.1 RULC inom tillverkningsindustrin 2013-2015

	Arbetskraftskostnad	Produktivitet	ULC	Växelkurs	RULC
Sverige	2,9	2,3	0,6	0,0	
Västeuropa	2,1	1,3	0,8	2,8	
Skillnad	0,8	1,0	-0,2	-2,8	-3,0

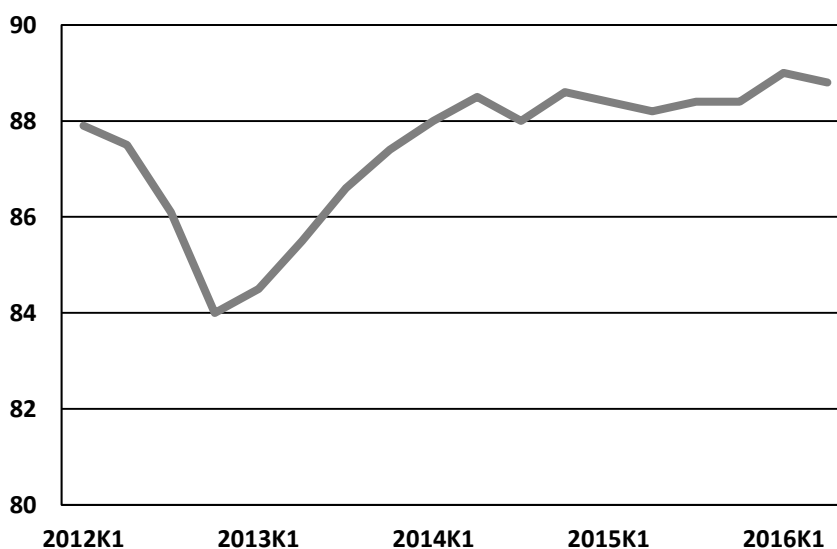
Källa: Nationalräkenskaper från The Conference Board o. Konjunkturinstitutet och växelkurser från Riksbanken.

Om hänsyn också tas till växelkursförändringar är skillnaden mellan Sveriges och Västeuropas utveckling ännu större, -3,0 procent per år. Således har Sveriges relativa enhetsarbetskraftskostnad (RULC) gentemot Västeuropa, mätt i gemensam valuta, sjunkit med hela 3,0 procent per år under perioden.

3.7 Högt kapacitetsutnyttjande

Kapacitetsutnyttjandet i svensk industri har legat stadigt över 88 procent sedan första kvartalet 2014 (se diagram 3.11). Nivån är lägre än hur det såg ut innan finanskrisen, men högre än snittet för perioden därefter. Första kvartalet 2016 nådde utnyttjandegraden 89 procent vilket är den högsta nivån sedan 2008. Kapacitetsutnyttjandegraden ger skäl att tro att behovet av investeringar i industrin håller på att öka.

Diagram 3.11 Industrins kapacitetsutnyttjande, kvartalsvis i procent

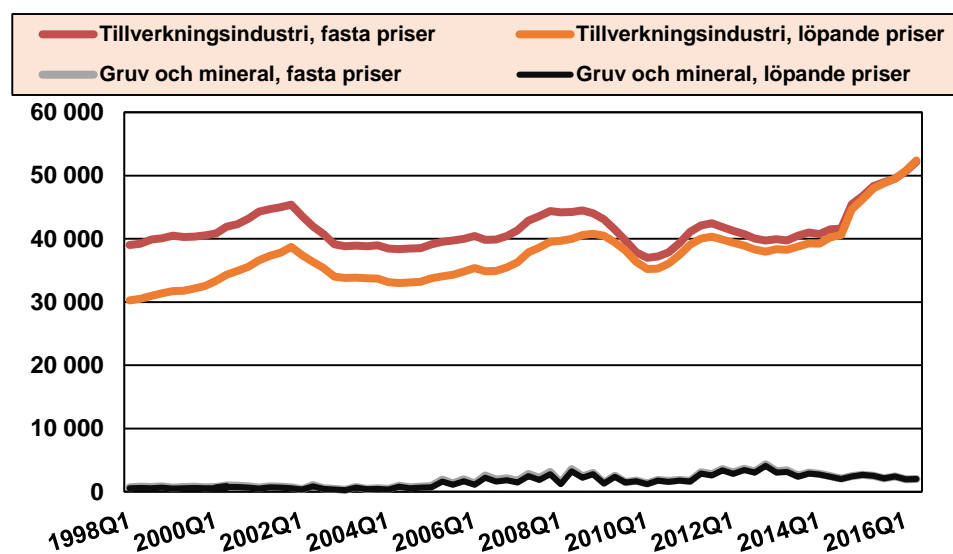
Källa: SCB

3.8 Kraftig investeringsuppgång

Efter en tid av dämpad investeringsutveckling skedde ett trendbrott i slutet av 2014. Sedan 2014 års tredje kvartal har investeringsutvecklingen inom tillverkningsindustrin ökat kraftigt (se diagram 3.12). Inte någon gång under perioden sedan 1998 har investeringsnivån legat så högt som under 2015 och de första kvartalen 2016.

Den senaste periodens investeringsökning är ett resultat av en stark utveckling i flera branscher. Fyra kan särskilt nämnas. Massa- och pappersindustrins investeringar beskrivs som enormt stora utav branschen själv.⁹ Inom fordonsindustrin har alla tillverkare samt många underleverantörer investerat mycket under en tid, både i nya produkter och för att klara en ökad efterfrågan. Även i kemisk industri och petroleumindustrin syns stora uppgångar, där exempelvis Borealis och Preem har stora pågående investeringsåtaganden.

Diagram 3.12 Investeringar per kvartal, miljoner kronor

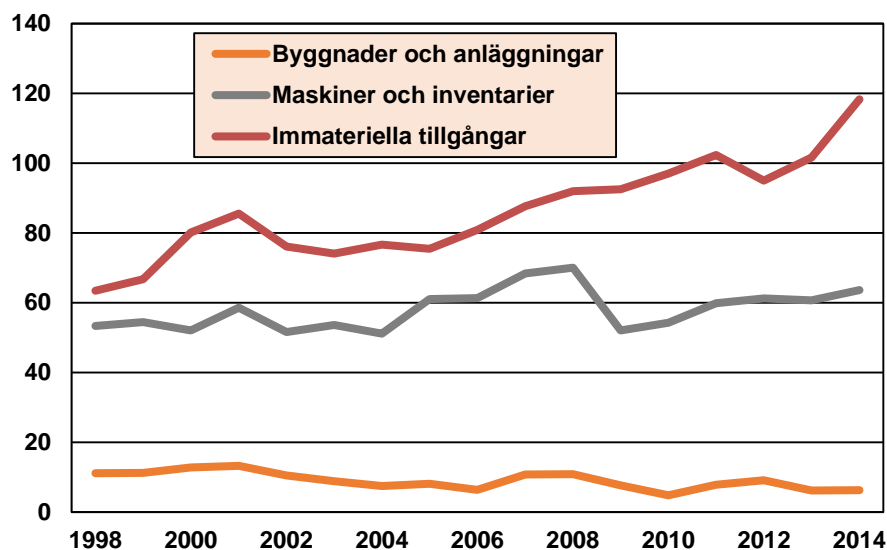

Källa: Thomson Reuters Datastream

Industrins investeringar kan delas in i materiella – maskiner och anläggningar- och immateriella, vilket främst utgörs av investeringar i forskning och utveckling (FoU). Det är de senare investeringarna som haft den kraftigaste tillväxten under perioden sedan industriavtalets tillkomst 1998 (se diagram 3.13). Mellan 1998 och 2014 dubblerades de i princip mätt i löpande priser. Det är också den typen av investeringar som väger tyngst i industrisnittet. År 2014 är det sista året där statistik finns tillgänglig uppdelad såväl efter näringsgren och industrislag. Om man istället ser till näringslivets totala investeringar kan konstateras att maskininvesteringarna faktiskt ökat snabbare än de immateriella investeringarna sedan slutet av 2014.

⁹ Se Skogsindustriernas rapport *Så går det för skogsindustrin*, oktober 2016.

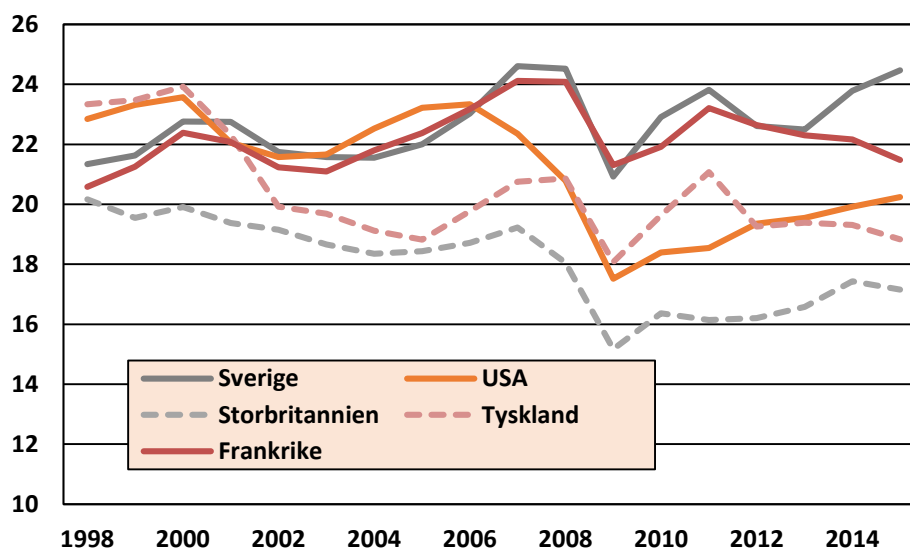
Diagram 3.13 Investeringsutveckling i industrin efter investeringslag, Miljarder kronor, löpande priser, 1998 - 2014

Källa: SCB Nationalräkenskaper

Det totala bruttoinvesteringarnas andel av BNP (investeringskvoten) i Sverige uppgår till nära en fjärdedel. Det är en relativt hög nivå jämfört med andra länder (se diagram 3.14). Sedan 2013 har andelen ökat. Frankrike följde en liknande utvecklingskurva fram till 2013 då investeringsandelen där fortsatte att falla. De tyska investeringarna ligger på bara en femtedel som andel av BNP och trenden har varit fallande de senaste åren. I USA minskade investeringsandelen kraftigt i samband med finanskrisen, men därefter har det skett en stadig ökning.

Diagram 3.14 Investeringar som andel av BNP, hela ekonomin, procent, 1998-2015

Källa: Thomson Reuters Datastream

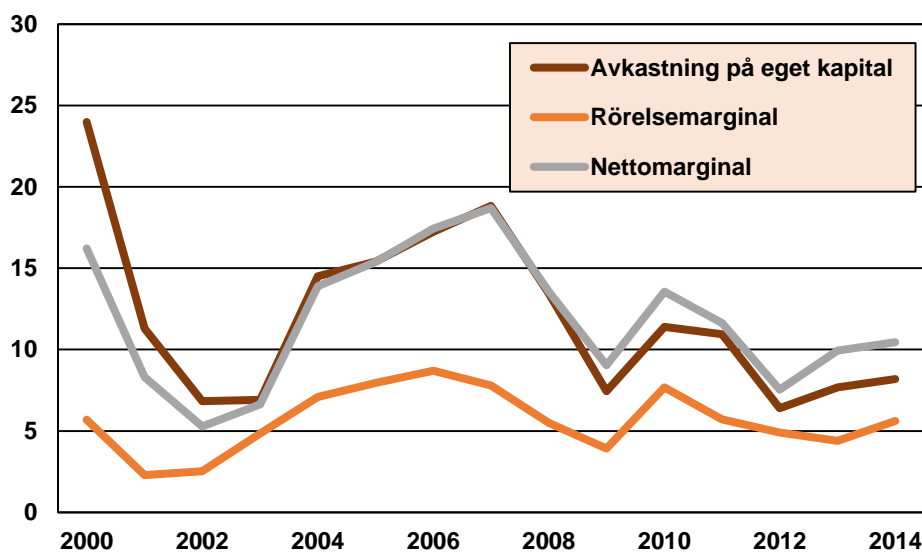
3.9 Lönsamheten fortsätter att förbättras

Lönsamhet och vinster kan mätas på flera olika sätt. I detta avsnitt redovisas vinst- och lönsamhetsmått baserade på både företagsekonomiska data och nationalräkenskaper.

I diagram 3.15 redovisas utvecklingen av tre företagsekonomiska nyckeltal sett till tillverkningsindustrin, framräknade från SCB:s statistikdatabas Företagens ekonomi. Lönsamhetens koppling till konjunkturutvecklingen blir tydlig i diagrammet, med ett kraftigt fall i samband med finanskrisen och en fortsatt negativ utveckling i samband med lågkonjunkturen i eurokrisens spår.

Både nettomarginalen och avkastningen på eget kapital steg mellan 2012 och 2014. Nivån är fortfarande lägre än genomsnittet sett till hela 2000-talet, vilket främst kan förklaras av de exceptionellt höga siffrorna i början av perioden, strax innan IT-krisen 2001. Rörelsemarginalen vände uppåt 2013 efter att innan dess ha minskat tre år i följd. År 2014 låg nivån strax över genomsnittet för hela 2000-talet. Sammantaget sett till de tre nyckeltalen tyder utvecklingen på en förstärkt lönsamhet i industrin under de senaste åren.

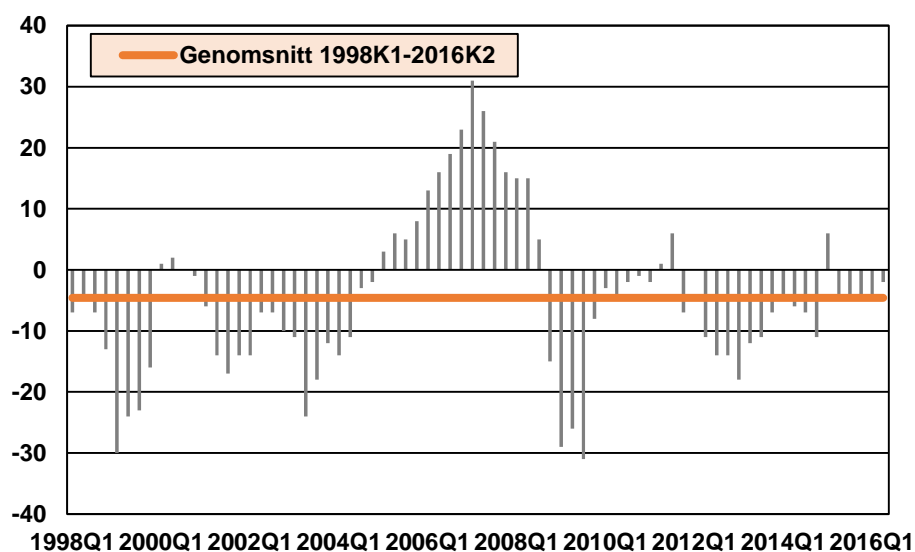
Diagram 3.15 Vinst och lönsamhet inom tillverkningsindustrin, 2000-2014, procent

Källa: SCB, Företagens ekonomi och egna beräkningar

I Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer ombeds företagen att själva skatta sin lönsamhet. I diagram 3.16 redovisas nettot mellan de som bedömer lönsamheten som god och de som bedömer den som dålig. För kvartalen under 2015 och framåt ligger nettot i paritet med vad som utgjort genomsnittet för hela perioden 1998K1-2016K2. För andra kvartalet 2016 är uppfattningen om lönsamheten dessutom betydligt mer positiv än vad som utgjort genomsnitt under perioden. Det går också att konstatera att företagen upplever en tydlig lönsamhetsförbättring sett till de senaste tre åren. Konjunkturinstitutet skriver i lönebildningsrapporten 2016 att företagens svar i konjunkturbarometern tyder på att de är relativt nöjda.

Diagram 3.16 Lönsamhet inom tillverkningsindustrin, nulägesomdöme, 1998K1-2016K2

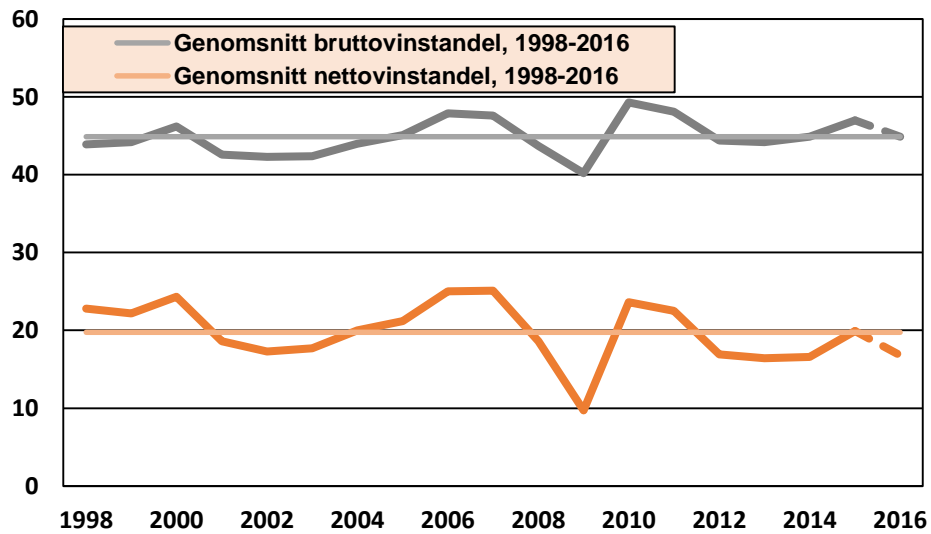
Källa: Konjunkturinstitutet

Utöver de företagsekonomiska mått som redovisades i diagram 3.15 och företagens egna lönsamhetsbedömningar i diagram 3.16 så går det även att ta fram makroekonomiska vinst- och lönsamhetsmått från nationalräkenskaperna. Ett sådant mått är vinstandelen. Det förädlingsvärde, dvs. produktionen minus insatsförbrukning, som skapas i ett företag går antingen till vinster eller arbetskraftskostnader. Genom att sätta dessa i relation till förädlingsvärdet fås vinstandelen och arbetskostnadsandelen. Om vinstandelen ökar så sker det på bekostnad av arbetskostnadsandelen och tvärtom.

I diagram 3.17 redovisas utvecklingen av bruttovinstandelen respektive nettovinstandelen i industrin. Bruttovinstandelen utgör vinstandelen före kostnader för kapitalförslitning. År 2015 låg bruttovinstandelen över genomsnittet sedan 1998, medan nettovinstandelen låg ungefär på snittet. Både brutto- och nettovinstandelen prognosticeras att minska något 2016.

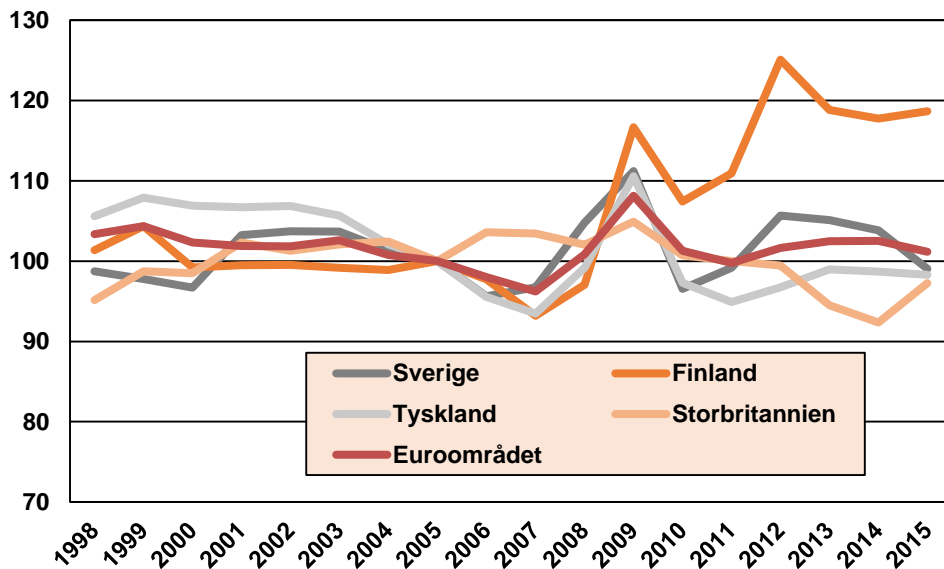
Arbetskostnadsandelen i svensk tillverkningsindustri ligger ungefär i linje med hur det ser ut i andra länder. Dessutom har det inte skett någon tydlig förändring av arbetskostnadsandelen i svensk industri under den senaste tjugoårsperioden. I diagram 3.18 framgår att arbetskostnadsandelen var på samma nivå 2015 som den var 1998. Det samma gäller i stora drag även för Storbritannien och euroområdet. För Tyskland har trenden istället varit fallande under perioden medan arbetskostnadsandelen i Finland steg kraftigt efter finanskrisen.

Diagram 3.17 Brutto- och nettovinstandel i industrin, 1998-2016

Källa: Konjunkturinstitutet

Diagram 3.18 Arbetskostnadsandel i tillverkningsindustrin 1998-2015
Index Basår 2005=100

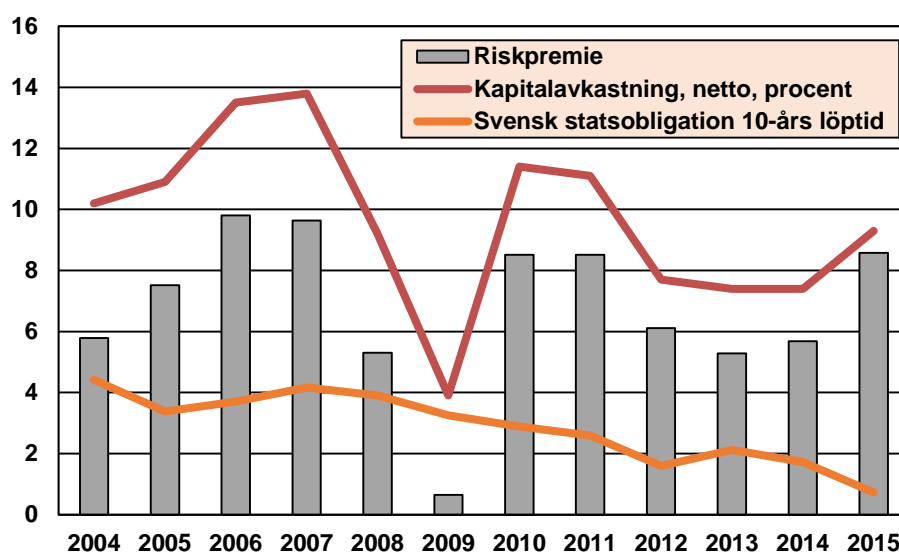

Källa: Konjunkturinstitutet, Lönebildningsrapporten 2016

Ytterligare ett relevant mått för att bedöma industriföretagens vinster och lönsamhet handlar om kapitalavkastning. Liksom vinst- och arbetskostnadsandelar så kan kapitalavkastningen räknas fram från nationalräkenskaperna. Definitionen skiljer på flera punkter från olika företagsekonomiska mått på kapitalavkastning, vilket kan vara bra att ha med sig.

I diagram 3.19 redovisas utvecklingen av nettokapitalavkastningen¹⁰ i industrin samt utvecklingen av den riskfria räntan. Nettokapitalavkastningen ökade mellan 2014 och 2015, men trots det går det att konstatera att den ligger på lägre nivåer idag än före finanskrisen. Mot bakgrund av att den riskfria räntan fallit under samma period är det dock inte särskilt anmärkningsvärt att också nettokapitalavkastningen fallit tillbaka. I diagrammet framgår att riskpremien, dvs. skillnaden mellan nettokapitalavkastningen och den riskfria räntan 2015 var på ungefär samma nivå som strax innan finanskrisen. Det innebär att nettokapitalavkastningen ligger på nivåer jämförbara med situationen innan finanskrisen om man också beaktar att den riskfria räntan sjunkit under perioden.

Diagram 3.19 Nettokapitalavkastning i industrin och ränta, i procent

Källa: Konjunkturinstitutet, prognosdatabasen

I en rapport om företagens avkastningskrav från november förra året lyfte Facken inom industrin problematiken i att många företag bibehåller höga avkastningskrav trots den låga räntan som nu råder.¹¹ Även Industrins Ekonomiska Råd valde att ta upp det i sin rapport från oktober 2016. Deras slutsatser var att för höga avkastningskrav riskerar att tränga undan investeringar vilket i sin tur kan begränsa produktivitetens utvecklingen.

Sammanfattningsvis tyder de företagsekonomiska lönsamhetsmåten liksom företagens egna bedömningar av lönsamhetsläget på en förbättrad lönsamhet de senaste åren. Också de nationalekonomiska måten pekar i samma riktning med en vinstandel som ligger på sitt genomsnitt sett till en tjuugoårsperiod och en nettokapitalavkastning som ger en riskpremie i nivå med hur det såg ut åren innan finanskrisen.

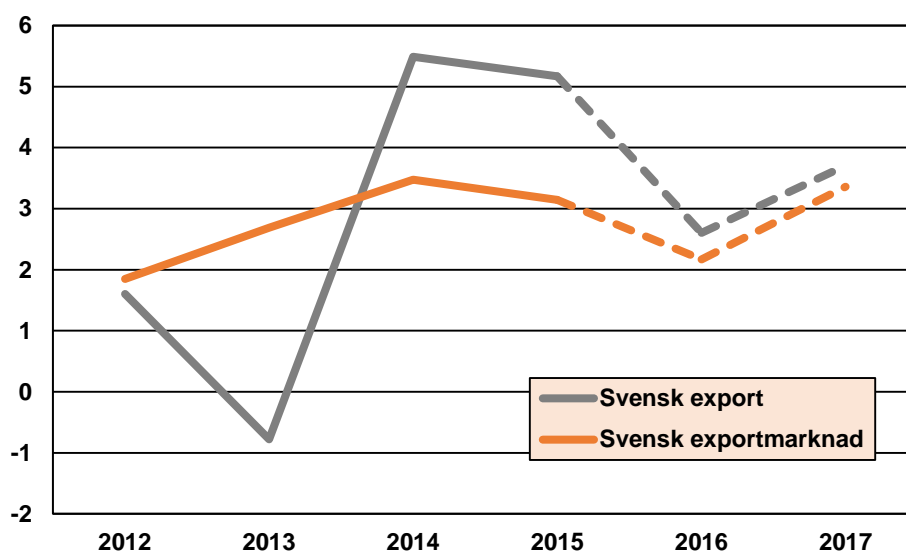
¹⁰ Nettokapitalavkastning beräknas som nettodriftsoverskott (förädlingsvärde minus arbetskostnad för anställda samt kapitalförslitning) som procentandel av realkapitalstocken.

¹¹ Se Facken inom industrins rapport "Företagens avkastningsmål 2004-2014" från november 2015.

3.10 Sverige tar marknadsandelar

Hur svensk export utvecklas i relation till utvecklingen av svensk exportmarknad är en viktig indikator på svensk konkurrenskraft. Under perioden från industriavtalets tillkomst och fram till och med 2013 följdes de båda variablerna åt relativt väl. År 2013 utvecklades dock exporten betydligt sämre än marknaden, vilket delvis har sin förklaring i den starka växelkurs som rådde under året. Därefter har istället det omvända skett med en export som växt mer än exportmarknaden. Från och med 2016 prognosticerar Konjunkturinstitutet åter en utveckling där de båda måtten i större utsträckning följer varandra åt.

Diagram 3.20 Marknadstillväxt och svensk export, 2012-2017, procentuell förändring

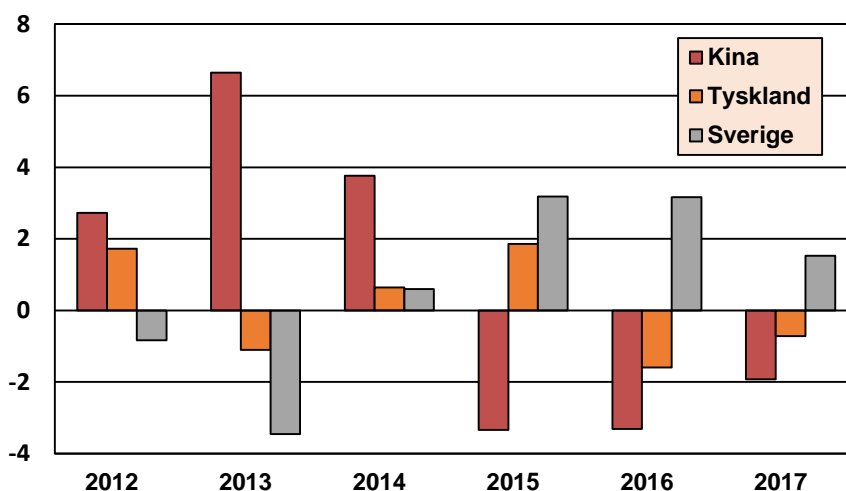

Källa: Konjunkturinstitutet, Lönebildningsrapporten 2016

När exporten växer mer än marknaden betyder det att ett land tar marknadsandelar, vilket alltså varit fallet i Sverige åren 2014-2015. Diagram 3.21 visar marknadsandelsutvecklingen även i Kina och Tyskland. Bilden avviker kraftigt från hur det hade sett ut om några tidigare årtal valts ut. Under perioden 2000-2007 växte exempelvis de kinesiska marknadsandelarna med i genomsnitt omkring 15 procent årligen, medan Sverige i princip genomgående tappade marknadsandelar.

Den tyska utvecklingen representerade ett land vars exportutveckling stod sig relativt väl trots ett ökat konkurrenstryck från växande länder i främst Asien. I diagram 3.21 över perioden 2012-2017 framgår att Kina tappade marknadsandelar 2015, och prognosticeras göra så även de kommande två åren. Det kan kopplas till de kinesiska myndigheternas försök att ombalansera ekonomin från export och mot mer inhemsk konsumtion under senare år, vilket beskrevs i kapitel 2. Den tyska utvecklingen spås något bättre än den kinesiska men Sverige står faktiskt ut som det mest positiva exemplet i denna jämförelse.

Diagram 3.21 Utveckling av marknadsandelar för Sverige, Tyskland och Kina, procent

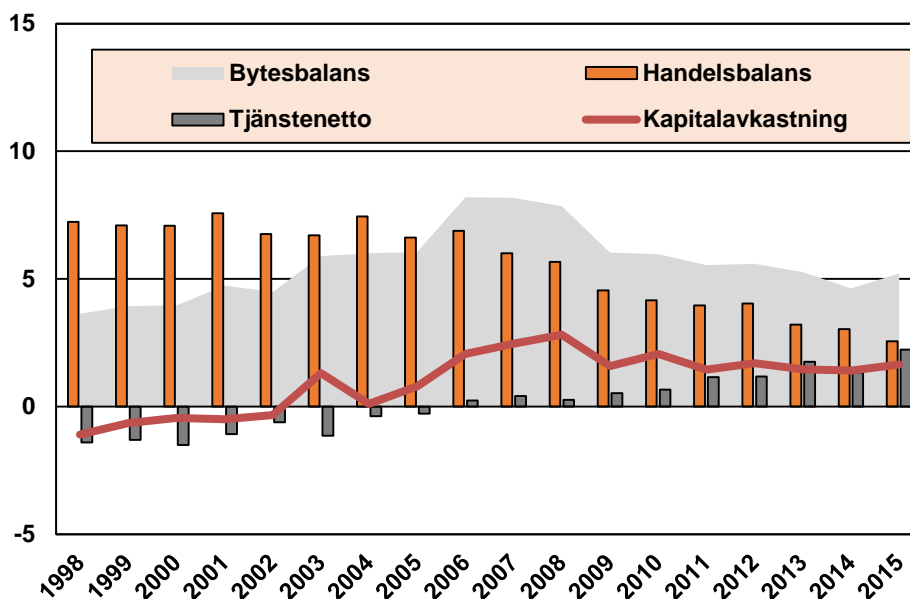

Källa: OECD Economic Outlook 99 Database. Prognos för år 2016-2017

3.11 Fortsatt stort bytesbalansöverskott

Bytesbalansen visar skillnaden mellan vad som produceras och vad som förbrukas i ett land. Den består av fyra delar: handelsbalansen (varuexport minus varuimport), tjänstebalansen (tjänsteexport minus tjänsteimport), faktorinkomster (avkastning på kapital och löner) och löpande transfereringar (bidrag och avgifter till internationella organisationer liksom bistånd). När bytesbalansen är positiv så betyder det ett positivt sparande gentemot utlandet. Så har varit fallet för Sveriges del sedan mitten av 1990-talet. Från 2006 har dock bytesbalansöverskottet minskat nästan för varje år.

Diagram 3.22 Bytesbalansen i relation till BNP i procent, 1998-2015

Källa: SCB Betalningsbalansstatistik och nationalräkenskaper, egna beräkningar

Diagram 3.22 visar att såväl handelsbalansen som tjänstebalansen och kapitalavkastningen har överskott. Utvecklingen över tid dem emellan skiljer dock åt. Överskottet från faktorinkomsterna har legat på ungefär samma nivå sedan 2009. Överskottet i handelsbalansen har minskat sedan 2006. Det beror främst på stora minskningar av handelsnettot inom industrin för elektronikvaror och optik respektive motorfordonsindustrin. Samtidigt har tjänstenettot stadigt ökat för att 2015 ligga ungefär i nivå med handelsöverskottet. Stora nettoöverskott kommer där av handeln med data- och informationstjänster liksom nyttjande av immateriella rättigheter.¹² Överskotten i handels- och tjänstebalansen tyder på en relativt god konkurrenskraft i svenskt näringsliv.

3.12 Sammanfattning

Under åren 2012-2013 var svensk industris konkurrenssituation ansträngd. Kapacitetsutnyttjandet var lågt, industriproduktionen utvecklades svagare än i andra länder och Sverige tappade marknadsandelar. En orsak till detta var den starka kronkursen.

Flera indikatorer pekar nu på en stärkt konkurrenskraft i svensk industri. Industriproduktionen har ökat under de senaste två åren, även om nivån ännu inte är i paritet med läget innan finanskrisen. Förbättringarna kan delvis kopplas till en stark svensk exportuppgång. Under de senaste två åren har exporten växt i snabbare takt än marknaden. Också investeringarna har visat en mycket positiv utveckling under de senaste åren. Sedan slutet av 2014 har investeringsuppgången varit kraftig, vilket delvis härrör från stora investeringsökningar i massa-, pappers- och fordonsindustrin. De immateriella investeringarna, främst FoU, står fortfarande för den största delen av industrins investeringar.

Industrins lönsamhet verkar i nuläget vara relativt god. Det visar sig både i företagens egna svar på frågan om lönsamhet och sett till utvecklingen av industrins rörelse- och nettomarginal liksom utvecklingen av avkastning på det egna kapitalet. Även nettokapitalavkastningen framräknad från nationalräkenskaperna har ökat under det senaste året. Det samtidigt som den riskfria räntan fortfarande ligger på en låg nivå.

Sveriges relativa arbetskraftskostnad är, vid en jämförelse med de viktigaste konkurrentländerna i Västeuropa, omkring 10 procent lägre idag än 2012. Något högre ökning av arbetskraftskostnaderna i Sverige uppvägs av att också svensk industris produktivitetsökning varit något högre. Till det kommer en väsentligt lägre kronkurs.

En avstämning av utvecklingen av produktion och sysselsättning i industrinära tjänstebanscher och internationellt konkurren utsatta branscher utanför industrin tyder på att utvecklingen i dessa branscher varit starkare än i industrin.

¹² Data för 2014.

4. Sveriges ekonomi

I detta kapitel tittar vi närmare på hur den svenska bruttonationalprodukten utvecklas, både totalt och för de ingående delarna. Beskrivningen bygger till stor del på Konjunkturinstitutets rapporter från augusti och oktober. Även andra bedömningar, av den svenska ekonomins utveckling, som presenterats under hösten har beaktats.

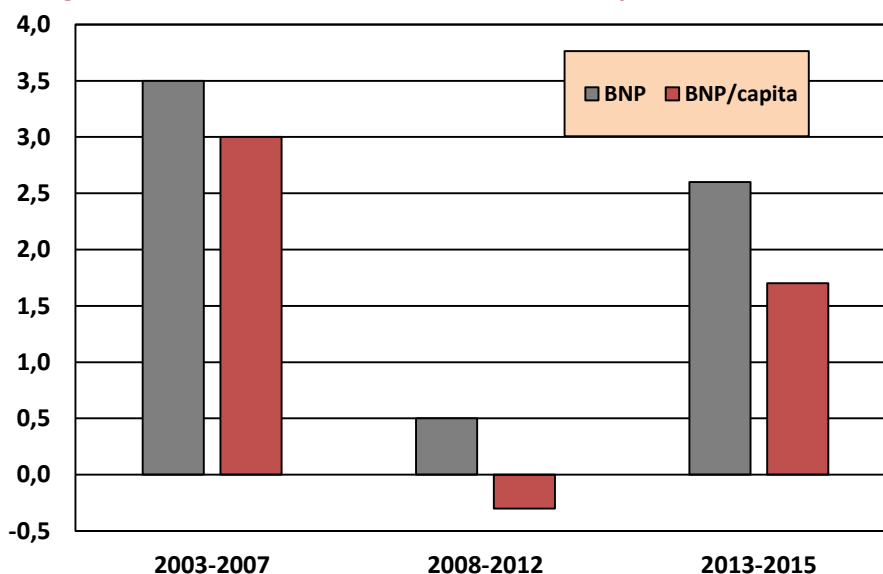
4.1 Återhämtad tillväxt

Den svenska ekonomin har under de senaste tre åren haft en stabil återhämtning med stigande tillväxttakt. Uppgången har dragits av dels den privata konsumtionen, dels stigande bruttoinvesteringar framför allt vad gäller bostäder. Under det senaste året har vidare den offentliga konsumtionen ökat i snabbare takt, främst till följd av den kraftiga ökningen av antalet flyktingar.

Som framgår av diagram 4.1 var den genomsnittliga BNP-tillväxten för de senaste tre åren 2,6 procent, att jämföra med 0,5 procent för åren i samband med finanskrisen och dess efterverkningar respektive 3,5 procent för åren innan finanskrisen. Man kan således konstatera att ekonomin återgått mot en mer normal långsiktig tillväxttakt, om än på en lägre nivå än före finanskrisen.

Tillväxten i ekonomin drivs dels av produktivitetens utvecklingen, dels av en ökande befolkning. En strukturell förändring är att tillväxten under de senaste åren i högre grad än tidigare drivs av befolkningsökningen snarare än produktivitetens ökning i ekonomin. Detta avspeglas i diagrammet som att skillnaden mellan perioderna blir större vad avser BNP/capita.

Diagram 4.1 Den svenska tillväxten, 2003-2015, i procent

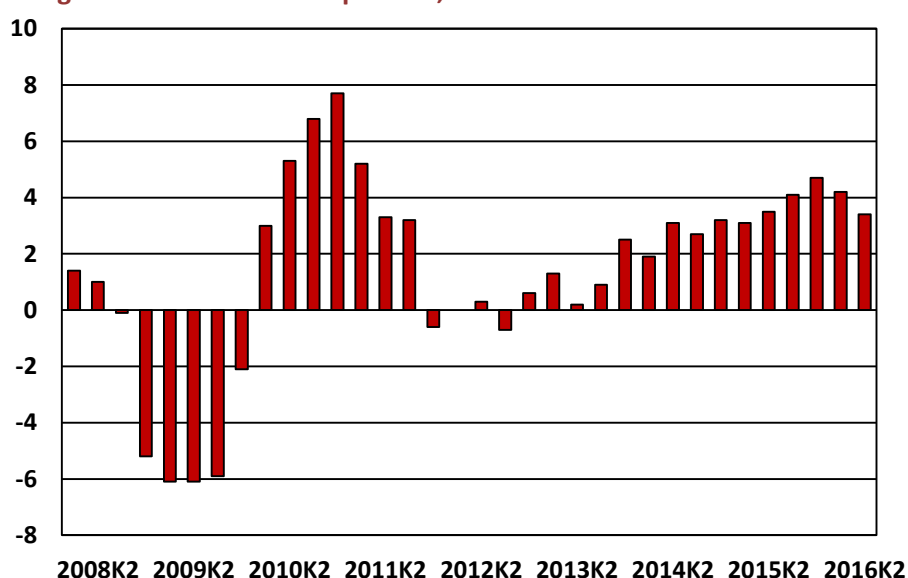

Källa: SCB NR

4.2 Fortsatt högkonjunktur

Ur ett mer kortsiktigt perspektiv kan man notera att tillväxten i Sverige gradvis accelererade under 2015 från 3,1 procent (jämfört med motsvarande kvartal året innan) under det första kvartalet till 4,7 procent under årets sista kvartal. Detta var sannolikt tillväxttoppen för denna konjunkturcykel. Mycket förenklat kan man uttrycka det som att kombinationen av mycket låga räntor, snabb real disponibel inkomstökning samt snabbt stigande utgifter för flyktingmottagandet gav ekonomin en extra ”turbokick” under hösten 2015. Dessa effekter väntas dock dämpas gradvis under resterande del av 2016 och under 2017. Under det första kvartalet 2016 var tillväxten 4,2 procent i årstakt, för att sedan dämpas till 3,4 procent under kvartal två.

Diagram 4.2 BNP-tillväxt i procent, 2008K1-2016K2

Källa: SCB, Macrobond. Utveckling jämfört med motsvarande kvartal föregående år.

De prognoser som nyligen presenterats av Konjunkturinstitutet pekar på en fortsatt dämpning och att tillväxten för året totalt sett blir 3,4 procent. För 2017 väntas BNP öka med 2,1 procent. Även Finansdepartementet och Riksbanken gör i sina senaste konjunkturprognoser bedömningen att tillväxten fortsätter att mattas av. Riksbanken räknar med en tillväxt på 3,2 procent i år, och 2,2 procent 2017, medan Finansdepartementet räknar med en tillväxt på 3,5 procent i år och 2,3 procent 2017. I avsnitten nedan går vi kort igenom respektive del av ekonomin.

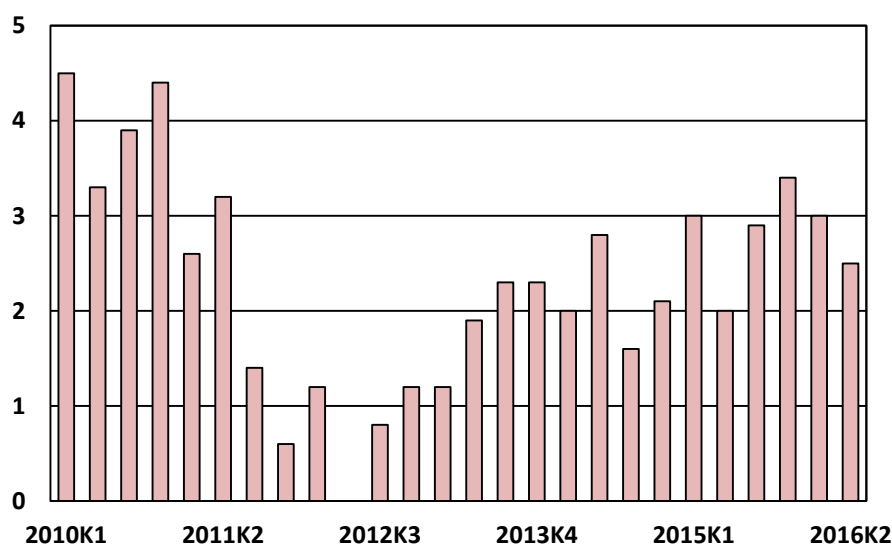
Tabell 4.1 Försörjningsbalans för Sverige

	2015	2016		2017	
		KI	RB	KI	RB
Hushållens konsumtionsutgifter	2,7	2,5	2,9	2,3	2,3
Offentliga konsumtionsutgifter	2,5	3,6	3,2	1,9	2,6
Fasta bruttoinvesteringar	7,2	7,4	5,9	3,2	3,1
Lagerinvesteringar	0,1	0,3	0,4	-0,3	-0,1
Export	5,6	3,0	2,0	3,3	2,9
Import	5,5	4,9	3,9	3,4	3,7
Bruttonationalprodukt	4,1	3,4	3,2	2,1	2,2
Bruttonationalprodukt, kalenderkorrigerad	3,9	3,1	3,0	2,3	2,4

Källor: KI Lönebildningsrapporten oktober 2016; Riksbanken Penningpolitisk rapport september 2016

4.3 Hushållen fortsätter konsumera

Hushållen har under de senaste åren varit motorn i ekonomin, i kraft av en snabb tillväxt och dess storlek i ekonomin. Hushållens konsumtion steg under 2015 med 2,7 procent, och har fortsatt i ungefär samma takt även under 2016. Andra kvartalet 2016 var ökningstakten i hushållens konsumtionsutgifter 2,5 procent (diagram 4.3).

Diagram 4.3 Hushållens konsumtion, procentuell förändring, 2010K1-2016K2

Källa: SCB, Macrobond. Utveckling jämfört med motsvarande kvartal föregående år

Bakom konsumtionens positiva utveckling ligger flera olika faktorer. Den enskilt viktigaste är de stigande reallönerna i den låga inflationens spår. Även de låga räntorna och den stigande sysselsättningen bidrar till konsumtionsuppgången. Dessa faktorer finns kvar även under 2016 och 2017, men mattas av, både till följd av att inflationen gradvis väntas stiga och att räntorna nu är nära sin botten. Regeringens inkomstskatteomläggningar och avtrappning av vissa skattesubventioner (ROT) innebär också en lägre ökningstakt av viss tjänstekonsumtion. Sysselsättningen väntas dock fortsätta öka i god takt även 2016-2017 vilket ger stöd till den privata

konsumtionen. Konjunkturinstitutet gör bedömningen att hushållens konsumtion ökar med 2,5 procent 2016 och 2,3 procent 2017.

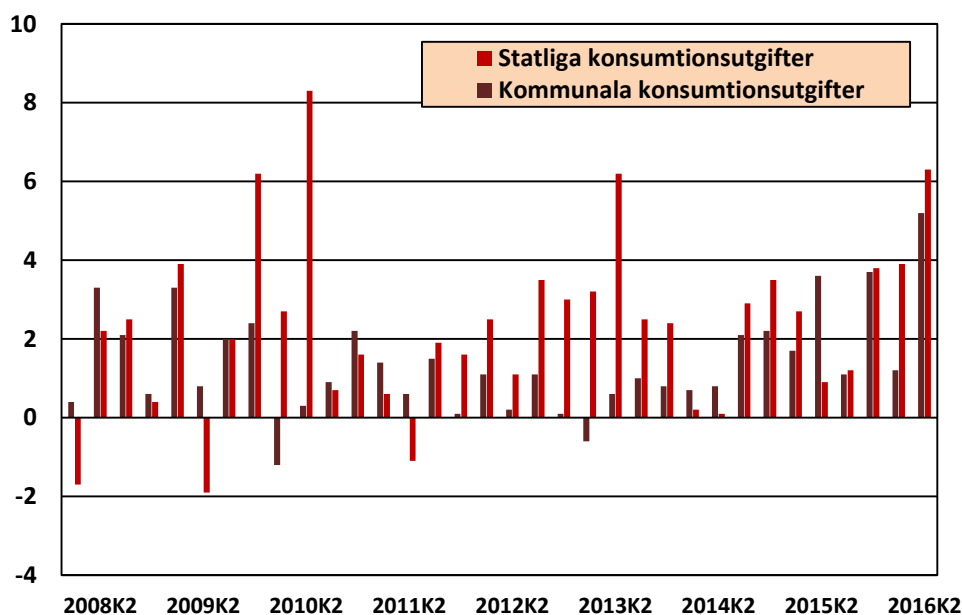
4.4 Snabb tillväxt av den offentliga konsumtionen

Den dominerande posten inom den offentliga konsumtionen består av lönekostnader för kommunerna och landstingen. Av den totala offentliga konsumtionen svarar kommuner och landsting för ca 75 och staten för 25 procent.

Den offentliga konsumtionen har ökat snabbt och fortsätter att utvecklas starkt under 2016. Den främsta orsaken är de ökade kostnaderna för flyktingmottagande, baserat på de rekordstora flyktingströmmarna under 2015. Trots minskat antal nyanlända, är kostnaderna för flyktingmottagande högre 2016 än 2015 eftersom en betydande del av de som anlände kom sent under förra året. För 2017 väntas dock det lägre antalet flyktingar slå igenom i en dämpad tillväxttakt för den offentliga konsumtionen. Andra demografiska förändringar med fler barn och fler äldre, bidrar också till högre offentlig konsumtion. Den snabba ökningen av Sveriges befolkning – snart tio miljoner invånare – leder vidare till att ökad offentlig konsumtion blir en naturlig följd.

Regeringen fortsätter att prioritera resurser till välfärden och föreslår att tio miljarder tillförs kommuner och landsting årligen i generella statsbidrag. Kommunerna och landstingen har fortsatt stora utmaningar både inom vård, skola och omsorg men även i uppdraget att ta hand om det stora antalet flyktingar. Sammantaget talar det för en fortsatt klar ökning av den offentliga konsumtionen. Även 2017 väntas därför den offentliga konsumtionen öka i god takt, om än klart dämpat jämfört med innevarande år. Konjunkturinstitutet räknar med att den offentliga konsumtionen stiger med 3,6 procent under 2016 och 1,9 procent 2017.

Diagram 4.4 Kommunernas och statens konsumtionsutveckling, 2008K1-2016K2

Källa: SCB, Macrobond. Utveckling i procent jämfört med motsvarande kvartal föregående år

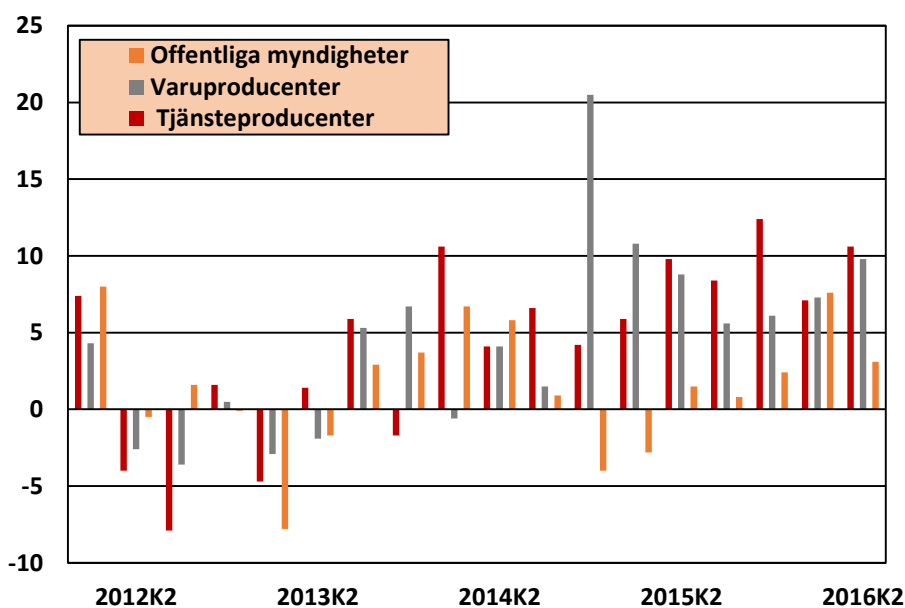
4.5 Höjd investeringsnivå

Totalt sett ökade bruttoinvesteringarna med 7,2 procent under 2015, och tillväxten har varit fortsatt snabb under första halvåret 2016. Uppgången har medfört att investeringarnas andel av BNP stigit. Helåret 2015 var andelen drygt 24 procent, den högsta efter finanskrisen. Att investeringsandelen stiger är det normala i en högkonjunktur, där det vanliga mönstret är att de sedan minskar markant när konjunkturen viker samtidigt som de gjorda investeringarna leder till en utbyggd kapacitet.

Uppgången de senaste åren beror i hög grad på att investeringarna i byggnader och anläggningar ökat mycket starkt. Även investeringarna i maskiner och inventarier samt de immateriella investeringarna har stigit. Uppgången har medfört att även näringslivets bruttoinvesteringar som andel av BNP ligger på i stort sett samma nivåer som före finanskrisen.

Utvecklingen under sommaren har präglats av en betydande osäkerhet om den internationella konjunkturen, och industristatistiken var generellt varit svagare än förväntat. Enligt vårens investeringsenkät beräknas industrins investeringar minska med två procent innevarande år¹³. Ökningar förväntas i skogsindustrin, plastvaror, textil och mineralsektorn. Däremot väntas investeringarna i såväl motorfordons- och livsmedelsindustrin vända nedåt. Andra undersökningar pekar på en mer positiv investeringsbild, och även det relativt höga kapacitetsutnyttjandet i industrin liksom bedömningen att lönsamheten är tillfredställande kan lägga grunden för en bättre investeringsutveckling än SCBs enkät spår.

Diagram 4.5 Investeringsutvecklingen, procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år, 2012K1-2016K2

Källa: SCB, Macrobond. Utveckling jämfört med motsvarande kvartal föregående år

¹³ Svaren korrigerade av SCB utifrån tidigare skillnader mellan enkätsvar och utfall.

Investeringsstillväxten i ekonomin totalt sett väntas dock dämpas kommande år, inte minst till följd av tilltagande kapacitetsbrister i byggsektorn. För näringslivets del kan en besvikelse vad gäller den internationella tillväxten och exportefterfrågan, tillsammans med en större osäkerhet efter Brexit, leda till en relativt svag investeringsutveckling under resten av 2016 och under 2017. Det finns dock stora skillnader både mellan olika industrisektorer, och mellan industrin och tjänstesektorn där tjänstesektorns investeringar generellt sett utvecklas bättre. De offentliga investeringarna beräknas stiga i god takt både 2016 och 2017. Detta förklaras av fortsatta infrastrukturinvesteringar, liksom av investeringsbehov i den kommunala sektorn, bl a till följd av flyktingströmmen.

Konjunkturinstitutet räknar med att de samlade investeringarna ökar med 7,4 procent i år och 3,2 procent 2017.

4.6 Hygglig exportutveckling

Sveriges export behandlas ur olika aspekter i kapitel 2 och 3. I detta avsnitt återges enbart kort den samlade svenska utrikeshandeln och dess förväntade utveckling under 2016 och 2017. Efter en gradvis stigande exporttillväxt de senaste åren, dämpades ökningstakten under inledningen av 2016. Framför allt tjänsteexporten har saktat in från sin tidigare mycket höga ökningstakt.

Utsikterna för exportutvecklingen är något spretiga. Industrins ordergång från exportmarknaderna har haft en relativt svag utveckling under 2016 och i KI:s Konjunkturbarometer har företagen sänkt sina förväntningar på kommande export. Samtidigt väntas efterfrågan från omvärlden att gradvis förbättras, vilket är gynnsamt för de svenska exportföretagen. På sikt torde också den stabila världstillväxten framöver leda till ett högre kapacitetsutnyttjande, vilket i kombination med fortsatt låga räntor skapar utrymme för högre investeringar. Detta kan gynna den investeringsvarutunga svenska exporten. Ett långsamt starkare Europa, en hygglig tillväxt i USA och fortsatt skaplig expansion i Kina medför sammantaget för de kommande åren goda chanser för en snabbare svensk exporttillväxt.

På kortare sikt är dock utsikterna mer osäkra, inte minst till följd av den betydande osäkerhet som finns på ett flertal stora exportmarknader (Brexit samt val i USA, Tyskland och Frankrike). Konjunkturinstitutets bedömning är att exporten stiger med 3,0 procent 2016 och 3,3 procent 2017, medan importen väntas öka med 4,9 respektive 3,4 procent. Det innebär att Sverige i år får ett negativt handelsnetto som drar ned BNP-tillväxten.

4.7 Produktionen ökar i alla sektorer

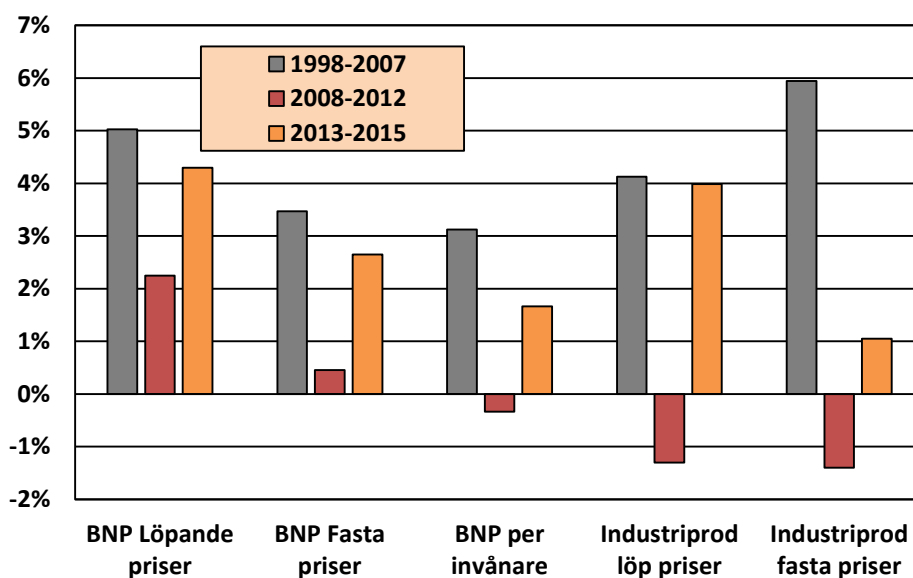
I kapitel 3 beskrevs och analyserades utvecklingen av industriproduktionen kopplat till den svenska industrins internationella konkurrenskraft. En stark konkurrenskraft och hög tillväxt av produktivitet och produktion inom industrin skapar bättre förutsättningar för högre reallöner och bättre villkor i övrigt. Det är också avgörande för exportens utveckling och Sveriges utbyte med omvärlden. Men utrymmet

för reala och nominella löneökningar beror också på utvecklingen inom övriga delar av näringslivet. I detta avsnitt och avsnitt 4.8 beskrivs och analyseras utvecklingen av produktion och produktivitet inom industrin och inom övriga delar av det svenska näringslivet och de förutsättningar det ger inför avtalsrörelsen 2017.

År 2016 uppgick BNP i Sverige till 4 180 miljarder kronor att jämföra med 2 000 miljarder 1997. Det innebär en ökning med 107 procent, mer än en fördubbling. Tar man hänsyn till att också priserna förändras och beräknar BNP i fasta priser uppgår ökningen till 56 procent. Om man även beaktar att befolkningen ökat i Sverige och beräknar BNP i fasta priser per capita (invånare) så uppgår ökningen till cirka 40 procent. Det är en förhållandevis hög siffra jämfört med många andra länder på samma utvecklingsnivå.

BNP-tillväxten har dock varit lägre efter finanskrisen än under tioårsperioden innan. Särskilt låg var tillväxten åren 2008-2012. Under perioden 2013-2015 har tillväxten kommit tillbaka men är fortfarande inte på de nivåer som den var före finanskrisen.

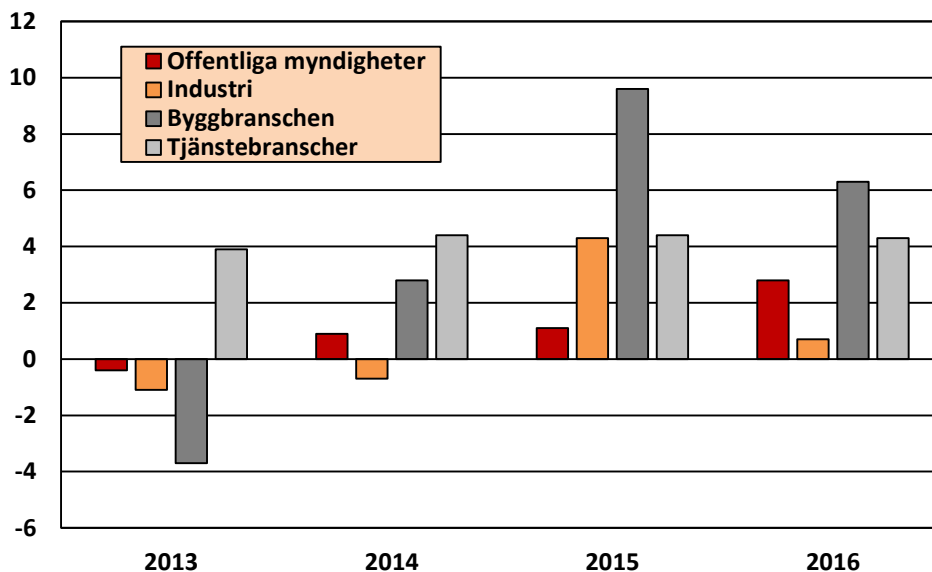
Diagram 4.6 BNP och industriproduktionens tillväxt

Källa: Konjunkturinstitutet och Eurostat

I diagram 4.6 görs en jämförelse av utvecklingen under perioden 1998-2007 med utvecklingen under perioderna 2008-2012 och 2013-2015.

Diagram 4.7 Produktionens utveckling 2013-2016 uppdelat på olika sektorer, procent

Källa: SCB och Konjunkturinstitutets, nationalräkenskaperna fasta priser

Diagram 4.7 visar produktionens utveckling, årsvis, uppdelat på de större sektorerna i svensk ekonomi. Som framgår av diagram 4.7 förväntar sig Konjunkturinstitutet att alla sektorer bidrar till tillväxten år 2016. Hela BNP förväntas öka med 3,4 procent. Det är historiskt sett en bra tillväxt. En förklaring till att BNP stiger är att befolkningen ökar. Om hänsyn tas till befolkningsökningen blir tillväxten inte lika imponerande. BNP per capita väntas endast öka med 2,1 procent. Det är 1,0 procentenheter lägre än utvecklingen under perioden 1998-2007 då BNP per capita ökade med 3,1 procent per år. En viktig orsak till den långsammare ökningen av BNP per capita är den lägre produktivitetstillväxten.

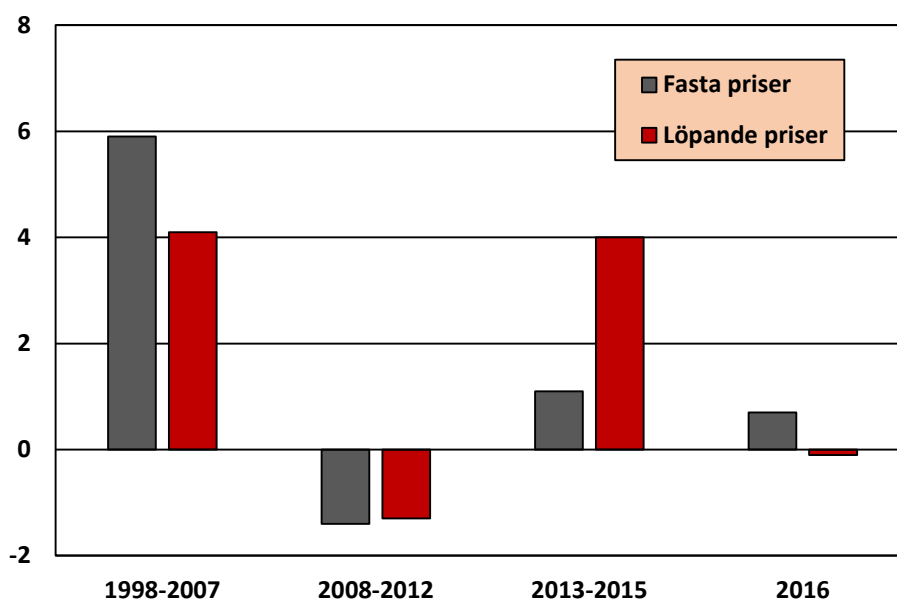
Industriproduktionen

Under de första tio åren med ett industriavtal visade svensk industri upp en stark produktionsutveckling (diagram 4.8). Även produktivitetstillväxten var hög och svensk industri var en viktig tillväxtmotor i hela den svenska ekonomin. Under perioden 1998-2007 ökade industriproduktionen med 5,9 procent per år mätt i fasta priser (4,1 procent mätt i löpande priser). Under perioden 2008-2012 sjönk industriproduktionen för att under perioden 2013-2015 åter öka.

Det var framförallt under 2015 som industriproduktionen ökade. Mätt i fasta priser var ökningen omkring fyra procent och mätt i löpande priser ungefär det dubbla. En delbransch som ökade kraftigt var motorfordon. En mycket hög notering. Under 2016 har industriproduktionens ökning bromsat in och Industriproduktionsindex har även visat på minus några månader. Konjunkturinstitutets prognos är att industriproduktionen mätt i fasta priser under 2016 i stort sett står stilla.

Olika konjunkturindikatorer såsom Konjunkturinstitutets konfidensindikator, inköpschefsindex och olika export indikatorer ger en spretig bild.

Diagram 4.8 Industriproduktion. Fasta priser, löpande priser

Källa: NR Eurostat, Konjunkturinstitutets prognos

4.8 Lägre produktivetsutveckling

En uppskattning av löneutrymmet brukar inte utgå från BNP och hela ekonomin, utan från näringslivets betalningsförmåga. Näringslivets betalningsförmåga bestäms i sin tur av hur näringslivets produktivitet och förädlingsvärdepriser¹⁴ utvecklas. Om Sveriges internationella konkurrenskraft är tillfredställande och ekonomin i övrigt befinner sig i balans, bör den trendmässiga ökningen av produktiviteten och förädlingsvärdepriserna inom näringslivet överstämja med det nominella löneutrymmet.

Eftersom den uppmätta produktiviteten uppvisar ett kraftigt cykliskt förlopp över konjunkturcykeln är det önskvärt att man ser till utvecklingen över en längre tidsperiod. Samtidigt finns det en risk att man med en historisk ansats missar trendbrott. Ett sätt att försöka minska den risken är att komplettera olika trendskattningar som bygger på historiska data med att också ta hänsyn till hur investeringar och ekonomins potentiella produktion utvecklas.

Tabell 4.2 Produktivetsutveckling i hela näringslivet respektive industrin genomsnittlig årlig procentuell förändring

	1998-2007	2008-2012	2013-2016
Näringslivet	3,0	-0,2	1,9
Industrin	6,5	1,1	1,7

Källa: Konjunkturinstitutet oktober 2016, egna beräkningar

¹⁴ Mer om näringslivets förädlingsvärdepriser i kapitel 3.1.

Den genomsnittliga produktivitetens utvecklingen i hela näringslivet var 2,2 procent under perioden 1998-2016. Men det är stor skillnad mellan utvecklingen under den första delen av perioden och under finanskrisen. Under de första 10 åren med industriavtalet ökade produktiviteten i snitt med 3,0 procent per år jämfört med -0,2 procent under åren 2008-2012. De senaste fyra åren beräknas produktivitetens utvecklingen uppgå till 1,9 procent per år. Skulle 2012 inkluderas i den perioden blir ökningen 1,4 procent per år. Så känsligt är produktivetsmättet för val av period.

Inom industrin var produktivetsökningen mycket hög, 6,5 procent per år, under perioden 1998-2007. Därefter har produktivetsutvecklingen varit betydligt lägre.

4.9 Sammanfattning

Konjunkturläget i Sverige är starkt och Sverige är i en högkonjunktur. De senaste årens statistik visar också att ekonomin återgått mot en mer normal långsiktig tillväxttakt, om än på en lägre nivå än före finanskrisen.

Det mesta talar dock för att tillväxttoppen inträffade under slutet av 2015, och att BNP-tillväxten nu gradvis dämpas men på en förhållandevis god nivå. Det är en på många sätt mycket speciell högkonjunktur, med negativ ränta och underskott i de offentliga finanserna.

Flertalet prognoser räknar med att tillväxten i år fortsätter att drivas främst av ökad konsumtion och investeringar. Under 2017 ökar BNP långsammare. Det beror framför allt på att investeringarna och den offentliga konsumtionen växer i mer dämpad takt och bidrar mindre till tillväxten jämfört med de senaste åren.

Industriproduktionen ökade åter under perioden 2013-2015 efter att utvecklats svagt och sammantaget fallit tillbaks under perioden 2008-2012. Under 2016 har ökningen av industriproduktionen bromsat in. Produktivetsutvecklingen inom industrin är klart lägre än under de första tio åren med Industriavtalet men har ändå ökat något under senare år.

5. Inflation

I kapitel 5 beskrivs och analyseras prisutveckling och penningpolitik i Sverige. Jämförelser görs också med utvecklingen i omvärlden.

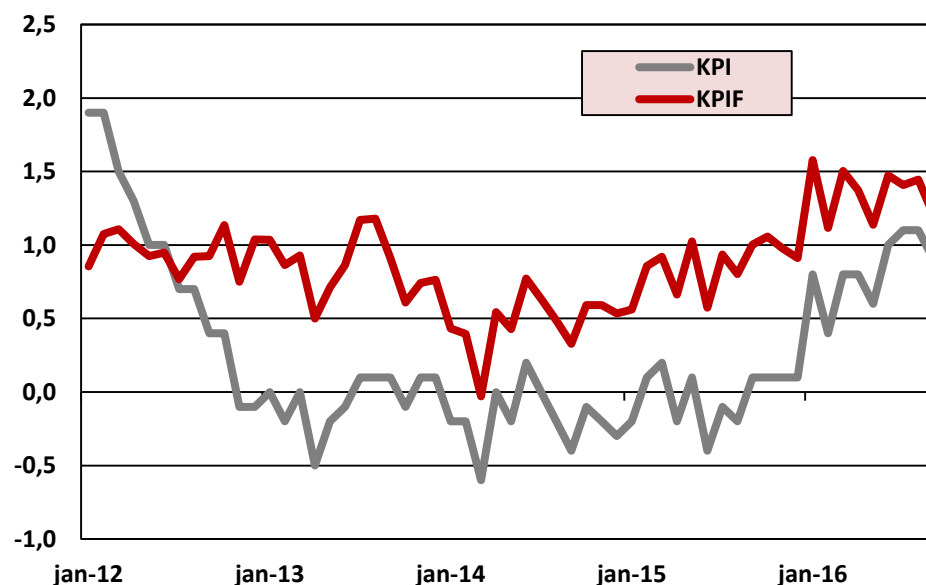
Riksbankens inflationsmål på två procent utgör det nominella ankaret för pris- och lönebildning i Sverige. Konsumentprisutvecklingen avgör, tillsammans med den nominella löneutvecklingen, reallönernas utveckling. Prisutvecklingen på det företagen köper in och det de säljer är, tillsammans med produktivitetsutvecklingen, en viktig faktor för att bedöma företagets betalningsförmåga.

Penningpolitiken syftar till att påverka inflationen så att den närmar sig och helst blir omkring två procent. Samtidigt påverkar penningpolitiken efterfrågan i den svenska ekonomin och det svenska kostnadsläget gentemot omvärlden. Inflationen och penningpolitikens utformning är därmed centrala faktorer som påverkar lönebildningens förutsättningar och resultat.

5.1 Låg men stigande inflation

Inflationstakten i svensk ekonomi, mätt med KPIF¹⁵, sjönk trendmässigt från omkring två procent 2010 till närmare noll under 2014.

Diagram 5.1 Inflation enligt KPI och KPIF, 12 månaders förändring, procent

Källa: SCB

Under 2014 ändrade Riksbanken sin penningpolitik¹⁶. Fokus för penningpolitiken blev nu återigen att nå inflationsmålet. Efter att Riksbanken ändrade inriktningen på penningpolitiken har inflationstakten i svensk ekonomi trendmässigt ökat upp mot målet. För närvarande är inflationen, mätt med KPIF, mellan 1,0 och 1,5 procent.

¹⁵ Se faktarutan ”KPI, KPIF och HIKP”

¹⁶ Se nästa avsnitt om penningpolitiken.

Mätt med KPI var fallet i inflationstakten under perioden 2011 till 2013 än mer dramatisk. Från en årstakt på över tre procent 2011 till noll 2013. Under 2014 var KPI inflationen -0,2 och under 2015 noll. Under 2016 har även KPI inflationen ökat och ligger nu runt en procent.

Fördjupning 5.1 KPI, KPIF OCH HIKP

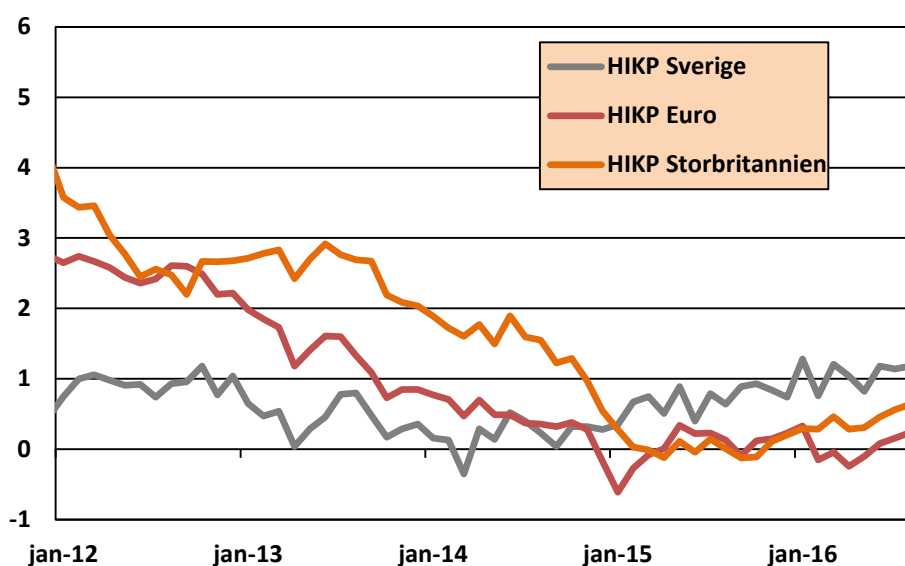
Det vanligaste måttet på inflation är förändringar i konsumentprisindex (KPI). Samtidigt har KPI egenskaper som inte gör KPI helt lämpligt att använda som målvariabel för penningpolitiken. KPI påverkas av Riksbankens egna ränteförändringar. Det får som effekt att om Riksbanken höjer räntan, i syfte att dämpa inflationen, blir det omedelbara resultatet att KPI stiger. Omvänt gäller att om Riksbanken sänker räntan i syfte att få upp inflationen blir det omedelbara resultatet att KPI sjunker. För att rensa bort denna effekt finns ett annat mått på inflationen som kallas KPIF (KPI med fast ränta). KPIF är ett mått på den underliggande inflationen och är det viktigaste måttet när Riksbanken utformar sin penningpolitik.

Det kan vara värt att notera att bostadsposten i KPI inte bara påverkas av ränteförändringar utan även av att lånestocken ökar när huspriserna stiger. Beräkningen av detta sker med en teknik som gör att huspriserförändringar kommer med i beräkningen med en betydande fördröjning. Det gör att redan inträffade värdeförändringar successivt höjer KPI. Den posten i KPI (ränta på kapitalstocken) bidrar, bägge perioderna, till att hela KPI ökar med 0,3 procent. HIKP¹ är ett mått på konsumentprisutvecklingen som utvecklats inom EU för att få ett konsumentprisindex som är jämförbart mellan EU:s olika medlemsländer. HIKP används också som målvariabel av ECB¹. En betydelsefull skillnad mellan KPI och HIKP är att KPI-posterna för egna hem till största del inte ingår i HIKP. Däremot ingår vissa poster i HIKP som inte ingår i KPI. Det gäller exempelvis barnomsorg, äldreomsorg och patientavgifter på sjukhus, samt fond- och värdepapperstjänster.

5.2 Högre inflation i Sverige än i Europa

Diagram 5.2 visar inflationstakten i Sverige, Euro-området respektive Storbritannien mätt med HIKP. Av diagrammet framgår att i många europeiska länder är inflationen idag lägre än i Sverige. Under 2012, 2013 och större delen av 2014 var inflationen i Sverige, mätt med HIKP, lägre än i euroområdet. Från senare delen av 2014 har inflationen varit högre i Sverige än i euroländerna. Idag är inflationen ungefär en procentenhet högre i Sverige än inom euroområdet. Inflationen i Sverige är även högre än den i Storbritannien och Danmark. Trots att inflationen är låg i Sverige tillhör Sverige ett av de länder som har högst inflation i Västeuropa.

Diagram 5.2 HIKP för Sverige och EMU, 12-månadersförändring, procent

Källa: SCB

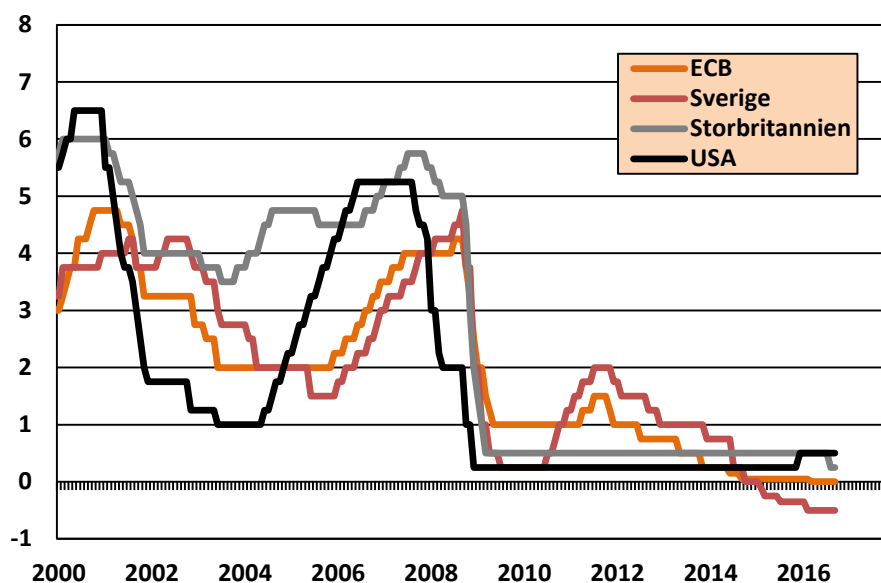
5.3 Penningpolitiken

Inflationen påverkas av en mängd olika faktorer. En betydelsefull faktor är den förda penningpolitiken. Att inflationen i Sverige, mätt med KPIF och HIKP, från 2011 till 2014 var lägre än i flertalet andra länder hänger samman med att Riksbanken i Sverige förde en stramare penningpolitik än centralbanker i andra länder. På samma sätt, men omvänt, hänger den högre inflationen i Sverige under senare år samman med att Riksbanken fört en mycket expansiv penningpolitik. Skillnaderna mellan den i Sverige och i andra länder förda penningpolitiken framgår av diagram 5.3 som visar utvecklingen av styrräntorna¹⁷.

Riksbanken motiverade den penningpolitik som fördes från 2010 till 2014 med att hänsyn också måste tas till styrräntans effekter på den finansiella stabiliteten. I praktiken innebar det att styrräntan blev högre än vad den annars skulle ha varit och att hänsyn till den reala ekonomin, sysselsättning och produktion, fick mindre betydelse.

¹⁷ De av olika centralbanker politiskt bestämda räntorna har lite olika namn. De i diagram 5.3 beskrivna räntorna motsvara den Svenska Riksbanken använda styrräntan

Diagram 5.3 Styrräntor i olika länder och inom euroområdet

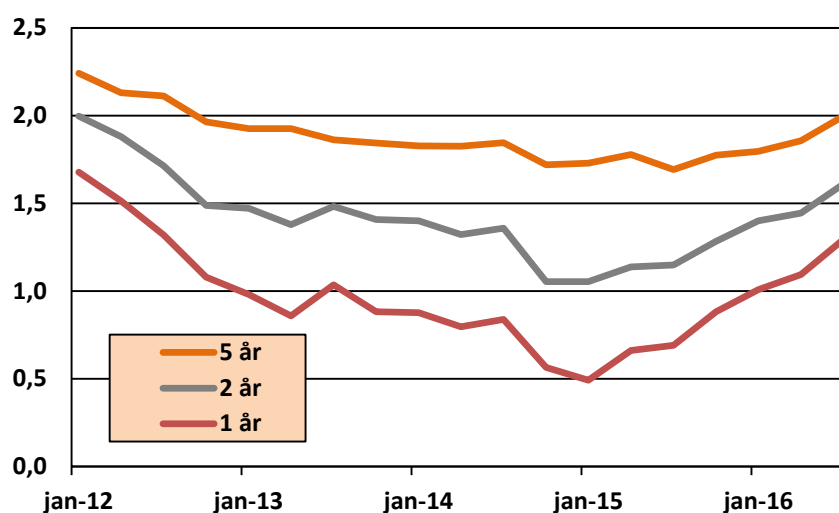
Källa: Thomson Reuters Datastream, och Riksbanken

Ambitionen att nå inflationsmålet sköts framåt i tiden. Riksbanken uttryckte vid flera tillfällen att det vore möjligt att nå inflationsmålet snabbare om de valt att sänka reporäntan mer, men att de valt att inte göra det med hänsyn till oron för att en lägre styrränta skulle öka den privata skuldsättningen. Risken med en sådan politik är att inflationsförväntningarna sjunker och att det i sin tur gör det allt svårare för Riksbanken att nå inflationsmålet. Det var också vad som hände. Inflationen och inflationsförväntningarna på såväl kort som lång sikt sjönk.

Diagram 5.4 visar hur inflationsförväntningarna ett, två och fem års sikt utvecklats under senare år. Riksbanken följer löpande inflationsförväntningarnas utveckling bland inköpschefer, aktörer på penningmarknaden och representanter för arbetsgivare och fackförbund. Diagram 5.4 visar en sammanvägning av de olika aktörernas förväntningar.

Som framgår av diagrammet sjönk inflationsförväntningarna trendmässigt från 2012 fram till slutet av 2014. Särskilt allvarligt var det att de långsiktiga, femåriga inflationsförväntningarna sjönk. Det visade på en tilltagande misstro till Riksbankens vilja att nå inflationsmålet. Efter omläggningen av penningpolitiken under 2014 har inflationsförväntningarna vänt uppåt. Inflationsförväntningarna på fem års sikt är nu åter uppe på tvåprocentnivån.

Diagram 5.4 Inflationsförväntningarnas utveckling, procent

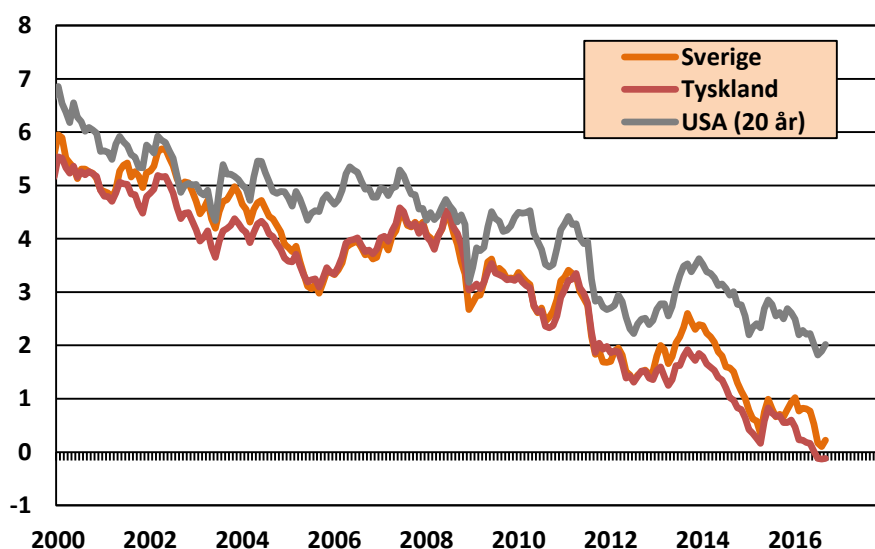

Källa: TNS Sifo Prospera

Ett nytt inslag i flera centralbankers penningpolitik under senare år är att de köpt stora mängder statsobligationer. Styrrentorna påverkar de korta räntorna men har ingen direkt effekt på räntor på värdepapper med längre löptid. Syftet med att köpa statsobligationer är att försöka pressa ner räntenivån på värdepapper med längre löptid. Köp av svenska statsobligationer bidrar också till att försvaga den svenska kronan. Därmed ökar importinflationen och efterfrågan i den delen av svensk ekonomi som är exportberoende.

Som framgår har räntenivåerna på tioåriga statsobligationer sjunkit under lång tid. Olika centralbankers köp har ytterligare pressat ner priset under senare år. Idag är räntan på svenska tioåriga statsobligationer omkring noll procent och vissa dagar även negativ.

Diagram 5.5 Ränta på statsobligationer med lång löptid, procent

Källa: Thomson Reuters Datastream

I år har den europeiska centralbanken också börjat köpa företagsobligationer. Detta bidrar till att det blir allt billigare att låna för många företag.

Riksbankens sammantagna innehav av nominella och reala svenska statsobligationer kommer att uppgå till 245 miljarder kronor vid 2016 års slut. Detta motsvarar cirka 37 procent av de nominella svenska statsobligationerna.

Fördjupning 5.2 Den svenska penningpolitiken

Målet för penningpolitiken är enligt riksbankslagen att upprätthålla ett fast penningvärde. Riksbanken har preciserat detta som ett mål för inflationen som innebär att den årliga förändringen av KPI ska vara två procent. Samtidigt som penningpolitiken inriktas mot att uppfylla inflationsmålet ska den stödja målen för den allmänna ekonomiska politiken i syfte att uppnå en hållbar tillväxt och hög sysselsättning.

Riksbankens främsta medel för att nå inflationsmålet är styrräntan. Om Riksbanken skulle förändra styrräntan i syfte att så snabbt som möjligt återföra inflationen till två procent skulle det kunna få oönskade effekter på produktion och sysselsättning. Den tidshorisont som Riksbanken vanligtvis använt är att deras agerande syftar till att återföra inflation till två procent inom loppet av två år. Valet av penningpolitik handlar därmed om att finna en lämplig avvägning mellan att stabilisera inflationen runt inflationsmålet och att stabilisera den reala ekonomin (produktion och sysselsättning).

5.4 Penningpolitiken påverkar växelkursen

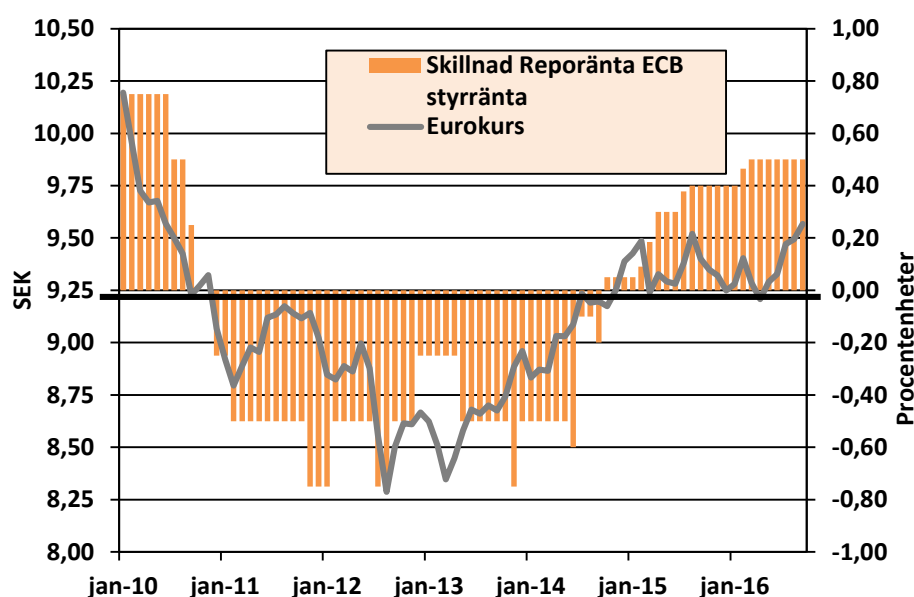
Att den svenska reporäntan var högre än ECB:s under en lång period bidrog till att värdet på den svenska kronan ökade jämfört med euron. Det medförde i sin tur att de svenska arbetskraftskostnaderna höjdes jämfört med arbetskraftskostnaderna i andra länder¹⁸.

Det skedde under en period då hela den svenska ekonomin utvecklades svagt. I diagram 5.6 visas eurokursens utveckling (vänster axel) och utvecklingen av skillnaden mellan ECB:s styrränta och den svenska Riksbankens reporänta (höger axel) under perioden januari 2010 till september 2015. Negativa värden innebär att den svenska reporäntan varit högre än ECB:s styrränta.

I inledningen av perioden var ECB:s ränta högre men från slutet av 2010 till sommaren 2014 var ECB:s ränta genomgående lägre än den svenska reporäntan. Under 2014 försvagades den svenska kronans växelkurs mot euron. År 2015 och 2016 har eurokursen legat över snittet för perioden sedan 1998. Den kraftiga försvagningen av kronan sammanfaller med Riksbankens omläggning av penningpolitiken. Diagrammet styrker det rimliga antagandet att ett högre ränteläge drar upp valutakursen.

¹⁸ Se kapitel 3 avsnitt 3.2-3.5

Diagram 5.6 Skillnad i styrräntor och eurokursen

Källa: Datastream, Riksbanken och egna beräkningar

Den alltför strama penningpolitiken fram till sommaren 2014 bidrog till den lägre inflationstakten och en högre värdering av den svenska kronan vilket i sin tur ledde till ett högt svenskt kostnadsläge. Efter omläggningen av penningpolitiken har nivån på de svenska arbetskraftskostnaderna sjunkit jämfört med andra länder i Europa (se kap. 3).

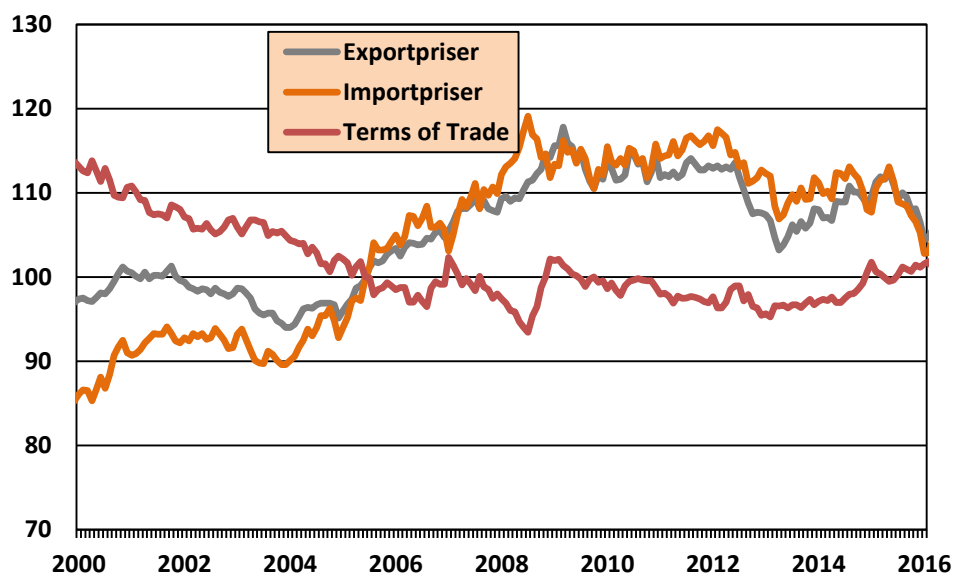
5.5 Bytesförhållandet stabilt

Utvecklingen av priset på den svenska exporten påverkar exportföretagens betalningsförmåga. Däremot har exportprisernas utveckling ingen direkt påverkan på den svenska inflationen. Importprisutvecklingen har däremot en stor påverkan på konsumentpriserna men deras betydelse på företagets betalningsförmåga beror på hur prisförändringen på importen påverkar företagets prissättning.

Skillnaderna mellan export- och importprisutvecklingen brukar kallas bytesförhållandet¹⁹. Om exempelvis exportpriserna ökar mer än importpriserna förbättras det svenska bytesförhållandet. Företagens betalningsförmåga ökar utan att konsumentpriserna stiger. Det skapar ett reall löneutrymme. Och omvänt gäller att det reala löneutrymme minskar om bytesförhållandet försämras.

¹⁹ ”Terms of trade” på engelska

Diagram 5.7 Bytesförhållande, export- och importpriser 2000-2016, index 2005=100

Källa: Thomson Reuters Datastream

Under perioden 2000-2006 ökade importpriserna mer än exportpriserna. Under flera av dessa år sjönk exportpriserna. Det medförde att det svenska bytesförhållandet (terms of trade) sjönk. Efter 2006 har export och importpriserna utvecklats relativt lika. Det har medfört att det svenska bytesförhållandet i stort sett varit oförändrat.

Importpriserna påverkas naturligtvis av prisutvecklingen i vår omvärld men också av växelkursens förändringar. Förändringar i oljepriser och andra råvarupriser, som ibland kan vara omfattande, kan ha stor påverkan på importpriserna och därmed på utvecklingen av de svenska konsumentpriserna. Under perioden 2013 till 2015 var importpriserna relativt stabila. Under andra delen av 2015 sjönk importpriserna för att sedan under 2016 återigen stiga. Svängningen i importprisutvecklingen under det senaste året har varit nära korrelerad med kronkursens utveckling.

5.6 Också företagens priser ökar

Skillnaden i prisutveckling på de varor och tjänster som företag köper in och prisutvecklingen på de varor och tjänster som företagen säljer benämns förädlingsvärdepris²⁰ (FV-pris). Förädlingsvärdeprisets utveckling är en viktig faktor när det gäller att bedöma hur mycket lönerna kan öka.

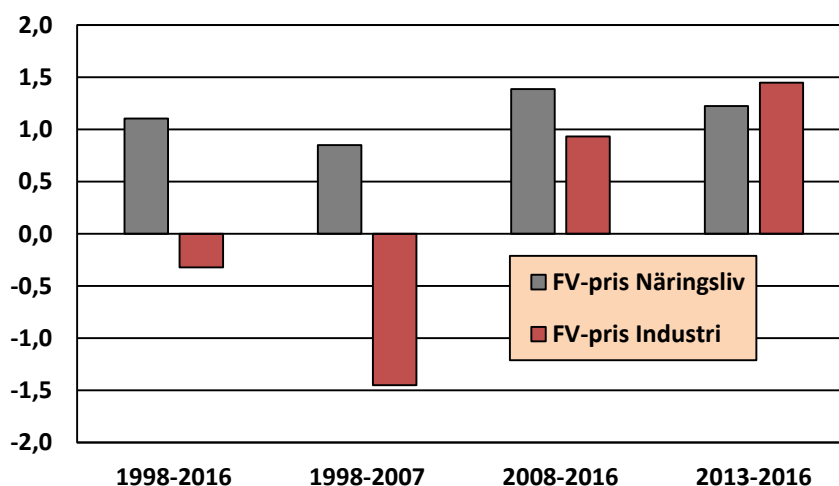
Av diagram 5.8 framgår förädlingsvärdeprisutveckling för industrin respektive hela näringslivet under olika perioder. Som framgår av diagrammet sjönk förädlingsvärdepriserna för industrin med närmare 1,5 procent per år under perioden 1998-2007 samtidigt som FV priset för hela näringslivet, där industrin ingår, steg med en knapp procent per år. Under de senaste fyra åren 2013-2016²¹ har föräd-

²⁰ För utvecklingen av förädlingsvärdepris se även avsnitt 3.1.

²¹ 2016 år Konjunkturinstitutets prognos.

lingsvärdepriset ökat med mellan 1 och 1,5 procent per år i både industrin och näringslivet. Det är således en stor skillnad på förädlingsvärdeprisutvecklingen inom industrin under senare år jämfört med perioden 1998-2007.

Diagram 5.8 Förädlingsvärdepris industrin och näringslivet
Genomsnittlig årlig förändring i procent under olika perioder

Källa: NR, Konjunkturinstitutet och egna beräkningar

5.7 Inflationen närmar sig målet

Inflationen under 2016, mätt med KPI, lär bli omkring 1 procent. Mätt med KPIF lär inflationen bli omkring 1,5 procent. Så gott som alla prognosmakare räknar med en fortsatt stigande inflation under 2017. Det som skiljer prognoserna åt är hur snabbt inflationen ökar. Alla prognosmakare spår också att inflationen mätt med KPI kommer att överstiga två procent under en period när väl Riksbanken börjar höja styrräntan.

Tabell 5.1 Inflationsprognoser, årlig procentuell förändring

	2016	2017
Konjunkturinstitutet (okt)		
KPI	1,0	1,3
KPIF	1,4	1,6
HIKP	1,1	1,4
Riksbanken (sep)		
KPI	1,1	1,7
KPIF	1,5	1,9
HIKP	1,2	1,8

Källa: Konjunkturinstitutet och Riksbanken

Av tabell 5.1 framgår Riksbankens och Konjunkturinstitutets senaste prognoser för inflationen 2016 och 2017. Som framgår av tabellen är Riksbankens prognos genomgående lite högre än Konjunkturinstitutets för 2017. Prognoserna för 2016 är relativt lika.

5.8 Sammanfattning

Efter ett antal år med mycket låg inflation förväntas inflationen under 2016, mätt med KPIF, bli omkring 1,5 procent. Inflationen i Sverige är nu högre än i flertalet europeiska länder. Under 2017 förväntas inflationen stiga ytterligare för att 2018 landa på eller en bit över två procent. De femåriga inflationsförväntningarna ligger nu runt två procent.

Företagens förädlingsvärdepriser har de senaste åren ökat med mellan 1 och 1,5 procent. Det gäller såväl i industrin som i hela näringslivet. Enligt Konjunkturinstitutets uppskattningar är en ökning av förädlingsvärdepriserna i näringslivet på runt 1,5 procent förenligt med Riksbankens inflationsmål. Det svenska bytesförhållandet har varit relativt stabilt de senaste tio åren.

Penningpolitiken är idag extremt expansiv och Riksbankens s.k. styrränta är nu negativ. Dessutom genomför Riksbanken stora obligationsköp. Syftet med penningpolitiken är att återföra inflationen till målet på två procent. En viktig förklaring till den expansiva penningpolitiken är att penningpolitiken även i andra länder är mycket expansiv.

Sedan juli 2014 har Riksbanken åter satt inflationsmålet i fokus för penningpolitiken. Det återskapar förutsättningarna för ett bra samspel mellan lönebildningen och penningpolitiken.

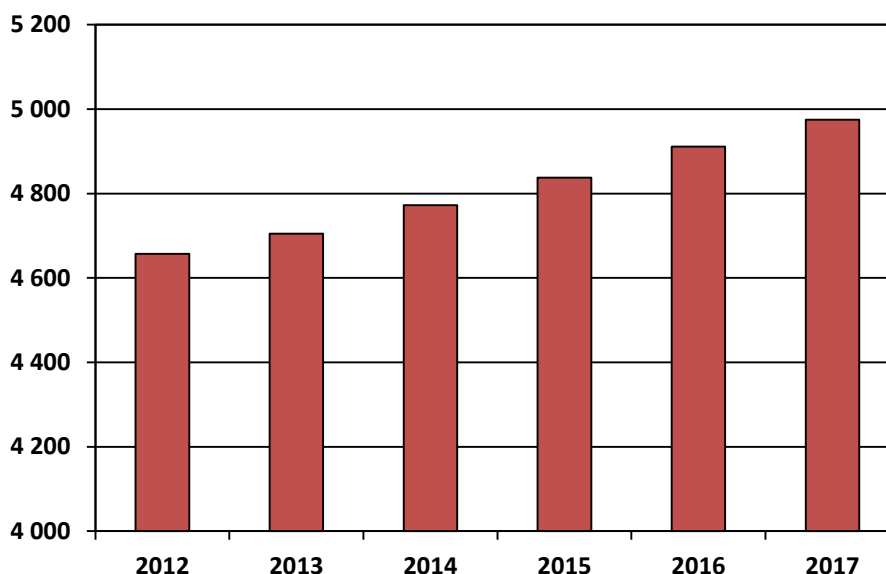
6. Sysselsättning och arbetsmarknad

I detta kapitel görs en genomgång av utvecklingen på arbetsmarknaden. Utvecklingen av den totala sysselsättningen och arbetslösheten beskrivs liksom utvecklingen av industrisysselsättningen och varsel. Även matchningen behandlas med ett extra fokus på nyanländas situation på den svenska arbetsmarknaden.

6.1 Sysselsättningen ökar

Antalet personer som är sysselsatta i Sverige ökar stadigt. Mellan 2013 och 2016 väntas antalet sysselsatta öka med cirka 215 000 personer. Av ökningen uppskattas knappt två tredjedelar bli verksamma i privat sektor och drygt en tredjedel i offentlig sektor, främst i kommunerna. Det motsvarar sektorernas totala storlek. I det privata näringslivet väntas den största ökningen ske i olika tjänstebranscher samt i byggbranschen. Under 2017 förväntas sysselsättningen öka med 63 000 personer.

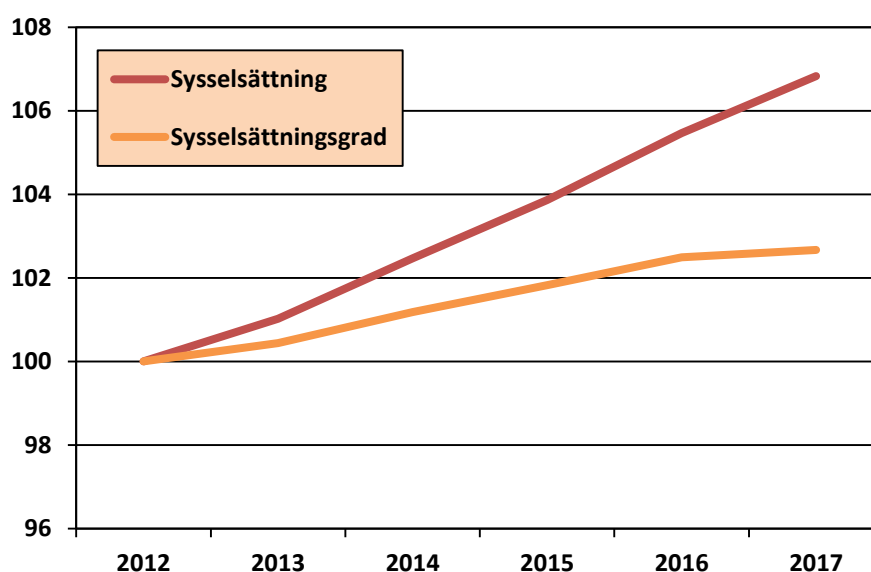
Diagram 6.1 Antal sysselsatta i Sverige, 15-74 år, personer i tusental

Källa: Konjunkturinstitutet

Även den totala befolkningen i åldern 15-74 år ökar. Det gör att sysselsättningsgraden, sysselsatta uttryckt i procent av befolkningen, ökar i långsammare takt än antalet sysselsatta. I diagram 6.2 visas utvecklingen sedan 2012 av dessa två mått. Mellan åren 2013 och 2016 förväntas sysselsättningsgraden stiga med nästan en och en halv procentenhet, från 65,7 procent till 67,1 procent. I jämförelse med andra länder är den svenska sysselsättningsgraden hög. Under 2017 väntas endast en marginell ökning av sysselsättningsgraden trots att antalet sysselsatta beräknas öka kraftigt. Det förklaras av att befolkningen ökar i hög takt, till stor del som en följd av att de personer som kom till Sverige under 2014 och 2015 då förväntas börja få besked om uppehållstillstånd.

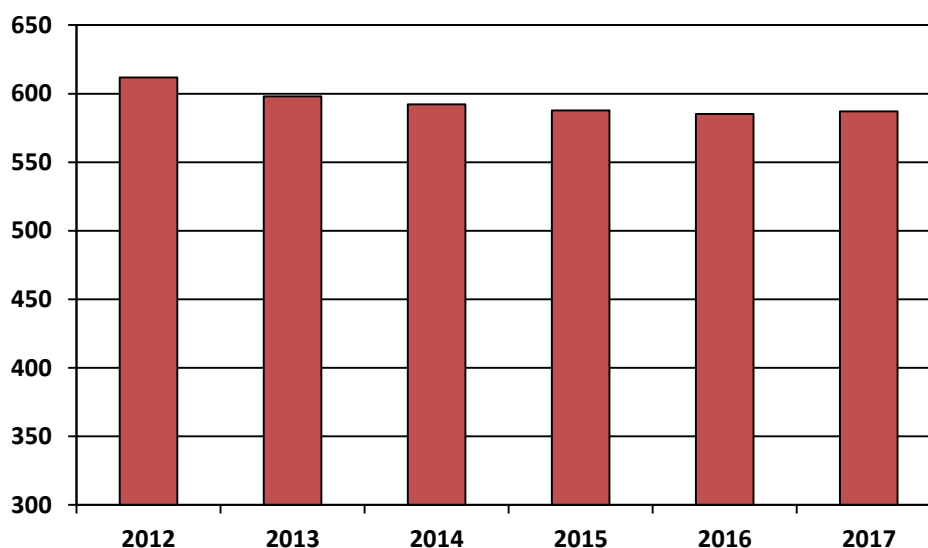
Diagram 6.2 Sysselsättningsutveckling och sysselsättningsgrad, index 2012=100

Källa: Konjunkturinstitutet

Industrisysselsättningen har inte utvecklats lika bra som sysselsättningen i stort. Antalet personer som är direkt sysselsatta inom industrin minskade med drygt 100 000 personer mellan 2008 och 2015, varav cirka 75 000 skedde under 2009 och 2010. Under 2016 har minskningen stannat av och allt fler indikatorer pekar på ökade anställningsplaner inom industrin, om än inte i någon hög takt. Konjunkturinstitutet bedömer att antalet industrianställda kommer minska med drygt 2 000 personer under 2016 för att sedan öka med nästan lika många under 2017.

Diagram 6.3 Industrisysselsättning, tusental personer

Källa: Konjunkturinstitutet

Som det redogjorts för i flera rapporter²² ger inte statistiken en helt rättvisande bild av industrins betydelse för antalet sysselsatta i Sverige. En del av minskningen i industrisysselsättningen under senare år beror till exempel på att verksamhet som

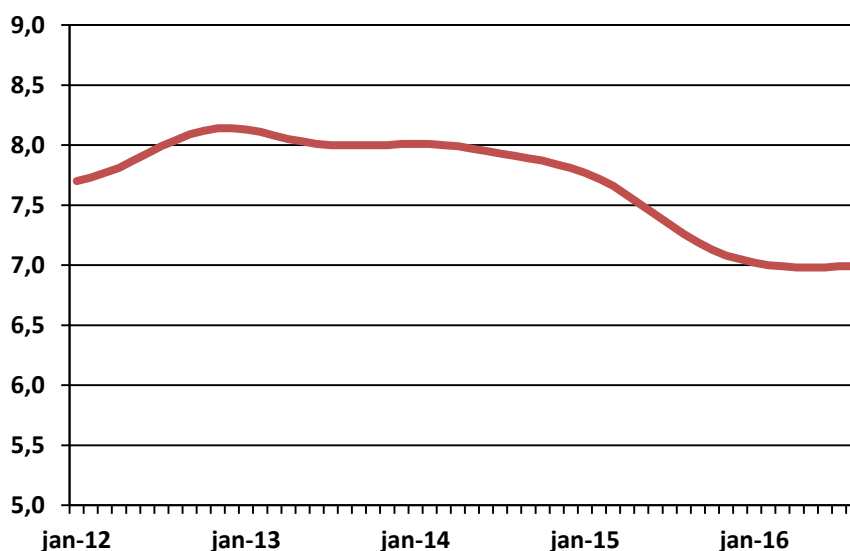
²² Se fördjupning i avsnitt 3.1 .

tidigare bedrevs inom industriföretagen nu har outsourcats till andra företag utanför industrin. I andra fall har verksamheten avknoppats i egna företag som inte definieras som industri, trots att industriföretagen är den enda kunden för det nya avknoppade företaget. Det totala antalet personer vars sysselsättning är beroende av industrin är därför större än vad statistiken i diagram 6.3 visar.

6.2 Arbetslösheten ner under sju procent

Trots att sysselsättningen växte relativt snabbt från 2012 och framåt så bet sig arbetslösheten länge kvar på en nivå runt åtta procent. Det berodde på att arbetskraften ökade snabbt, mycket förklarad av den snabba befolkningstillväxten. Under 2015 började dock arbetslösheten sjunka och under 2016 har den legat på en nivå runt sju procent i säsongrensade och trendjusterade värden. Arbetslöshetens utveckling över tid presenteras i diagram 6.4.

Diagram 6.4 Arbetslöshet, 15-74 år, i procent, säsongrensade och utjämnade data

Källa: SCB, AKU

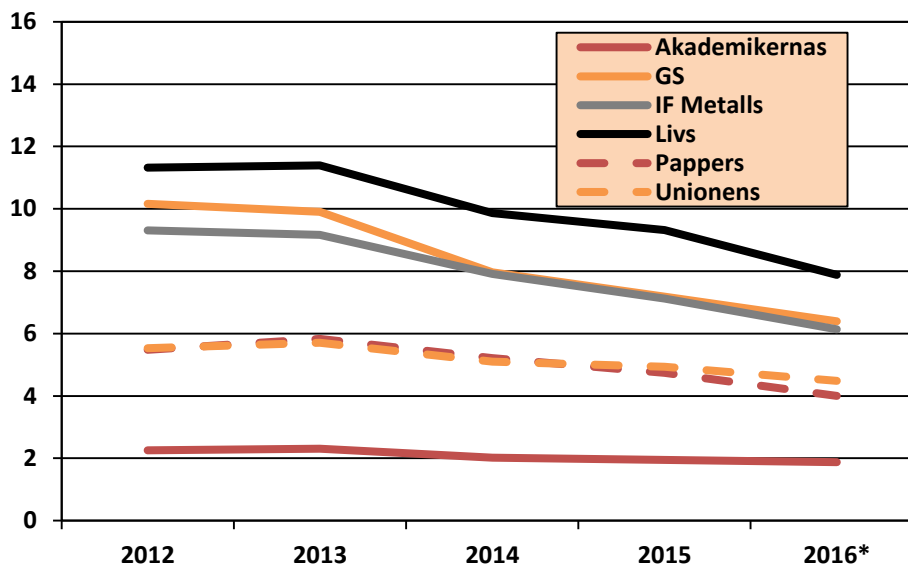
Konjunkturinstitutet bedömer att arbetslösheten kommer att fortsätta sjunka och att snittet för 2016 blir 6,8 procent för att sedan sjunka ytterligare till 6,3 procent 2017.

Arbetslösheten inom industrin kan redovisas genom att undersöka hur stor andel av medlemmarna i industriförbundens a-kassor som är arbetslösa. Det ska påpekas att Sveriges Ingenjörer ingår i Akademikernas Erkända Arbetslöshetskassa. Unionen har medlemmar över hela den privata sektorn och särredovisning för medlemmar inom industrin saknas. Redovisning av arbetslöshet per a-kassa ger en underskattning av den faktiska arbetslösheten, då personer som varit arbetslösa så länge att de blivit utförsäkrade inte registreras i a-kassorna.

Av diagram 6.5 framgår att arbetslösheten bland LO-förbunden inom industrin minskat sedan 2013. Arbetslösheten var mycket hög bland Livs, GS och IF Metalls

medlemmar i efterdyningarna av finanskrisen men har nu sjunkit något. Även under det senaste året har en relativt stor förändring skett. I Pappers är arbetslösheten betydligt lägre än i de övriga LO-förbunden inom industrin och har även där sjunkit med tiden. Bland Unionens medlemmar har arbetslösheten under hela perioden varit strax över fem procent och under 2016 har den sjunkit till 4,5 procent. I akademikernas a-kassa har arbetslösheten varit cirka två procent under hela perioden. Noteras bör att även när det gäller utvecklingen av arbetslösheten per a-kassa kan en del av förändringen förklaras av att personer blivit utförsäkrade.

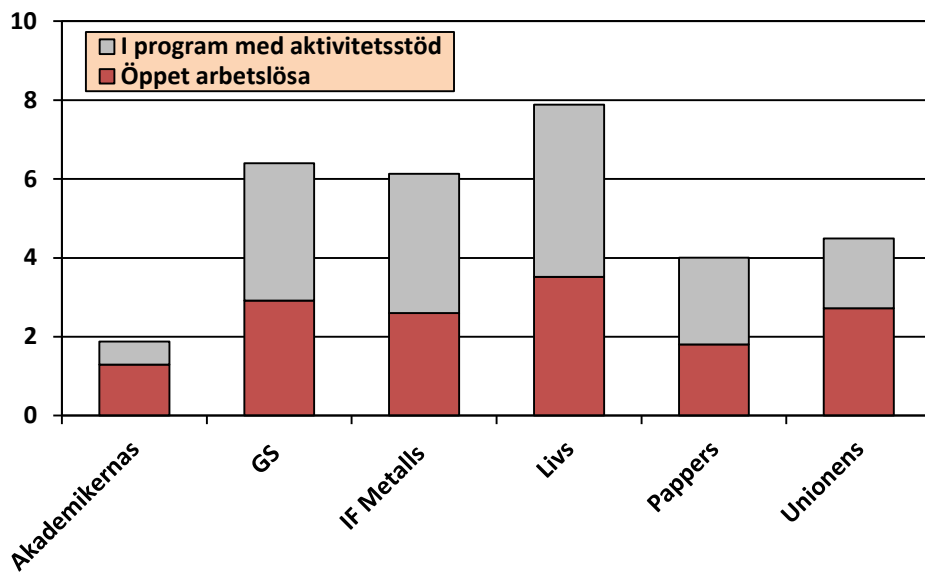
Diagram 6.5 Arbetslöshet per a-kassa, september månad, procent

*Augusti 2016 Källa: Arbetsförmedlingen

I diagram 6.6 redovisas hur hög den registrerade arbetslösheten var vid industriförbundens a-kassor i augusti 2016, uppdelat på öppet arbetslösa och de som finns i program och får aktivitetsstöd. I Akademikernas a-kassa, där arbetslösheten är lägst, är det även lägst andel som deltar i program med aktivitetsstöd. Knappt en tredjedel av de arbetslösa återfinns där. Inom Unionens a-kassa är det drygt en tredjedel medan det i de fyra LO-förbunden är mer än hälften av de arbetslösa som deltar i program med aktivitetsstöd.

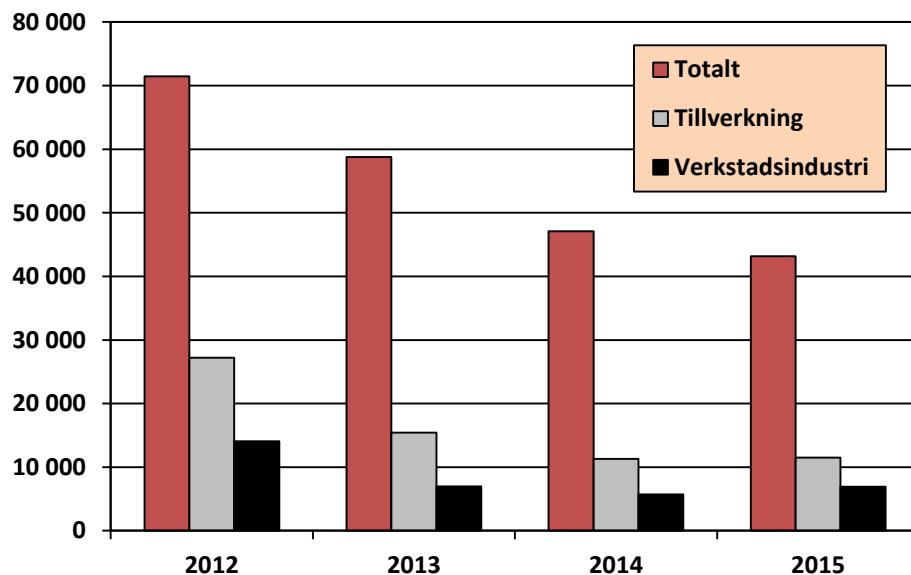
Diagram 6.6 Arbetslöshet per a-kassa, augusti 2016

Källa: Arbetsförmedlingen

En kompletterande bild kring arbetslöshetsutvecklingen fås av att undersöka varselutvecklingen. Utvecklingen av antalet varsel är en indikator på kommande arbetslöshet. I diagram 6.7 redovisas antalet varsel om nedläggning och/eller personalneddragningar under 2012-2015, totalt samt nedbrutet på tillverkningsindustrin och verkstadsindustrin.

Diagram 6.7 Varselutvecklingen, antal personer

Källa: Arbetsförmedlingen

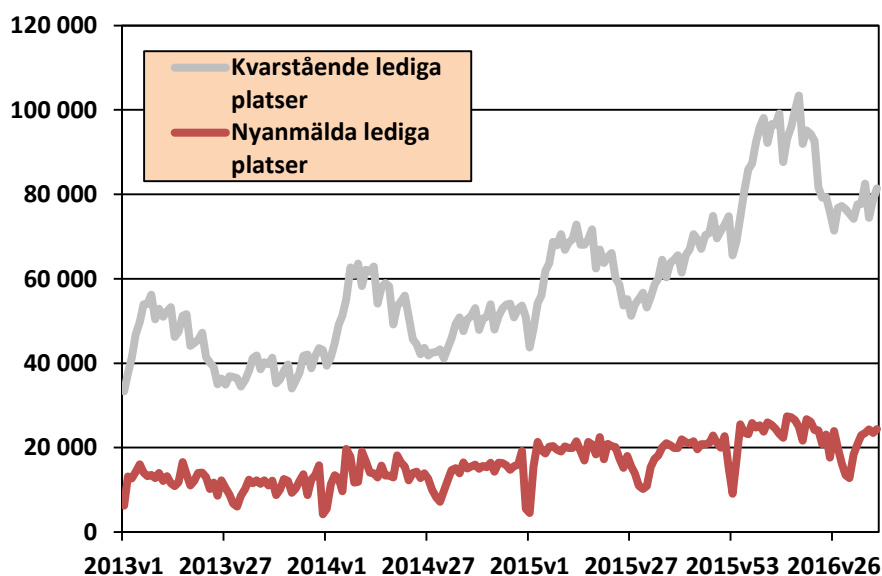
Av diagrammet framgår att antalet varsel har sjunkit under perioden, både totalt och inom industrin. Det finns en förskjutning mellan tiden då varslen läggs till dess att de får effekt i form av arbetslöshet. De sjunkande varseltalen har också visat sig i en sjunkande arbetslöshet under 2015 och 2016.

Minskningen av antalet varsel har fortsatt under 2016. Under perioden januari-augusti rapporterades det in drygt 6 000 färre varsel än under motsvarande period året innan. Minskningen gäller både totalt och inom industrin.

6.3 Matchningen fungerar fortsatt dåligt

Arbetslösheten har som tidigare visats sjunkit något under det senaste året men är fortfarande kvar på en relativt hög nivå, det är fortfarande många personer som är arbetslösa. Det finns alltså många personer som vill och kan arbeta men som inte fått ett jobb. Samtidigt finns det många vakanta jobb som inte lyckats tillsättas och många företag signalerar om brist på rätt arbetskraft. I diagram 6.8 visas utvecklingen av antalet kvarstående platser hos Arbetsförmedlingen. Kvarstående platser är de jobb som annonserats men som av någon anledning inte tillsatts. I diagrammet visas också utvecklingen av antalet nyanmälda platser som nyss anmälts till Arbetsförmedlingen. Både antalet nyanmälda och antalet kvarstående platser har ökat sedan 2013 men ökningen har varit större för kvarstående platser.

Diagram 6.8 Nyanmälda och kvarstående lediga platser, antal platser

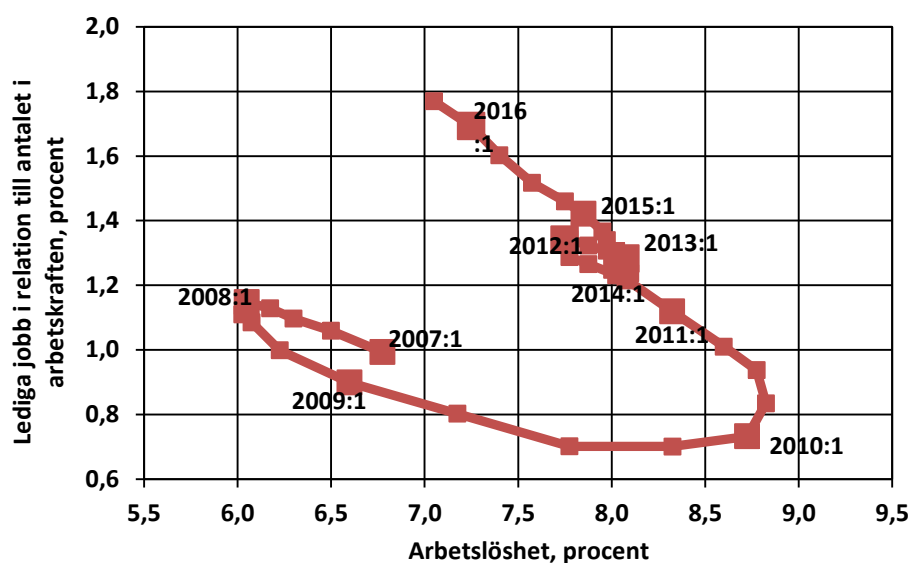

Källa: Arbetsförmedlingen

Att antalet nyanmälda platser ökat är ett tecken på att utvecklingen på arbetsmarknaden varit god, vilket också visat sig i ett ökat antal sysselsatta. Att antalet kvarstående platser ökar visar dock på att det också finns problem att hitta rätt arbetskraft till de jobb som är vakanta. Det blir alltså allt fler annonserade jobb som inte tillsätts. Matchningen fungerar dåligt.

Sambandet mellan antalet lediga jobb och antalet arbetslösa kan också beskrivas med hjälp av Beveridgekurvan (se diagram 6.9). På en väl fungerande arbetsmarknad tillsätts de jobb som är vakanta snabbt vilket resulterar i låg arbetslöshet och få vakanta jobb. I Beveridgekurvan skulle det innebära ett skifte mot nedre vänstra hörnet.

Diagram 6.9 Beveridgekurvan 2007-2015

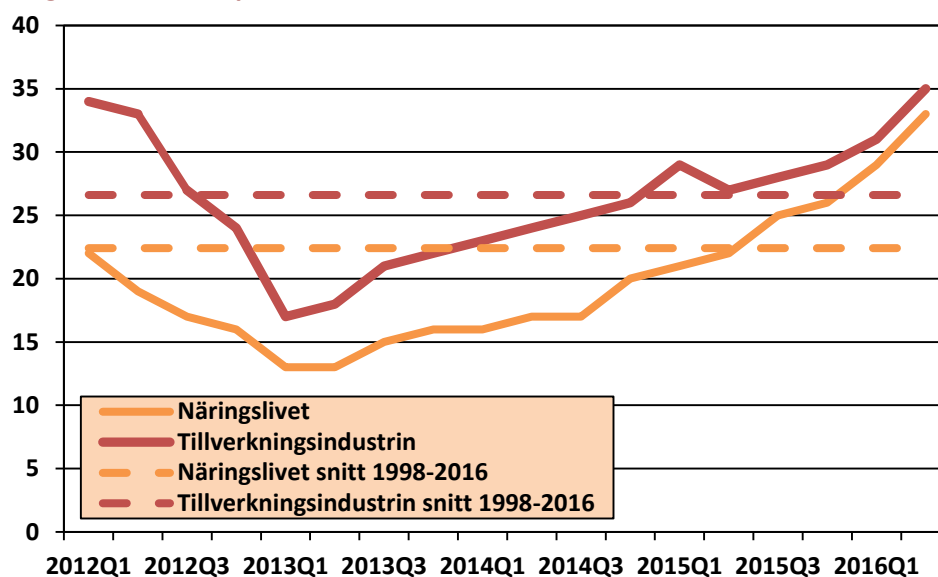
Källa: SCB, egna beräkningar

I Sverige har Beveridgekurvan efter finanskrisen istället skiftat uppåt till höger, när arbetslösheten har ökat samtidigt som antalet lediga kvarstående jobb blivit fler. Det här visar att matchningen på svensk arbetsmarknad fungerar sämre. Många nya jobb tillsätts och det totala antalet sysselsatta ökar men det är samtidigt uppenbart att det för en del jobb är svårt att hitta rätt kompetens och att de som är arbetslösa inte besitter den kompetens som efterfrågas.

Andelen företag som i Konjunkturinstitutets Konjunkturbarometer uppger att de har brist på arbetskraft har också ökat markant sedan 2013. Ökningen gäller både för näringslivet totalt och för tillverkningsindustrin som båda nu ligger klart högre än sina respektive genomsnitt under industriavtalsperioden. I diagram 6.10 presenteras utvecklingen. Arbetsförmedlingen genomför liknande enkäter i offentlig sektor och samma mönster återfinns även där, med ännu större bristtal än inom näringslivet.

De senaste årens ökning inom industrin gäller brett för hela tillverkningsindustrin och avser både arbetare och tjänstemän.

Diagram 6.10 Brist på arbetskraft, netttotal

Källa: Konjunkturinstitutet

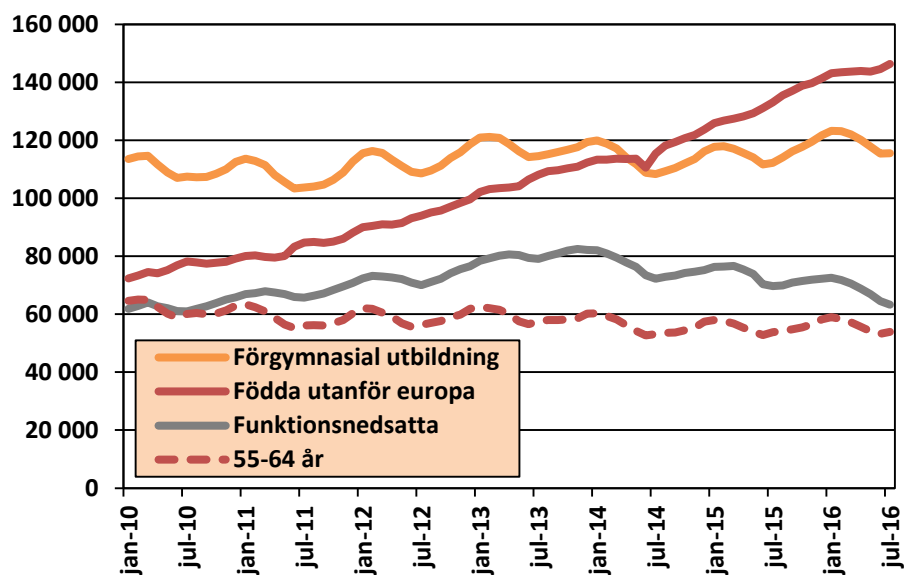
En central faktor för att företagen ska ha tillgång till den kompetens de behöver är också kompetensutveckling av de redan anställda. Globaliseringen och en allt tuffare konkurrens gör att strukturomvandlingen går snabbare. Det är en utveckling som kommer att fortsätta och möjligheten till kontinuerlig kompetensutveckling blir därför allt viktigare.

6.4 Utmaningar

En allt större andel av de arbetslösa är födda utanför Europa eller tillhör någon eller några andra av de fyra grupper som av Arbetsförmedlingen anses ha en svag ställning på arbetsmarknaden. De grupperna är, utöver personer födda utanför Europa, även personer med högst förgymnasial utbildning, personer med funktionshinder som innebär nedsatt arbetsförmåga samt personer över 54 år. I diagram 6.11 visas utvecklingen av antalet personer i de grupper som anses ha svag ställning. Notera att en person kan ingå i flera grupper. Arbetsförmedlingen gör bedömningen att andelen av de arbetslösa som tillhör någon av grupperna med svag ställning kommer att öka till 75 procent mot slutet av 2016.

Den grupp som ökat mest under senare år är personer födda utanför Europa. I och med den ökade migrationen under senare tid är det rimligt att anta att den gruppen kommer fortsätta att öka framöver när nyanlända utan jobb blir inskrivna hos Arbetsförmedlingen. Under 2015 kom det rekordmånga 163 000 asylsökande till Sverige. Den snabba ökningen har gjort att handläggningstiderna på Migrationsverket har ökat markant och det kan ta upp till två år att få besked om uppehållstillstånd. Innan en person har fått uppehållstillstånd räknas den inte som en del av befolkningen och därför inte heller som en del av arbetskraften. De personer som kommit till Sverige under hösten 2015 kommer folkbokföras tidigast under 2017 och det kommer därför ta tid innan effekterna av den ökade flyktinginvandringen kommer synas i arbetsmarknadsstatistiken.

Diagram 6.11 Antal arbetslösa personer med svag ställning på arbetsmarknaden

Källa: Arbetsförmedlingen

Under 2016 har antalet asylsökande minskat markant och i Migrationsverkets senaste prognos räknar man i sitt huvudscenario med att antalet asylsökande blir 34 500 under 2016 och 51 000 under 2017, se tabell 6.1.

Tabell 6.1 Migrationsverkets prognos för antalet asylsökande

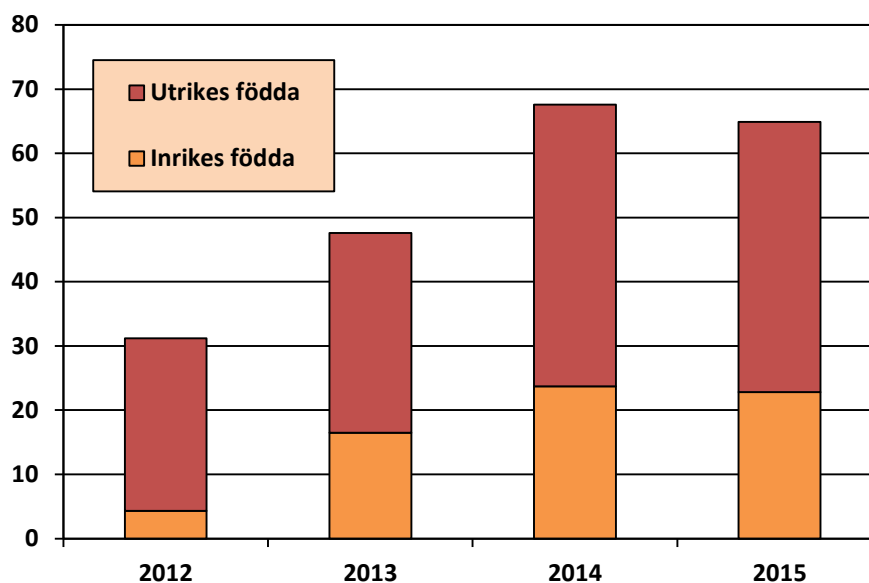
	2014	2015	2016	2017
Nedre antagandet			30 000	35 700
Planeringsantagandet	83 000*	16 300*	34 500	51 000
Övre antagandet			50 000	77 700

*Utfall Källa: Migrationsverket (juli)

Den ökade invandringen innebär utmaningar men erbjuder också stora möjligheter för ekonomin och arbetsmarknaden på sikt. En större befolkning medför att det finns en större arbetskraft till förfogande. Det ökar ett lands möjligheter att producera varor och tjänster och ekonomins utbud kan därmed bli högre. En större befolkning medför även att ekonomins efterfrågan ökar, via ökad offentlig och privat konsumtion samt investeringar i produktionskapacitet och bostäder. De nyanlända har också en yngre ålderssammansättning än befolkningen i övrigt, och om integrationen och etableringen på arbetsmarknaden fungerar väl kan det bidra till att minska de problem Sverige annars kommer få framöver med en allt mer åldrande befolkning.

I diagram 6.12 framgår att en stor del av den sysselsättningsökning som skett de senaste åren har kommit just bland utrikes födda.

Diagram 6.12 Sysselsättningsökning uppdelat på inrikes och utrikes födda tusental personer

Källa: Arbetsförmedlingen

6.5 Sammanfattning

Sysselsättningen i Sverige bedöms öka med 215 000 personer mellan 2013 och 2016 och med ytterligare 63 000 personer 2017. En stor del av ökningen har skett bland utrikes födda under senare år. Även befolkningen ökar och sysselsättningsgraden ökar därför inte i samma takt, särskilt inte under 2017. Antalet personer som är direkt sysselsatta inom industrin minskade med 20 000 personer mellan 2012 och 2014. Sedan dess har minskningen stannat av och under 2017 väntas en liten ökning av industrisysselsättningen.

Det senaste året har arbetslösheten sjunkit och väntas fortsätta göra så under 2017. Arbetslösheten uppskattas bli i genomsnitt 6,8 procent under 2016 och 6,4 procent under 2017. Antalet varsel har sjunkit de senaste åren och är nu på historiskt sett mycket låga nivåer.

Matchningen på svensk arbetsmarknad fortsätter att fungera dåligt. Bristtalen är höga och många företag har svårt att hitta arbetskraft. Samtidigt finns många arbetslösa som står långt ifrån arbetsmarknaden. Sammansättningen av de arbetslösa förändras och en allt större andel av de arbetslösa tillhör någon av grupperna med svag ställning.

7. Löner

I kapitel 7 beskrivs löneutvecklingen inom industrin. Nominella och reala förändringar redovisas och jämförelser görs mellan kvinnors och mäns löneutveckling. Blicken vänds även utomlands för en jämförelse av löneutvecklingen i Sverige med utvecklingen i Västeuropa.

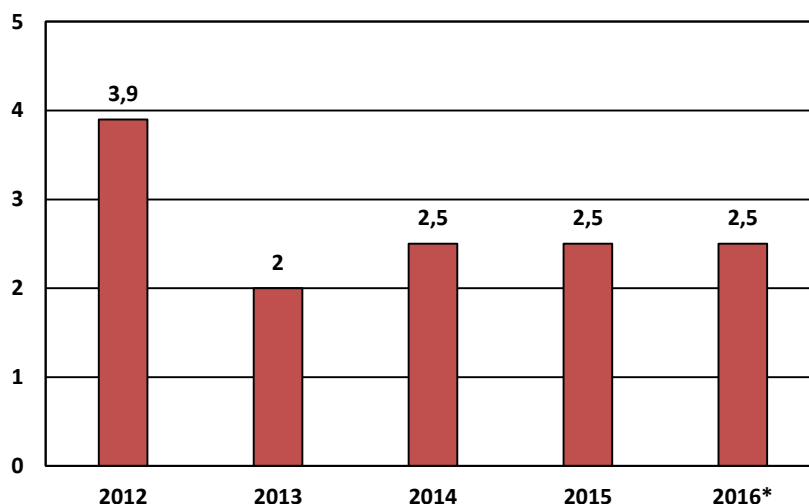
7.1 Lägre löneökningstakt efter finanskrisen

De första åren efter finanskrisen uppvisade löneökningarna inom industrin stor variation. Det orsakades av de kraftiga svängningarna i de ekonomiska förutsättningarna för svensk industri.

Inför 2013 års avtalsrörelse var Facken inom industrins bedömning att löneutrymmet, till följd av sämre produktion och produktivitetsutveckling, var lägre än tidigare och avtalen kom därför att ligga på en lägre nivå. Det skedde också en återgång till ett treårigt avtal med löneökningar i början av varje avtalsår. Detta bidrog till en mer stabil utveckling av löner och lönekostnader. I 2016 års avtalsrörelse kunde parterna inte enas om ett längre avtal utan det blev ett ettårigt avtal. Nivån blev i stort sett densamma som i treårsavtalet 2013-2016. Sammantaget har löneökningarna inom industrin varit lägre efter finanskrisen.

Diagram 7.1 visar utfallet av löneutvecklingen inom svensk industri för 2012-2016²³. Lönerna beräknas ökade med i genomsnitt 2,4 procent per år 2013-2015. 2013 års löneökningar på 2,0 procent är de lägsta som uppmätts sedan Industriavtalet tecknades. 2014 och 2015 ökade lönerna med 2,5 procent enligt Konjunkturinstitutet.

Diagram 7.1 Löneutveckling i gruv- och tillverkningsindustrin, procent

Källa: Konjunkturinstitutet. *År 2016 är Facken inom industrins prognos

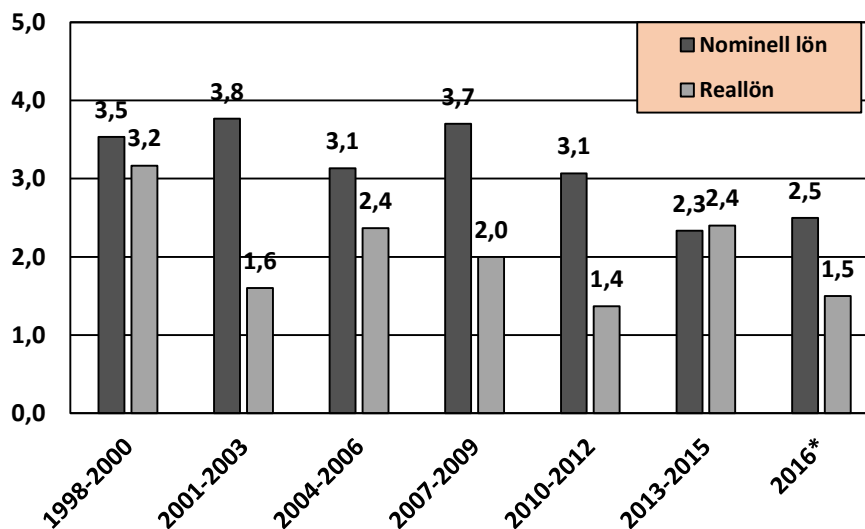
²³ De uppmätta löneökningarna skiljer sig år beroende på vilken källa som används. I diagram 7.1 -7.3 används Konjunkturinstitutet om källa och i diagram 7.4 - 7.7 används Facken inom industrins lönedatabas. I den internationella jämförelsen i diagram 7.8 - 7.11 används LCI från Eurostat som källa.

7.2 Fortsatta reallöneökningar

Om lönerna ökar mer än inflationen ökar reallönerna. Mellan 1998 och 2010 ökade reallönerna varje år. 2011 sjönk reallönerna med 0,5 procent. Det var det första året sedan industriavtalets tillkomst som reallönerna minskade. 2010-2012 ökade reallönerna i genomsnitt med 1,4 procent per år. Åren därefter, 2013-2015, ökade reallönerna med i snitt 2,3 procent per år, mycket på grund av en obefintlig inflation. Den låga nominella löneökningen 2013 resulterade ändå i en reallöneökning på 2,0 procent eftersom inflationen det året var noll procent.

2014 och 2015 var inflationen -0,2 procent respektive 0 procent. Enligt prognosen för helåret 2016 ökar inflationstakten och blir 1 procent mätt med KPI. Reallönerna ökade därmed med 2,5 procent 2015 och förväntas öka med 1,5 procent under 2016. Till följd av den låga inflationen hade svensk industri höga reallöneökningar under perioden 2013-2015 (se diagram 7.2).

Diagram 7.2 Total och real löneutveckling i gruv- och tillverkningsindustrin

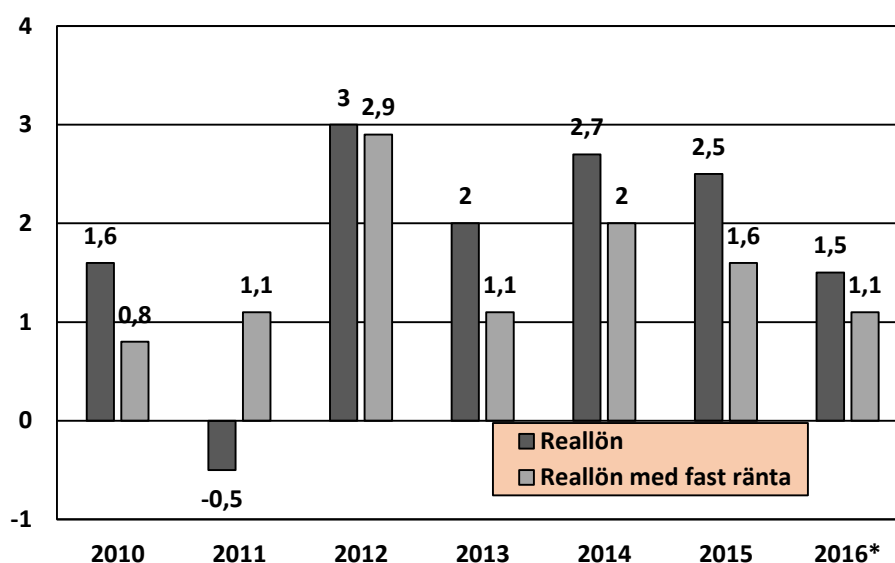

Källa: Konjunkturinstitutet *År 2016 är Facken inom industrins prognos

Inflationen mätt med KPI påverkas mycket när det sker stora förändringar i räntan. Om KPIF²⁴ används istället för KPI för att räkna ut reallönen får man något som kallas reallön med fast ränta. Utvecklingen av reallönen med fast ränta skiljer sig från den vanliga reallöneutvecklingen och svängningarna mellan olika år är i regel mindre. Diagram 7.3 illustrerar reallöneutvecklingen med både KPI och KPIF under perioden 2010-2016.

²⁴ Skillnaderna mellan KPI och KPIF framgår av en faktaruta i kapitel 5.

Diagram 7.3 Reallöneutveckling i gruv-och tillverkningsindustrin, procent

Källa: Konjunkturinstitutet *År 2016 är Facken inom industrins prognos

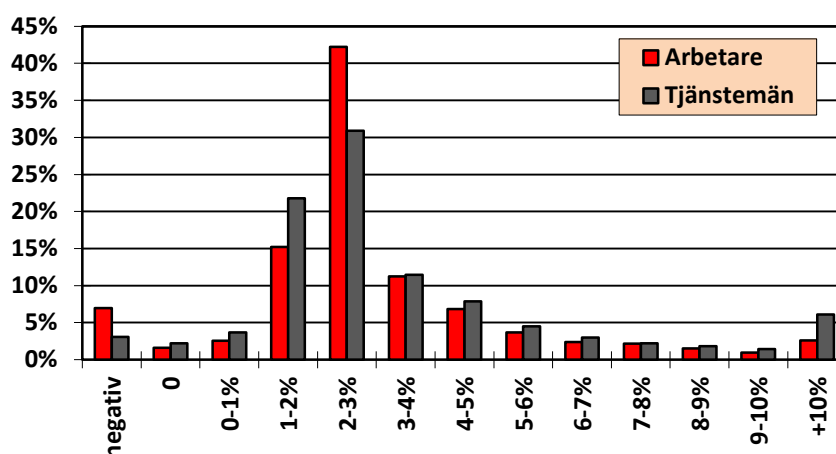
7.3 Två till tre procent vanligaste löneökningen²⁵

I Facken inom industrins lönedatabas kan man följa utvecklingen för identiska individer, det vill säga de individer som fanns med i statistiken både år 2014 och 2015. Individerna delas in i löneökningintervall efter hur stor löneökning de hade 2015. Diagram 7.4 visar löneökningen för identiska individer sorterade efter storlek på löneökningen. Staplarna anger hur stor andel av arbetarna respektive tjänstemännen som finns per löneökningintervall 2015.

Den vanligaste löneökningen ska inte förväxlas med medellöneökningen. Den vanligast förekommande löneökningen för både arbetare och tjänstemän var 2-3 procent, cirka 39 procent fick denna löneökning under 2015. Den näst vanligaste löneökningen var 1-2 procent. Tre procent av arbetarna och sex procent av tjänstemännen hade en löneökning på tio procent eller mer. De individer som får dessa höga löneökningar har troligen bytt jobb eller befattning, men det går inte att utläsa från detta material.

²⁵ Avsnitt 7.3 -7.6 grundar sig på data från Facken inom industrins lönedatabas som omfattar flertalet av de avtal som ingår i industriavtalet.

Diagram 7.4 Löneökningarnas storlek inom industrin 2015

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

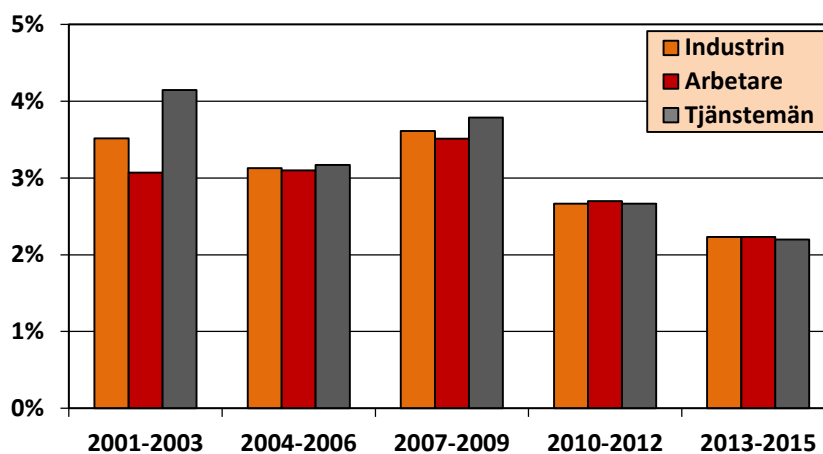
Under 2015 var det två procent av tjänstemännen och arbetarna som inte haft någon ökning av lönen sedan mätningen året innan. En tänkbar förklaring till de oförändrade lönerna är sena revisioner. Det finns också ett antal individer som haft en negativ löneutveckling. Bland arbetarna var det sju procent som hade en lägre lön 2015 än 2014 och bland tjänstemännen tre procent. Det kan bero på att dessa individer har en rörlig lönedel och har fått en lägre bonus 2015 än 2014. En annan möjlig förklaring är att individer bytt jobb och tvingats acceptera en lägre lön.

7.4 Likartad utveckling för arbetare och tjänstemän

Diagram 7.5 visar löneutvecklingen under åren 2001-2015 uppdelat på olika tidsperioder för arbetare, tjänstemän och industrin totalt. För perioderna mellan åren 2004 och 2015 är skillnaderna i ökningstal för arbetare och tjänstemän små. Under perioden 2001-2003 var skillnaderna störst och tjänstemännen hade högre ökningstal jämfört med arbetarna. Under perioden 2000-2009, perioden med avtal tecknade innan finanskrisen, var den genomsnittliga ökningen per år 3,5 procent.

Åren 2010-2012 samt 2013-2015 har ökningstalen i genomsnitt varit lägre, 2,7 respektive 2,2 procent. Lönerna för industrin har totalt ökat med 63,3 procent under hela perioden 2000-2015. För arbetarna är ökningen för hela perioden 59,5 procent och för tjänstemännen är den 69,0 procent. Större delen av skillnaden mellan arbetare och tjänstemän härrör från perioden 2003 och tidigare.

Diagram 7.5 Löneutveckling uppdelat på olika perioder för industrin totalt, arbetare respektive tjänstemän

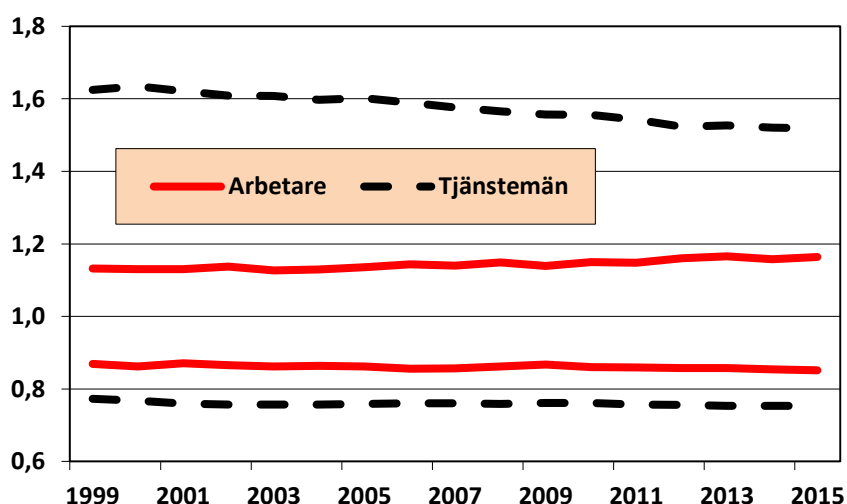

Beräknat på korrigerad lön

7.5 Större lönespridning bland tjänstemän

Lönespridningen mellan arbetare och tjänstemän kan studeras genom percentiler och hur de förändras över tid. I diagram 7.6 visas kvoten mellan 10:e och 50:e percentilerna samt 90:e och 50:e percentilerna. 10:e percentilen betyder att vid en viss lönenivå har 10 procent av de anställda lägre löner. Likaså betyder 90:e percentilen att 90 procent har under en viss lönenivå, samt endast 10 procent har över denna nivå. 50:e percentilen är medianlönen. I diagram 7.6 studeras förhållandet mellan percentilerna och hur de förändras över tid.

Diagram 7.6 Lönespridningen för arbetare respektive tjänstemän 1999-2015, 10/50 percentil respektive 90/50 percentil

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

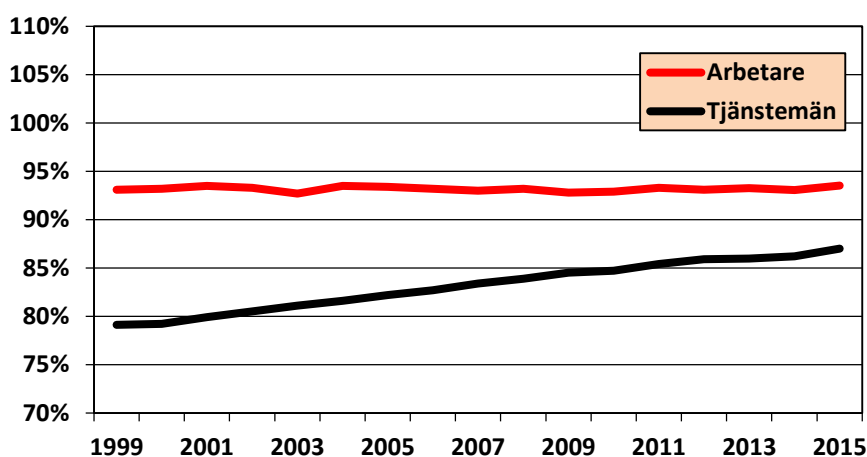
Under hela perioden ser vi att lönespridningen för tjänstemännen är betydligt större än för arbetarna. Under perioden har lönespridningen för tjänstemännen blivit

mindre. 1999 var 90:e percentil 63 procent högre än medianen, 2015 var den 52 procent högre. Skillnaden mellan median och 10:e percentil har i princip varit oförändrad. För arbetarna har lönespridningen ökat något under perioden. 2015 var 90:e percentil ca 16 procent högre än medianen, i början av perioden var den ca 13 procent högre.

7.6 Något mindre lönegap

Diagram 7.7 visar kvinnornas lön uttryckt i procent av männens lön under perioden 1999-2015 med en årlig genomsnittssiffra vägd med avseende på ålder.

Diagram 7.7 Kvinnornas lön som andel av männens löner 1999 – 2015

Källa: Facken inom industrins lönedatabas

Löneskillnaden mellan män och kvinnor är mindre bland arbetare än bland tjänstemän. Kvinnornas lön ligger bland arbetarna relativt konstant på 93 procent av männens löner under perioden. För tjänstemännen ses en tydlig förbättring för kvinnorna under perioden. 1999 hade kvinnorna i snitt 79 procent av männens löner

Tabell 7.1 Medellöneökningar fördelat på kön, korrigerat med avseende på ålder och fördelningen arbetare/tjänstemän procent

	2000-2015	2013-2015	2015
Industrin totalt			
Kvinnor	3,4	2,5	2,7
Män	3,0	2,1	2,0
Arbetare			
Kvinnor	3,0	2,4	2,6
Män	2,9	2,2	2,1
Tjänstemän			
Kvinnor	3,9	2,6	2,9
Män	3,2	2,1	1,9

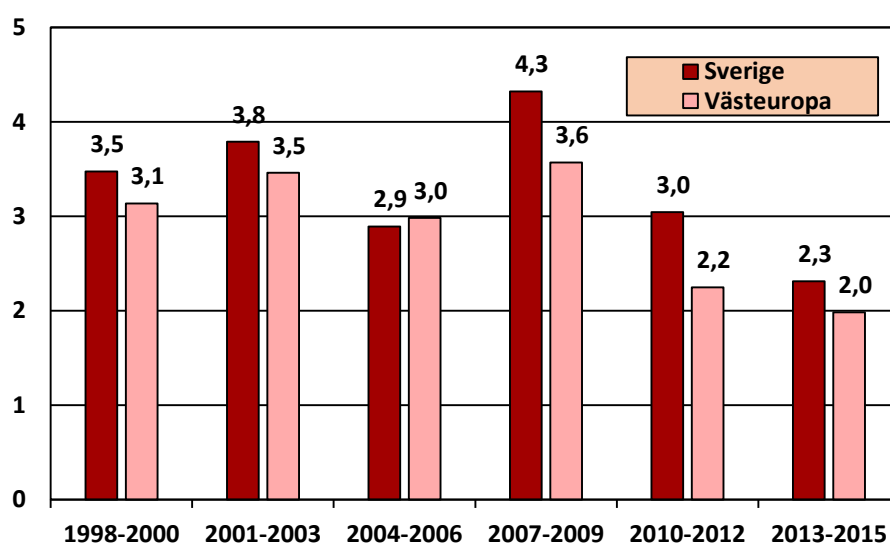
och 2015 har andelen ökat till 87 procent. Att kvinnornas löner har närmat sig männens löner beror i stor utsträckning på att kvinnorna fått mer kvalificerade arbetsuppgifter och högre befattningar, vilket framgår av förbundens statistik.

7.7 I takt med Europa

Under Industriavtalet har lönerna i Sverige ökat något mer än genomsnittet för Västeuropa. I diagram 7.8 jämförs den genomsnittliga årliga löneökningstakten²⁶ i svensk tillverkningsindustri med snittet för Västeuropa under olika perioder. Perioderna motsvarar i stort de olika avtalsperioderna.

Sverige har haft högre löneökningar under samtliga perioder utom en. Både under och efter finanskrisen har löneökningarna i Sverige varit något högre än i Västeuropa. Även under den senaste avtalsperioden har löneutvecklingen i Sverige varit något högre än i övriga Västeuropa.

Diagram 7.8 Löneutveckling i Sverige och Västeuropa, tillverkningsindustrin, procent

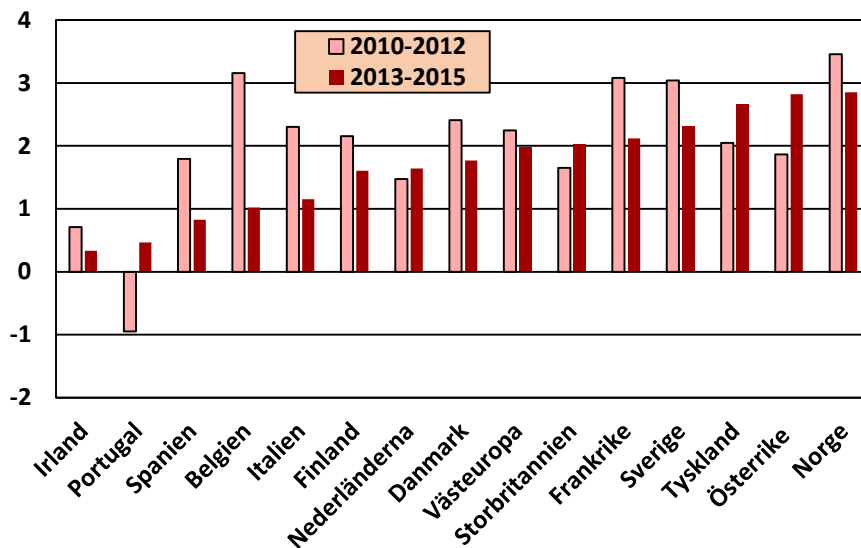

Källa: Eurostat LCI

Delar man upp perioderna och tittar på löneutvecklingen under perioden 2010-2012 respektive 2013-2015, kan man se att Västeuropa generellt sett har växlat ner löneökningstakten men att det råder stor variation mellan länderna (se diagram 7.9). Samtidigt som flertalet länder haft nedväxling under den senare perioden, har några länder höjt sin löneökningstakt.

²⁶ Källa Eurostat LCI

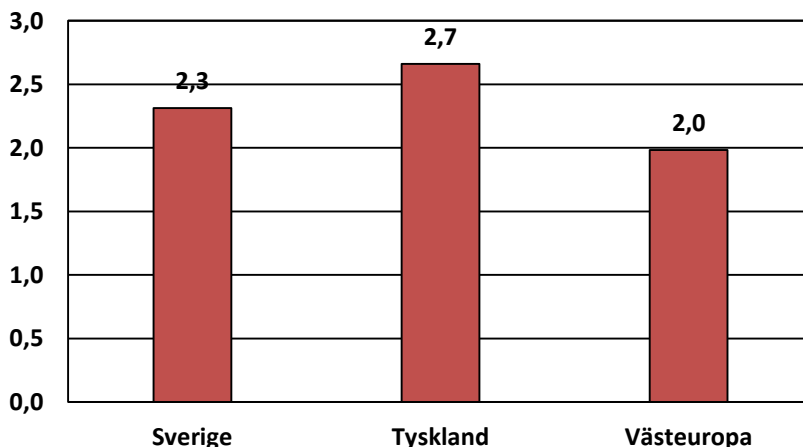
Diagram 7.9 Löneutveckling Västeuropa, 2010-2012 och 2013-2015, procent

Källa: Eurostat LCI

Sverige hade en löneutveckling på 3,0 procent 2010-2012 och 2013-2015 på 2,3 procent. Snittet för Västeuropa var 2,2 procent 2010-2012 och 2,0 procent 2013-2015. Löneutvecklingstakten har således sjunkit kraftigare i Sverige än i Västeuropa under den senare perioden. Sverige har dock fortfarande en högre löneökningstakt än Västeuropa (se diagram 7.9 och 7.10). Tyskland har ökat från 2,0 procent till 2,7 procent under den senare perioden.

Diagram 7.10 Löneutveckling Sverige, Tyskland och Västeuropa, 2013-2015, procent

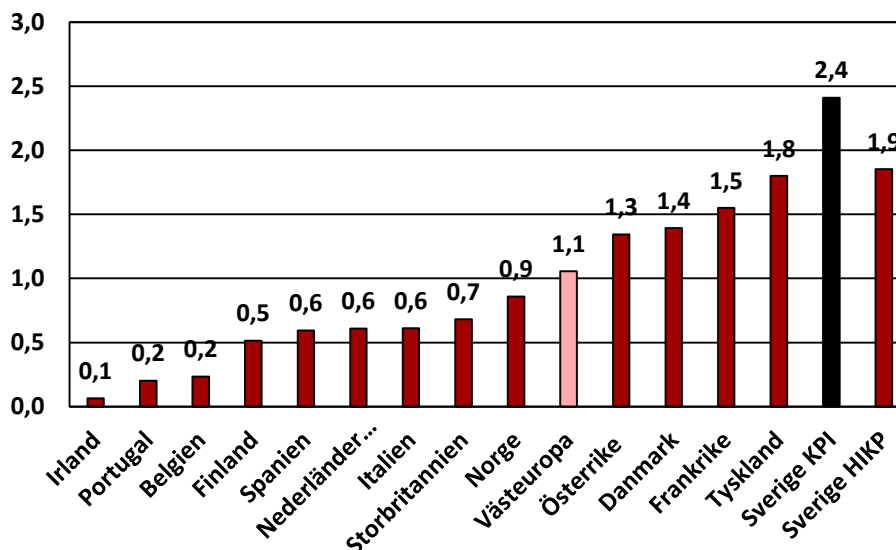

Källa: Eurostat LCI

De reala lönerna har ökat i samtliga västeuropeiska länder under perioden 2013-2015. Genomsnittet för Västeuropa var 1,1 procent. Sverige har haft högst reala löneökningar i Västeuropa under perioden. När KPI används som inflationsmått blir den reala löneökningen 2,4 procent. Om istället samma mått som i de övriga

västeuropeiska länderna används, HIKP, blir den svenska reallöneutvecklingen 1,9 procent. Tyskland har haft näst högst reallöneutveckling med 1,8 procent efter Sveriges 1,9 procent (se diagram 7.11).

Diagram 7.11 Reallöneutveckling Västeuropa, 2013-2015, procent

Källa: Eurostat LCI

7.8 Industrin normerar

2016 års avtal inom industrin gav kostnadsökningar på 2,2 procent. Kostnaden på 2,2 procent blev sedan den norm (märket) som kom att gälla för övriga avtal som tecknades under 2016.

Tabell 7.2 Sektorvis årlig löneökningstakt 1998-2015

	1998-2015	2013-2015
Totalt	3,3	2,6
Näringsliv	3,2	2,5
Industri	3,3	2,3
Bygg	3,3	2,6
Tjänstebanscher	3,2	2,5
Stat	3,3	2,5
Kommuner	3,4	2,8

Källa: Konjunkturinstitutet konjunkturlönestatistik

Tabell 7.2 visar löneutvecklingen i olika sektorer för två perioder. 1998-2015 har löneutvecklingen i dessa sektorer varit likartad och rört sig i spannet 3,2–3,4 procent. Skillnaderna under perioden 2013-2015 är också förhållandevis små och kan bero på att avtalen har olika löptider. Den genomsnittliga ökningen inom industrin är några tiondelar lägre än totalen och de kommunanställda tycks ha haft en något högre löneökning. För 2016 finns endast underlag för perioden till och med juli och statistiken är endast preliminär. Vår bedömning för helåret 2016 är att löneökningarna blir ungefär desamma som

för perioden 2013-2015, bortsett från i byggbranschen där något högre löneökningar förväntas.

7.9 Sammanfattning

Lönerna i svensk industri har sedan 2013 ökat med ungefär 2,5 procent per år. År 2016 förväntas reallönen öka med cirka 1,5 procent mätt med KPI och omkring 1 procent mätt med KPIF.

Den vanligaste löneökningen för en industrianställd var år 2015 mellan två och tre procent. Löneutvecklingen har varit ungefär densamma för arbetare och tjänstemän. Kvinnorna inom industrin har fått något högre löneökningar än männen. Industrin normerar och löneökningstakten är likartad på hela arbetsmarknaden.

Lönerna har ökat något långsammare i Sverige, under de senaste tre åren, jämfört med Tyskland. Däremot har lönerna i Sverige ökat något snabbare än i Västeuropa i genomsnitt. Sverige ligger i Europatoppen när det gäller reallöneutvecklingen för industrianställda under perioden 2013-2015.

www.fackeninomindustrin.se